

Ajánló

besorolási adat – parazita folyóiratok – Hazai György könyvtára

Tavaly nyár végén *Dancs Szabolcs* tett közzé egy felhívást a könyvtárosok levelező fórumán „Új rendszerhez új zsargont!” címmel, az RDA-ra való átállás előkészítése kapcsán. Ennek nyomán parázs vita bontakozott ki a KATALIST-en a Nemzetközi Katalogizálási Alapelvek magyar fordításáról.

Ungváry Rudolf a 2019-es Networkshop konferencián **Besorolási, szabványosított, normatív vagy „autorizált”**. **Egy terminológia kérdés háttere** címmel tartott előadásán a „besorolási adat” szakkifejezés szemantikai, történeti szakmai elemzését hallhattuk. A szerző most megjelenő cikkében részletesen elmagyarázza a „besorolási adat” szerepét, amely hozzáférési pontot jelent a forrásokban való kereséshez. Szerinte félreértés lenne az „autorizált” vagy az „authority” szakkifejezést használni e célra, amikor egyrészt van magyar nyelven történeti előzménye a névalakulásnak: a „besorolási”, másrészt az *angol kifejezés az adott esetben nem „autorizált”, hanem „szabványosat” jelent*. Ezt követi a német megnevezése is: „Normdaten”. (Prokné Palik Mária írása)

parazita folyóiratok

A *parazita* folyóiratok (angolul: predatory journals) olyan ismeretlen folyóiratok, amelyek kéretlen levelekkel keresik meg a kutatókat, cikkekért folyamodva, és aki fizet, annak a cikke megjelenik, annak az előadását elfogadják. (Holl András)

A nyílt hozzáférés megjelenésével nem csupán a szabadon elérhető hiteles publikációk száma növekedett, hanem megjelentek a tudományos világ ragadozói, az úgynevezett parazita folyóiratok. **Juhász Attila** „Parazita folyóiratok, a tudományos világ ragadozó” című tanulmányában az ilyen folyóiratok kialakulásának okait, működési elvüket, illetve az ellenük történő hatékony védekezést kívánja bemutatni.

Hazai György Könyvtár

A 2016-ban elhunyt turkológus, orientalista, Hazai György professzor gazdag szellemi és kulturális örökséget hagyott az utódokra, az utókorra. Ennek az örökségnek egyik megnyilvánulása az a könyvtár, melyet lányai gondoskodása a magyar és nemzetközi kutatók és érdeklődők számára elérhetővé tett. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Könyvtár- és Információtudományi Intézet, valamint a Török Filológiai Tanszék hallgatóinak segítségével rendezett és feltárt állomány Hazai professzor egykori otthonában kapott méltó elhelyezést. **Németh Katalin** „A turkológia szolgálatában. A Hazai György Könyvtár” című tanulmánya bemutatja a gyűjtemény feldolgozásának lépéseit, a projekt során felmerült kérdéseket és tanulságokat.

Fonyó Istváné

A következő szám tartalmából:

SIMON ANDRÁS – SZABÓ ATTILA: **Szemantikai háló építése az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet adatbázisában**

KÁLÓCZI KATALIN – TÓTH KRISZTINA: **Együtt vagy külön?**

KARÁCSONY GYÖNGYI – NAGY ZSUZSANNA: **A kutatás és oktatás innovációs csomópontjai: A felsőoktatási könyvtárak stratégiai fejlesztési irányai 2018-2023**

Ungváry Rudolf

Besorolási, szabványosított, normatív vagy „autorizált”

Angol nyelven azért kellett a MARC megjelenésével megváltoztatni a korábbi besorolási adatot jelentő „heading” nevet, mert az a besorolási adat elhelyezése szempontjából nevezte meg az adatot a forrás leírásában. A magyarban azért nem kellett ezt megtenni, mert a „besorolási adat” név nem a helye, hanem a rendeltetése szempontjából nevezi meg az adatot. Újabban be akarják vezetni helyette az „autorizált” adat kifejezést. A tanulmány részletesen ismerteti az érveket, az ellenéveket, és rámutat a „besorolási adat” kifejezés félreértelmezésére, és a javasolt kifejezés félrevezető és hibás voltára. Teljesen felesleges megváltoztatni a besorolási adat, besorolási rekord megnevezéseket. Ha egyáltalán, akkor a német gyakorlathoz hasonlóan legfeljebb átkereszthető szabványos névadatra, szabványos névrekordra. De ezeknek az egyébként helyes kifejezéseknek a bevezetése is azzal járna, hogy egy idő múlva a szakma új nemzedékei számára érthetlenné válik a korábbi szakirodalomban előforduló, „besorolási” jelzővel használt összes szakkifejezés. A besorolási jelző a maga tömörségével és szépségével nyelvi telitalálat volt.

Tárgyszavak: terminológia; metaadat; bibliográfia; könyvtári feldolgozás; szabvány

Egy terminológiai kérdés háttere

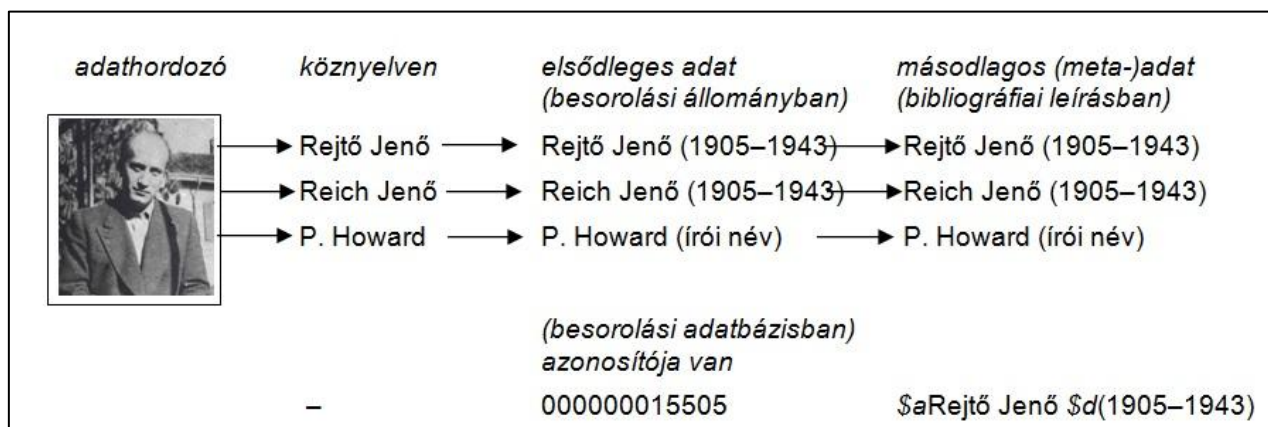
A nevek leválása a dokumentumoktól

A tulajdonneveket és az általános neveket (a szaktárgyszavakat) kezdetben mindig csak a bibliográfiai leírás részeként kezelték.¹ A nevek azonban valójában teljesen más entitások, mint azok, amelyekkel velük megneveznek, azonosítanak, besorolnak vagy a segítségükkel megtalálhatók. A nevek személyeket, testületeket, fogalmakat stb. neveznek meg. Elég csak arra gondolni, hogy például a „szabványosítás története” kifejezés és az a konkrét forrás, mely a szabványosítás történetéről szól, nem azonosak, hiszen egy konkrét dokumentum szövege, vagy annak bibliográfiai leírása se nem folyamat, se nem eseménysor, se nem „történet”, se nem név.

A név a nyelvi rendszer egy eleme, a bibliográfiai felhasználástól függetlenül létezik. Nem csak arra való, hogy besorolási adatként felhasználják. Mint ilyen nem is metaadat, hanem elsődleges adat. A besorolási adatállomány, tehát a nevek, függetlenül léteznek a bibliográfiai leírásoktól, és csak akkor lesznek metaadatok, amikor hozzáférési pontként a dokumentum rekordjához kapcsolják őket (1., 2. ábra).

A számítástechnika megjelenéséig (kb. az 1960-as évek közepéig), a két adattípus a könyvtári gondolkodásban nem vált el egymástól. Az AACR2-t felváltani hivatott RDA-ban (vele párhuzamosan a FRANAR-ban) valójában továbbra is a bibliográfiai leírással szoros összefüggésben tárgyalják a besorolási adatokat. Feltehetően majd csak a nemzeti névterek bibliográfiától függetlenül elterjedése változtat ezen a helyzeten. Ezekben a nevekhez - adott esetben (ha úgy alakítják ki) - hozzá lehet majd kapcsolni forrásadatokat (azaz felhasználhatók tárgyszóként, hogy hozzáférési pontként szerepeljenek a forrásrekordokban. Lesz azonban a nemzeti névtereknek egy ennél átfogóbb szerepe, ha teljessé válnak, mivel átvehetik a nemzeti értelmező nagyszótárak szerepét is. Természetesen úgy, hogy lesz olyan felhasználói felületük, amely a besorolási adatokhoz felhasználható tárgyszórendszer feladatát tölti be, és rendelkezhetnek oly megjelenítési felülettel, mely az értelmező nagyszótár feladatát tölti be [27].

A bibliográfiai leírásoktól függetlenül szójegyzékek az újkortól kezdve legfeljebb a szaktárgyszavakról készültek, de ezek is kizárólag arra a feladatra, hogy a dokumentumok tartalmi feltárásának segédesszövegei legyenek. Ezzel szemben az osztá-

1. ábra A besorolási adat önmagában elsődleges adat (azaz nem metaadat), hiszen közvetlenül a hordozó adata

2. ábra A besorolási adat nélküli bibliográfiai rekord adatai eleve másodlagos, azaz metaadatok, hiszen nem közvetlenül a hordozóhoz, hanem annak elsődleges adatához, a műhöz (a szöveghez) kapcsolódik, metaadatként

lyozási rendszerek jóval korábban, már az ókortól kezdve kialakultak, kezdetben azonban csak annak érdekében, hogy a fogalmakat, a nyelvi szókincset vagy az ismeretek filozófiai rendszerét megértsék, létrehozzák. Könyvtári használatukra ugyancsak az újkor végétől került sor.

A dokumentumok tartalmi feltárására az első jelentős és máig használt önálló rendszereket a 19. század második felében, az Egyesült Államokban *Melville Dewey* (Tizedes [TO], majd Egyetemes Tizedes Osztályozás [ETO]), illetve *Charles Ammi Cutter* (Kiterjesztő Osztályozás) készítették, megalapozva vele a mesterséges, illetve a természetes nyelvű (összetett tárgyszavas, majd tárgyszavas és deskriptoros) könyvtári rendező rendszerek későbbi fejlődését.²

A bibliográfiai leírás szabványosítása

A bibliográfiai leírás (a leíró katalogizálás), velem a bibliográfiai adatok helyi és nemzeti szabályozására a katalogizálással szoros összefüggésben –

kora újkori kezdeményezések után – már a 19. század közepétől vannak példák. A mesterséges jelzeteket használó TO-t és ETO-t önmagában is normatívnak számító dokumentumokban rögzítették, melyek idővel egyes államokban tényleges szabványokká is váltak. Ezzel szemben a túlnyomórészt nem tulajdonnevekből alkotott szaktárgyszavakat (subject term, topical term) egyes könyvtárakban ugyan már a 19. században a katalógusoktól független jegyzékekbe foglalták, a szaktárgyszavak formáját azonban könyvtáranként különféle szabályok határozták meg.

Az elszórt és összehangolatlan nemzeti szabványosítási eredmények után a katalogizálás, velem a bibliográfiai leírás nemzetközi szabványosítása 1967–1971-ben kezdődött el az IFLA égisze alatt. Ehhez alapul az 1967-ben kiadott angol-amerikai AACR2 (Anglo-American Cataloguing Rules) szabványokat vették. Eredményeként születtek meg az ISBD (International Standard Bibliographic Description) dokumentumok.³

A nevek szabványosítása, avagy az ellenőrzött névállomány

A tárgyi (tárgyszavas) katalogizálás – vele a nevek – szabványosítása kis késéssel, de a fentiekkel párhuzamosan fejlődött. A tartalmi feltáráshoz használt tulajdonneveket és szaktárgyszavakat azonban mind az AACR2 és az ISBD dokumentumokban, majd az ezekhez hozzáigazított nemzeti bibliográfiai szabványokban továbbra is a bibliográfiai leírás adatalemeinek tekintették. Ezeket a neveket az angol terminológiában a heading (tételfej)⁴, a németben például az Ansatzungsform néven tárgyalták és szabályozták. Azért ilyen megnevezésekkel, mert a betűrendes (nevek szerint rendezett) katalógusokban illetve a szakkatalógusokban a tartalmat azonosító nevek a bibliográfiai tétel legelejére kerültek, hogy jól láthatók legyenek a kereséskor a hozzáférés számára.

A tételfejek a tulajdonnevek, a címek, a szaktárgyszavak, a megjelenési évek és azonosító számok/osztályozási jelzetek voltak. A nemzetközi szabványosítást 1979-ben követő magyar szabványban a tételfejet és annak kiegészítő adatait besorolási adatoknak, ezek együttesét a hozzá tartozó többi adattal együtt pedig besorolási tételnek nevezték.⁵ A tételfejhez tartozó kevés kiegészítő adaton kívül a többi adatot a gépesítésig csak két, tételfejek közötti kapcsolat képviselte, a „lásd” és a „lásd még” utalások. Figyelemre méltó, hogy a lásd utalásokat, pontosabban az utalásokban szereplő neveket nem tekintették önálló egységeknek, hanem kizárólag a helyettük használandó tételfej részeinek. Holott például a „P. Howard” álnév és „Rejtő Jenő”, vagy az „eb” és a „kutya” szavak nyelvileg teljesen önálló kifejezések, és a hordozók elsődleges adatai. Mint ilyeneknek lehetnek olyan jellemzői (metaadatai), melyek csak az egyikhez tartoznak, a kapcsolódó

másik névhez nem. Például az, hogy a „P. Howard” álnév, ami a „Rejtő Jenő” névről nem mondható. A „lásd” utalás a kettő között csak egy, az információkeresés hatékonyságát elősegítő reláció típus; a „P. Howard lásd Rejtő Jenő” esetében valójában az „álneve–hivatalos neve” reláció, a „kutya–eb” esetében a „szinonimája” reláció áll fenn a kettő között. Azaz a „lásd” utalás pusztán egy átfogó, praktikus reláció típus, melynek sok különféle relációfajtája van.⁶

A szabványokban rögzítették, hogy a tételfej – főleg a tulajdonnevek esetében – több adatalemből, ún. kiegészítő adatból áll, mint például a kronologikus és a foglalkozási kiegészítő, vagy a földrajzi nevek, szaktárgyszavak esetén a homonimák megkülönböztetésére szolgáló ún. hátravetett értelmezők. A tételfejek szerkesztése tulajdonnevek és címek esetében már kezdettől speciális hozzáértést igénylő struktúrákat alkottak, kialakításuk összetett feladat volt: a behasonlításokhoz szükséges keresésektől kezdve a megjelenítési (reprezentációs) ismeretekig. A metaadat fogalma ismert volt ugyan, de kezdetben, a manuális körülmények között a használatára nem volt különösebb szükség, noha használták is ezeket, de nem nevezték metaadatnak.

Elvileg a tételfejhez tartozhatott volna rendkívül sok további adatalem, mint például az, hogy mikor lett felvéve, milyen típusú a név, milyen forrásból származik. Ezek manuális kezelése, rögzítése a katalóguscédulák vagy füzetkatalógusok rendkívül kis adathordozó felülete következtében megvalósíthatatlan volt, és egyébként se tulajdonítottak ezeknek az adatalemeknek különösebb jelentőséget. Azt is mondhatjuk, hogy nem volt meg hozzájuk a szükséges, tudatos adatérzékenység, és nem volt olyan műszaki környezet, amely ezt kiényszerítette volna.

 <p>Magyar Népköztársasági Országos Szabvány</p>	<p>A BIBLIOGRÁFIAI LEÍRÁS BESOROLÁSI ADATAI Fogalommeghatározások</p>	<p>MSZ 3440/1–83</p>	<p>← AACR2</p>
		<p>Az MSZ 3440/1–79 helyett</p>	
		<p>T 62</p>	
<p>Элементы заголовка библиографического описания. Термины и определения</p>		<p>Heading elements of the bibliographic description. Terms and definitions</p>	

3. ábra Az MSZ 3440 magyar szabvány az AACR2-ben használt név feltüntetésével.

Ezért a besorolási adatok katalogizálástól független kezelése és szabályozása, azaz a tartalmi feltáráshoz használt önálló ellenőrzött szótárak szabályozása késett. Ebbe a hosszú időn át tartó – mondhatjuk, hogy archaikus – helyzetbe a gépesítés alapvető fordulatot hozott, és a kereshetően tárolt információk világában teljesen új korszak kezdődött.

A teljessé váló névrekord

A legkorábban a Kongresszusi Könyvtárban 1966-ban fogtak hozzá a géppel kezelt katalógusok kialakításához.⁷ Hamar kiderült, hogy ettől kezdve egyrészt sokkal több adat rögzítésére lett szükség, másrészt mindez – és főleg a rekord továbbadása, cseréje, migrálása – megoldhatatlan az egységes kommunikációs formátumok kialakítása nélkül. És ez nemcsak a bibliográfiai leírásra – a bibliográfiai tételre – volt érvényes, hanem a besorolási adatra is. A bibliográfiai formátum első kísérleti változata 1968-ban készült el („pilot projekt”), és 1971-ben lett amerikai szabvány. Nyolc év is eltelt, míg 1974-ben hozzákezdtek a bibliográfiai adatok formátumától immár elkülönített besorolási adatok (azaz a tulajdonnevek, címek és szaktárgyszavak) önálló adatcsere-formátumának kialakításához. Mindezeket a „géppel olvasható katalogizálás” (MARC, machine-readable cataloguing) érdekében kialakított formátumokat kezdetben USMARC néven az Egyesült Államokban szabványosították. 1999-től pedig, miután összehangolták a kanadai (Canadian MARC) és a brit (UK MARC) formátumokkal, és némileg az időközben európai kezdeményezésre megszületett UNIMARC-kal is, a formátumok a MARC21 nevet kapták.⁸

Emellett ugyan van számos hasonló nemzeti formátum is, de kétségtelen, hogy közöttük ma a MARC21 a leginkább elfogadott. A formátumot a Kongresszusi Könyvtár, a Kanadai Nemzeti Könyvtár, az Egyesült Királyság Nemzeti Könyvtára és a német nemzeti könyvtár (Deutsche Bibliothek) képviselőiből alakított bizottság tartja karban és fejleszti, ma már különös tekintettel az Forrásleírás és Hozzáférés (Resource Description and Access, RDA) szempontjaira. Azaz a MARC21-et fokozatosan előkészítik az RDA-leírások befogadására és megosztására.⁹

Magyarországon viszonylag korán, 1976-ban jelent meg a USMARC-ot követő IFLA/MARC nyomán a magyar formátumváltozat (MAMARC), majd 2003-ban a HUNMARC.¹⁰

Megjegyezzük, hogy tárgyszavas rendszerek továbbfejlesztésének tekinthető deszkriptoros nyelveknek és szótárainak, a tezaurusoknak a szabványosítása csak az 1970-es években kezdődött el.¹¹ Idővel a tezaurusokra vonatkozó metaadatok, és a tezauruszabványokban rögzített relációtípusok bekerültek a besorolási adatok MARC-formátumába.

Az adattartalom, az adatrögzítés és a megjelenítés szabványszintjei

Az RDA azonban csak adattartalmi szabvány, se a besorolási adatok rögzítésmódját, se a megjelenítés formáját nem szabályozza. Másrészt pedig – egyelőre legalábbis – nem rendelkezik a *tartalmi feltárást* biztosító nevek, főleg pedig a tárgyszavak és osztályozási jelzetek adatairól (melyek a MARC-formátumban a tételfejjel együtt ott vannak). Ezért feltételezhető, hogy még jelentős változásokon (főleg kiegészítéseken) fog keresztül menni.

Az RDA, továbbá az FRBR. és a FRAD nem felváltani fogja azt, ami korábban keletkezett, hanem differenciáltabb, fejlettebb változatait kényszeríti ki a korábbiaknak. Azaz arra kell számítani, hogy a jövőben se a MARC21 mint rögzítési és kommunikációs szabvány, se a megjelenítést szabályozó ISBD és nemzeti szabványok, sem pedig a tezaurusokra és osztályozási rendszerekre vonatkozó szabványok és normatív dokumentumok *nem szűnnek meg*, hanem egymással összehangolva átalakulnak, és egy sokkal tágabban egységes szabályozási rendszert fognak alkotni, mely ráadásul a szemantikus web követelményeinek is jobban megfelel majd. Hiszen a rögzítési, egyben adatcserehez szükséges formátum, és a megjelenítés nemzetközi egységességét továbbra is fenn kell tartani.¹²

A korábbi névtétel és a teljessé vált névrekord egyformán szabványos is, ellenőrzött is

A számítógépes kezelés az addigi manuális gyakorlathoz képest sokkal nagyobb és sokkal strukturáltabb adatkezelést tett lehetővé – de szükségessé is. Ezért a besorolási adatokhoz kapcsolódó, az ISBD-kben és nemzeti szabványokban korábban rögzített adatokhoz képest nagyságrendekkel megugrott a besorolási rekordban a különféle, a tételfejen kívüli adatok száma.¹³

Az így kialakult gépi rekordokban ott volt a teljes szabványosított besorolási tétel a hagyományos elemeivel, de emellett még sokkal több adatelem. Ráadásul a rekordhoz szemantikai relációkban

más gépi rekordok tételfejei is kapcsolódhattak, mégpedig nem pusztán „lásd” és „lásd még” utalásokkal, hanem sok, pontosabban meghatározott relációtípusban. (Például generikus, partitív, asszociatív relációk, de a MARC21 lehetővé teszi, hogy akár olyan speciális relációt is rögzítsenek, mint az „álneve–hivatalos neve”, „korábbi neve–későbbi neve”).

A korábban *ellenőrzött, szabványosított* klasszikus besorolási tétel és adatelemei ettől kezdve csak egy kis, noha a legfontosabb részét alkották a gépi rekordnak. Ugyanakkor a gépi rekord többi, a manuális gyakorlatban használt adatelemein túlmenő része, vele a rekord egésze, tehát az ISBD szabványosított, ellenőrzött adatainál több adatelem is

ellenőrzött, azaz szabványos volt; és – mint már említettük – a hagyományos tételfej esetében a számítógépesítés előtti korban is komplex tevékenységet igényelt, még ha kevesebb adatelemről is volt szó. De pusztán az adatelemek növekedése a besorolási rekordban nem vonja maga után, hogy teljesen más fajta adatról lenne szó. Leszögezhető, hogy a klasszikus besorolási tétel és adatai (a heading és heading elements) nem voltak kevésbé ellenőrzöttek, egységesítettek, ennél fogva hitelesesek, mint a teljes MARC21-rekord adatelemei. Az alábbi ábrán egy MARC előtti és egy MARC utáni besorolási rekord rögzítési példája, ezt követően pedig egy megjelenési formátuma látható.

<p><i>Egy MARC-rekord rögzítési logikai formátuma [a bekeretezett tételfej (heading), része a besorolási rekordnak]</i></p>	<p><i>Egy MARC előtti besorolási tétel leírása („rögzítése”) [a bekeretezett tételfej (heading) lényegében maga a besorolási tétel]</i></p>
<p>rekordfej #####nz 22#####n 4500 001 <rekordazonosító> 005 20080713230101.0 008 080705 #n#aon ##aa #n### ##### #####a# aaa## #### 040 ## \$aOSZK \$bhu 100 ## \$aKálmán \$cMagyarország: király \$bl \$gcédulakatalógus alapján 400 ## \$aKönyves Kálmán 550 ## \$wg \$aÁrpád-házi király 550 ## \$wj \$aÁrpád-család 670 ## \$aMagyar életrajzi lexikon 678 ## \$aKb. 1074-1116 magyar király 1095-1116</p>	<p>Kálmán (Magyarország: király), I. (könyves) [utaló: Könyves Kálmán]</p>
<p><i>Egy MARC-rekord szabványos megjelenítési formátuma</i></p>	<p><i>Egy mai besorolási tétel szabványos leírása („rögzítése”)</i></p>
<p>Kálmán (Magyarország: király), I., (könyves) Tört: Kb. 1074–1116, magyar király 1095–1116 Forrás: Magyar életrajzi lexikon lásd innen: Könyves Kálmán típusa: Árpád-házi király egésze: Árpád-család</p>	<p>Kálmán (Magyarország: király), I. (könyves)</p>
<p><i>az inverz reláció automatikusan jön létre:</i></p>	<p><i>az utaló tétel manuálisan jön létre:</i></p>
<p>Könyves Kálmán lásd Kálmán (Magyarország: király, I. (könyves))</p>	<p>Könyves Kálmán lásd Kálmán (Magyarország: király, I. (könyves))</p>
<p>↑</p>	<p>↑</p>
<p>Nem csak tételfej létezik, hanem annál több adat</p>	<p>Csak tételfej létezik</p>

4. ábra A MARC utáni rekord és a MARC előtti tétel (a szaggatott keretben csak tezaurus szabvány szerinti adatok, a megjelenítésüknek bibliográfiai szabványa nincs, csak tezaurus szabványa)

A teljes névrekord új angol nevének szükségessége, avagy a „heading” felváltása az „authority” jelzővel

A Kongresszusi Könyvtárban már a MARC kialakításának kezdetén, a hatvanas évek végétől úgy döntöttek, hogy új nevet adnak a MARC-rekordnak és adatelemeinek. Ennek oka az volt, hogy az angol terminológiában használt „heading”, „uniform heading” csak tételfejlet jelentett. A „heading element” pedig csak a tételfejhez közvetlenül kapcsolódó kiegészítő adatelemeket. A MARC-rekord mérete sokkal nagyobb volt, mint a manuális gyakorlatban alkalmazott klasszikus „heading”. Sokkal több, a tételfejre vonatkozó metaadatot (egyben adatelemet) tartalmazott.

Magyarul a „heading” magyar megnevezésére nem a tételfej kifejezést szabványosították, hanem már a hetvenes évektől kezdve a „besorolási adat” és „besorolási tétel” kifejezést. Van, amit az egyik nyelven nem lehet ugyanúgy kifejezni, mint a másikon. Azaz a különbség nyelvfüggő volt. Ez volt egyébként a helyzet a német és az angol között is, ahol a „heading” helyett már kezdettől fogva az „Ansetzungsform” (kb. „megszabott/feltüntetett névalak”) dívott.

Az addig az angolban használt, szűkösnek bizonyult „heading” helyett a Kongresszusi Könyvtárban megkülönböztetésül új nevet adtak a MARC-rekordnak (vele adatelemeinek). Hiszen, mint azt kifejtettük, a tételfejhez kapcsolódó, annak metaadatait képviselő új adatelemek túlnyomó többsége nem része magának a tételfejnek, a „heading”-nek.

Az új megnevezés az *authority record*, az *authority data*, és vele az *authorized* jelző (pl. *authorized access point* [besorolási/szabványos hozzáférési pont] kifejezésben) lett. Az *authority* angol kifejezés ugyanis természetes nyelvű szónak számít az angolban, jelentése szakmai hozzáértést, engedélyt (engedélyezést), ellenőrzöttséget is jelent, azaz arra hajaz, hogy szabványos. Hangsúlyozzuk tehát, hogy az *authority* ebben az esetben nem azt jelenti, hogy jogi értelemben hitelesített, hanem azt, hogy szabványos. Az angol kifejezésnek tehát nem lényege, hogy kevesebb vagy több adatelemről van-e szó a rekordban.

Az „*authority*” tehát valójában azt jelenti, hogy „standardized”. Az utóbbi kifejezés azért nem lett volna szerencsés, mert a bibliográfiai adatok is szabványosak.

A helyzet a magyar nyelv esetében

Az „*authority*” kifejezéssel megnevezett adatok, állományok tehát pontosan úgy ellenőrzött, normatív, szabványosított, egységesített adatokat jelentenek, mint a *heading* és a *heading element*, csak éppen annak terhe nélkül, hogy „tételfejlet” („*headinget*”) jelentenek. A magyar „besorolási adat/ rekord” kifejezést ez semmilyen formában nem terhelte. Természetesen azt, hogy ellenőrzöttet, szabványosat jelent, az csak áttételesen következik belőle, azáltal, hogy minden hozzáértő tisztában van azzal, hogy a kifejezést szabványban rögzítették abból a célból, hogy a szabványos adatot, tételt jelentse! Azaz a szakemberek számára a vonatkozó szabványok alapján mindig egyértelmű volt, hogy a „besorolási adat” és „besorolási rekord” kifejezések szabványosítottak, ellenőrzöttet (azaz „*authority*”-t) jelentenek (tehát nemcsak azt, hogy valamit valahová besorolnak). Egy nyelvi kifejezésnek nem kell feltétlenül szó szerinti jelentésével bírnia, sem pedig nem kell egy kifejezést az egyik nyelvről a másikra szó szerint lefordítani.¹⁴ Előfordul, hogy legfeljebb metaforikusan tartalmazza a kifejezés szó szerinti jelentése a kifejezés tényleges jelentését vagy egyáltalán nem tartalmazza. Az első esetre példa „*directory*”, mely a MARC-on belül mutató, a köznyelvben viszont kormány, fekete-munka, mazsolázás. A másodikra példa a bölömbika, repeszt [olyan gyors]), vagy önmagába semmit sem jelent (például kvark).

A magyar „besorolási adat” kifejezés annak idején nem néhány ember döntése volt, hanem széles körű szakmai egyetértés övezte.¹⁵

A helyzet más nyelvekben

Azokban a nyelvekben, melyekben az angol (és az AACR) nyomán ugyancsak az adott nyelvben használt „tételfej” kifejezést alkalmazták (és szabványosították) a „*heading*” megfelelőjeként. Ezekben a nyelvekben többnyire az „*aut-*” és vele az „*author-*” tő természetes nyelvi elem, át lehetett venni és át is vették szó szerint az új angol terminológiát. Azokban a nyelvekben viszont, melyekben nem ez a helyzet, vagy az önálló szabványos névhasználatnak hagyománya volt, a mindenkor nyelvhasználatnak megfelelő kifejezést választottak. (A kínai, arab és hindi nyelvekben nem is tudták követni ezt a gyakorlatot.)

Nem követték ezt a gyakorlatot a német nyelvterületen sem. A „*heading*” megfelelőjeként a manuális gyakorlat idején az „*Ansetzungsform*” kifejezést

szabványosították.¹⁶ Amikor megjelent a MARC-ban az „authority”, áttértek a „Normsatz”, a „Normdaten” [=szabványosított tétel és adat] és a „Normdatei” kifejezésekre¹⁷ és ezeket szabványosították mint az „authority record” és az „authority data” megfelelőit. A magyarban viszont *nem volt szükség* változtatásra, mert az „egységesített besorolási rekord és adat” továbbra is az „authority” kifejezésnek megfelelő szabványos, ellenőrzött rekordot és adatot jelentett – lévén, hogy a szabványban ezt a jelentését rögzítették, és ezért szakmailag mindenki, aki ismerte a szabványt, tudta ezt. Egy szó jelentése ugyanis mindig közmegegyezésen alapul, azaz önmagában enélkül nem létezik.¹⁸

Amikor tehát német nyelvterületen a gépi adatszere-formátumot adaptálták, továbbra is tudták használni az „Ansetzungsform” kifejezést (ahogy a magyarban is a tételfejtet és az angolban a „heading” kifejezést a MARC-rekordon belül), ugyanakkor németül illeszkedett hozzá a „Normsatz”, mely magát az „Ansetzungsform”-ot (azaz a tételfejtet) is tartalmazta. Senkinek sem jutott ehelyett a „Normrecord” és a „Normdatei” kifejezést javasolnia, ahogy azt se, hogy „authorisierter Record” és „authoriserte Datei” (mely utóbbi a magyarban a besorolási adatállományt jelenti). Tehát a „Normsatz” kifejezésen egyáltalán nem változtattak, azaz nem alakították át csak azért, mert a „Satz” neve a számítástechnikában „record”. A magyarban idővel a besorolási tételt besorolási rekordnak nevezték, olyan erősen hatott a könyvtári világra a számítástechnikai nyomás.

A németben azért se tértek át az „authorisierter Satz”, „authorisierte Daten” és „authorisierte Datei” kifejezésekre, mert az „authorisieren” németül alapvetően nem a „szabványosított” (azaz normiert, standardisiert) konnotációban használá-

tos. Se a „heading”, se az „authorised Data”, se a besorolási adatok sem jelentenek semmiféle „autorizáltságot”, amely a magyarban is idegen szónak számít. A besorolási adatszere-formátum szabályai szerint rögzített adatok ugyanis elsősorban szabványosított formájúak, és ha egyáltalán hitelesítettnek tekinthetők, akkor *csak és csakis ezért*, és nem azért, mert egy intézmény *jogi értelemben hitelesíti* ezeket.

A „Standardisiert” jelző választására ugyanazért nem került sor, mint az angolban a „standardized” választására. A „Normdaten” jelentése viszont a német nyelv természetéből következően nem valami általánosan szabványosat sugall, hanem valami speciálisan szabványosat, és ezért elkülöníthető az általánosabb értelmű szabványostól, mely a bibliográfiai adatokat is jellemzi. A magyarban ilyen megkülönböztetésre nincs lehetőség, mert mind a „norm-”, mind a „standardisiert” jelző egyaránt szabványosat jelent, és a „normatív” jelző se használható ugyanolyan módon, mint a „norm-” a németben. A „normatív” ugyanis kevésbé szigorúan szabványost jelet, inkább csak „előírászerű” az értelme. A történeti névfejlődés az 5. ábrán látható.

Összefoglalva: azért kellett angolul és németül a MARC előtti időkben kialakult „heading” és „Ansetzungsform” kifejezéseket megváltoztatni, mert ezek a helye szempontjából nevezték meg a tételt. Annak a helynek a szempontjából, amelyet a mindenkori dokumentumleírásban elfoglalt. A MARC-rekordban magát a „heading” és németül az „Ansetzungsform” kifejezést azonban továbbra is használták a rendszői részre és a közvetlenül hozzá kapcsolódó kiegészítő elemekre, és ez a magyarban továbbra is ugyanígy van. De maga az egész MARC-rekord nem csak a tételfejtből áll (lásd a 4. ábrát).

A besorolási adat és tétel a szabványokban a MARC megjelenéséig (a 70-es évek elejéig):		
angolul [hol van?] heading entry heading file	németül [hol van?] Ansetzungsform Eintragung, Satz Bestand der A-en	magyarul [mi a szerepe?] besorolási adat besorolási tétel besorolási állomány
A helyzet a MARC megjelenésétől a szabványokban változatlan, a gyakorlatban megváltozott:		
angolul [milyen?] authority data authority record authority file	németül [milyen?] Normdaten Normsatz Normdatei	magyarul [mi a szerepe?] besorolási adat besorolási rekord besorolási állomány

5. ábra A nevek változása [szögletes zárójelben a szempont megnevezése, amelyet a megnevezés kifejez]

Ezzel szemben a „besorolási adat” kifejezés nem tételfejet jelent, holott a manuális gyakorlat idején valóban csak a tételfej képviselte ezt az adatot. Amikor tehát megjelent angolul az új „authority record” kifejezés, magyarul nem volt szükséges megváltoztatni a „besorolási adat” nevet. Már csak azért se, mert maga az MSZ 3440-es besorolási szabvány megszületésekor, 1979-ben (lásd a 3. ábrát) már létezett mint a Magyar Nemzeti Bibliográfia számítógéppel kezelt állománya. Ennek rekordjai lényegében a MARC-nak feleltek meg, még ha annak a magyar könyvtári szabványokhoz alkalmazott változatban, a bibliográfiai MAMARC, majd a HUNMARC, és az utóbbinak elkészült 1998-ban a magyar besorolási formátuma is¹⁹. Hosszú ideig a „besorolási adat”, „besorolási rekord” kifejezés semmiféle értelmezési problémát nem okozott. 1998-ban, tehát amikor a MARC már régen létezett, és a magyar HUNMARC besorolási adatcsere-formátum is készen volt, a „besorolási” jelző magyar használatát a MARC-rekordra senki se kifogásolta, holott angolul már évtizedek óta létezett az „authority” név.²⁰

Besorolási adat helyett „autorizált”. Érvek

Körülbelül 2–3 év óta Magyarországon az „autorizált formátum”, „autorizált adat” és az „autorizálás” kifejezés használatára akarnak áttérni.²¹

Pártolói azt állítják, hogy a „besorolási adat”, „besorolási rekord” elavult, mert

- (1) ma már nincs besorolásról szó, nem sorolnak be katalóguskártyákat sehová, mint régebben, az „autorizált formátum”, „autorizált adat” és az „autorizálás” kifejezés ettől az értelmezéstől megszabadít;
- (2) csak a könyvtári besorolási szereppel rendelkező adatokat tartalmazza, nem tartalmazza a tartalmi feltárással kapcsolatos újabb metaadatokat és relációkat, az adatkezeléssel kapcsolatos metaadatokat; az RDA, valamint a FRAD ezeket a célokat és körülményeket is figyelembe veszi;
- (2.1) a MARC21 „authority” rekord sokkal több adataletemet tartalmaz, mint amennyit a korai ISBD és MSZ szabványokban rögzítettek;
- (2.2) ezeken az adatokon nemcsak több, de komplexebb, sokféleséget kifejező adatok érthetők, és az „autorizálás” (a személyt azonosító rendsző metaadatok megállapításán, tehát a besorolási adatok szabványosított formáinak kialakításán) is komplexebb tevékenység érthető,²²

- (2.3) mivel a digitális információs térben sokféle forrásból kell összeterejni és összehangolni a metaadatokat, ezért összetettebb kognitív folyamatok zajlanak le,²³
- (2.4) nem alkalmasak arra, hogy tágabb kontextusban is helyt álljanak. Nem beszélve olyan gyökeres ellentmondásokról, hogy az egységesített besorolási adatok nem egységesek. Tágabb kontextusban nem is kívánunk azok lenni,²⁴
- (2.5) „nem egyszerűsíthetjük le a kérdéskört az egységesítés és a besorolás nézőpontjaira [...] a reprezentálás elemibb adatok szintjén történik, a „besorolás” tényleg értelmezhetetlen ebben a közegben”,²⁵
- (2.6) „Ma már egyenrangúak a névváriások, amelyek közül kiválasztható a kitüntetett névalak, a többi kezelése pedig az authority rekord feladata.”²⁶
- (3) Az FRBR, FRAD, RAK a források kezelésének többszintű modelljén alapszik, ezen belül a megjelenési forma csak az egyik szint.²⁷
- (4) a besorolási adat csak a hagyományos „heading element”-et, azaz a korai ISBD és MSZ szabványokban rögzített tételfejet jelenti, nem pedig a teljes MARC21-rekordot.

Ellenérvek

Egyik indoklás sem igaz.

- (1.1) A fentiekben már kimutattuk, hogy a besorolás nem csak azt jelenti, hogy valami konkrét (esetünkben egy katalóguskártyát) egy rendezési elv alapján sorrendbe állítanak, elhelyeznek egy konkrét sorban (egymás mögé vagy elé, azaz sorrendben). Van egy általánosabb jelentése, amely szerint valamit egy adott fogalom terjedelmébe sorolnak be. Márpedig egy tulajdonnév vagy egy szaktárgyszó, ha azt egy forrás tartalmának megnevezésére használják (korábbi szóhasználat szerint indexelnek vele), konkrét dolgot, illetve fogalmat neveznek meg; ezért a tulajdonnevekkel, szaktárgyszavakkal (ahogy az osztályozási rendszerek jelzeteivel is) a forrásokat az általuk megnevezett konkrét dologhoz kapcsolják vagy az adott fogalom terjedelmébe sorolják. Például a „Rejtő Jenő (1905–1943)” személynévvel kapcsolják össze vagy a „kalandregény” fogalmának terjedelmébe sorolják a „Pokol zsoldosai” című regényt. Ehhez nem szükséges semmiféle cédulakatalógus.

A nyelvhasználat is ezt bizonyítja:

„Hogyan érhetem el, hogy a Google minél egyszerűbben besorolja az oldalamat a keresőbe?”

„A korhatár-besorolás a kiskorúak védelme érdekében a forgalmazók és a mozik számára kötelező.”

- (1.2) Attól kezdve, hogy a MARC-formátum Magyarországon ismertté vált, az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) által bevezetett és használt besorolási rekord és adat minden félreértést kizárva használható volt a szakmában. 1970. óta, mióta MARC-formátumot használnak Magyarországon is (kezdetben HUMARC formájában), senki sem emelt ellene kifogást, és nem számított félreérthetőnek. Hiszen – ahogy előbb kifejtettük – egy kifejezés jelentését a szövegkörnyezete határozza meg, és például a homonimákat ezért tudjuk megérteni. Ha azt mondjuk, „ez a körte jó”, akkor még nem tudható, hogy a gyümölcsről, vagy az égőről van-e szó, ha viszont az hangzik el, hogy „ez a körte jól világít”, pontosan értjük, és szükségtelen a „körte” helyett „égőről” beszélni. Ha egy szabványban rögzítik, hogy az „authority data” besorolási adatot jelent, akkor teljesen egyértelmű a szakmai jelése.

Ráadásul az MSZ 3440 besorolási szabványt csak 1979-ben adták ki. Kialakításakor már egyrészt régen ismert volt a USMARC, másrészt már a hetvenes évektől kezdve lényegében MAMARC-formátumban készült számítógéppel a Magyar Nemzeti Bibliográfia. Magában a szabványban egyetlen egyszer nem fordul elő a katalóguscédula szó, vagy az, hogy besorolási adat alapján cédulák közé sorolják a katalógustételt. Azaz a szabvány készítői – akik közé a számítógéppel készített Magyar Nemzeti Bibliográfia szerkesztője is tartozott – úgy hozták meg a döntésüket a szabványos „besorolási adat” megnevezésen, hogy egyáltalán nem hagyták figyelmen kívül azt a tényét, hogy a gépesítés körülményei között már szó sincs cédulák közé sorolásról. Úgy értelmezték a „besorolási” jelzõt, hogy az vagy adott tulajdonnévvel meghatározott halmazba sorolást, vagy a köznévv (szaktárgyszó) által meghatározott fogalom terjedelmébe való besorolást jelenti.

- (1.3) A besorolási adat, vele a besorolási rekord kifejezés egyáltalán nem akadályozza annak,

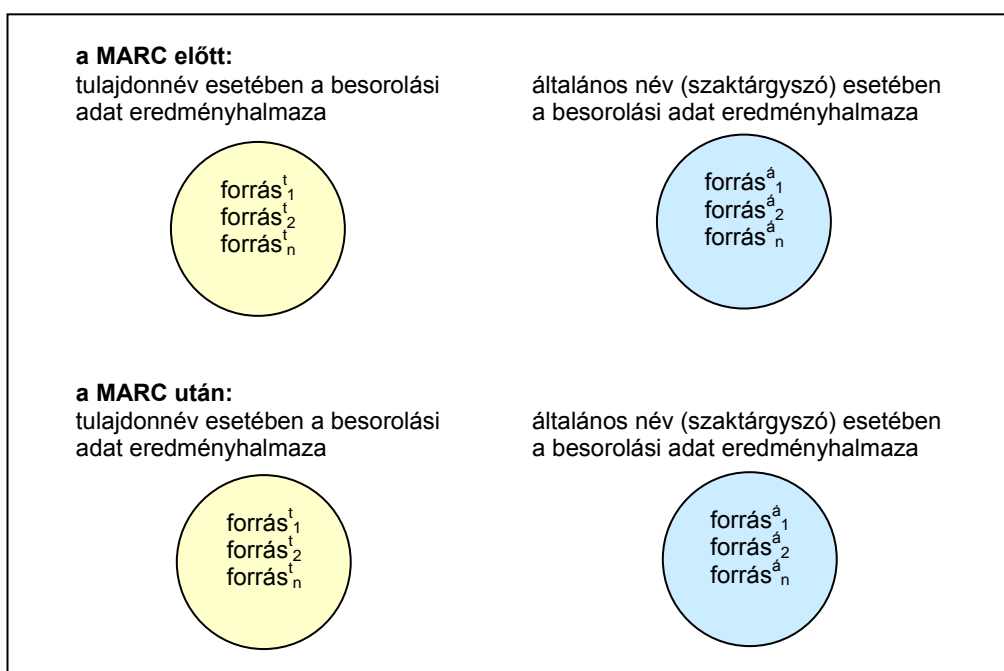
hogy azt ne csak az ISBD és MSZ szabványokban leírt formára, hanem az újabb metaadatokat és relációkat, valamint az adatkezeléssel kapcsolatos többi metaadatot tartalmazó teljes MARC21-rekordra alkalmazzák.

Ezen se a FRAD, se az RDA nem fog változtatni, mivel csak az adattartalmat strukturálják pontosabban, az elvontabb elveknek megfelelőbben, hogy a számítástechnikai kezelés könnyebben és jobban megvalósuljon.

A 6. ábrán modell szinten látható a rendeltetés szempontjából a MARC előtti és utáni helyzet.

- (2.1) **A MARC21 „authority” rekord valóban sokkal több adatelemet tartalmaz**, mint amennyit a korai ISBD és MSZ szabványokban rögzítettek – csak éppen ettől semmit se változik a rekord szerepe. Ugyanúgy arról van szó, hogy a MARC-rekord és az ISBD és MSZ szabványos besorolási tétel lényege, hogy egyformán ugyanabból a célból, ugyanarra a feladatra szabványosított rekord/tétel: hogy a rekord/tétel tételfejével indexeljenek, „tárgyszavazzanak”, osztályozzanak forrásokat úgy, hogy azok a mindenkori állományban hozzáférési pontok legyenek. Azon, hogy a MARC21 esetében a tételfejen (annak rendszaván, kiegészítő adatain) kívül még számos további, a tételfejeire vonatkozó metaadata is van, a tényen semmit sem változtat. Következésképp azazal, hogy magyarul az „authority” megfelelőjeként a „besorolási” jelző került a szabványba, jobban mondva szabványosítva, ezen a tényálláson semmit se változtattak.

- (2.2) A többletadatok valóban sokfélék. Megállapításuk valóban több munkával jár.²⁸ Ez azonban egyáltalán nem változtat azon a tényen, hogy az egész rekordnak ezek az adatelemei egyrészt mind a besoroláshoz szükséges metaadatai, mind pedig a besorolás eredményeként a hozzáférési pontot alkotó tételfej metaadatai („visszajelző referenciális” adatai). Márpedig miért ne lehetnének ilyen adatok egy olyan rekordban, melyet magyarul besorolásnak nevezünk? Hiszen továbbra is ezek összességével, mint a tételfejet pontosabbá és teljesebbé tevő metaadatokkal végezzük el azt, amire a MARC21 „authority” rekordja való: a források tartalom szerinti besorolását. E többlet

6. ábra Az „authority data”, a „Normdaten” és a „besorolási adat” **rendeltetési** mintázata. Mindegyik esetben azonos forráshalmaz keletkezik!

Ez nem a programozás és a gép tárolás szintje, hanem a koncepcionális modell szintje; továbbá nem a nevekről önmagukban van szó (tehát szótárakról, névterekről), hanem a logikai szinten létező MARC-rekordról

metaadatok léte mit változtat azon, hogy a rekord továbbra is hozzáférési pontként szolgál, azaz vagy egy megnevezett fogalom terjedelmébe sorolja a forrást, vagy egy tulajdonnévhez kapcsolva sorolja azt be? Mintha például egy kétütemű Trabant az 50-es évekből és egy mai Mercedes ne lennének egyformán autók?

Az „egységesített forma megszerkesztését, összevetését stb.” pedig a besorolási adatok megállapításakor ugyanúgy el kellett végezni, ezen az, hogy a MARC21-rekordban több az adatelem, semmit sem változtat, hiszen a kevesebb vagy a több adatelem megállapítása egyaránt „komplex tevékenység”.

- (2.3) Az „információk összerelése”, a „nem azonosakra vonatkozó megkülönböztetés” egyáltalán nem változás a MARC előtti időkhöz képest. Ez semmi mást nem jelent, mint amit a (2.2) pontban leírtunk: hogy a besorolási/„autorizált” adattal vagy meghatározott névhez kapcsolják, vagy meghatározott, szakkifejezéssel megnevezett fogalom terjedelmébe sorolják a forrást. A „névterek integrált, szemantikus, többcélú kezelését”

pedig egyáltalán nem zárja ki, hogy az adattal besorolnak, hiszen éppen az ilyen, besorolt, tehát tartalmilag egyértelműen azonosított adattal lehetséges elvégezni ezeket a kezeléseket. A „kognitív folyamatok” a hagyományos, ISBD szerinti besorolási adatok használatára és a velük végzett keresések alkalmazására is ugyanúgy lejátszódnak, mint a mostani, gépesített körülmények között (hiszen ezek nem a külvilágban, nem a technikában, hanem az elmében zajlanak). Az „interaktív keresések” és az „információ-reprezentációs technikák” pedig ugyanúgy lejátszódnak egy egészen egyszerű, kizárólag az ISBD szerinti rendszérből és kiegészítő adatokból álló MARC-rekord esetében, mint egy sokkal több adatelemet tartalmazó MARC-rekord esetében.

- (2.4) Attól, hogy a szabványosságot (mert az egységesítés ezt fejezi ki) különféle módon értelmezik, és ezért még a szabványos MARC21-rekordok se teljesen egyformák ugyanazon entitás esetében, nem változik az a tény, hogy a forrásokat ezekkel a MARC21-rekordokkal besorolják. Hogy a

besoroláshoz használt rekordban több vagy kevesebb „elemibb” adat (értsd adatelem) van, ezen a tényen miért változtatna? Ráadásul a „besorolási adat” és „besorolási rekord” kifejezés további használata nem vindikálja az „egységesített” jelző használatát, mert az „egységesített besorolási adat” a maga idejében csak azt jelentette, hogy az a „kitüntetett” adat, melyre át kell térni a manuális használatban (hiszen nem volt arra „utalói alak” esetében is ok, hogy feltűntetés a teljes bibliográfiai leírást a cédulakatalógusokban. De önmagában a „besorolási adat” kifejezésből egyáltalán nem következik, hogy az akár egységesített, akár kitüntetett (lásd a következő pontot).

- (2.5) Tóvári Juditnak az az ellenérve, hogy „ma már egyenrangúak a névvariánsok”, azt jelenti, hogy a névvariánsok (tehát a „lásd/helyett” relációkkal kapcsolódó gépi rekordok) mindegyike – helyesen, a számítástechnika jóvoltából – hozzáférési pont lehet. Azaz mindegyik szerint besorolva van a forrás adott fogalom terjedelmébe, illetve adott névhez. Akkor meg miért ne lenne használható rájuk a besorolási adat?²⁹
- (3) Attól, hogy az FRBR, FRAD és RAK modellje megkülönbözteti a mű, a kifejezési forma, a megjelenési forma és a példány szintjét, abból a szempontból, hogy mi a MARC21-rekord feladata, semmi se változik: ezeken a szinteken egyaránt kell besorolni a forrást.
- (4) **Az angol „heading” (tételfej)** valóban csak az ISBD és MSZ szabványokban rögzített tételfejlet jelenti, nem pedig a teljes MARC21-rekordot. Ahogy azt az előzőkben kifejtettük, éppen ezért kellett angol nyelvterületen a MARC-rekordok megjelenésével egy új kifejezést bevezetni. Az új kifejezés („authority”) azonban egyáltalán nem utal arra, hogy a korábbi „heading”-nél nagyobb adatról van szó. A feladata kizárólag az, hogy kizárja a MARC-rekord azonosítását a tételfejel (a „heading”-gel). Azt pedig, hogy mit jelent, ugyanúgy csak a szabvány által meghatározott szakmai közmegegyezés biztosítja, mint a besorolási rekord és adat esetében. Csak éppen magyar nyelven nem kell a szakkifejezést megváltoztatni a MARC-rekord esetén, mert a besorolási rekord eleve nem jelenti, hogy csak tételfejről van szó.

A MARC21 besorolási rekord tételfejen kívüli többi adatelemét azért nem kell a tételfejel (vagy annak akárcsak egyetlen elemével is) együtt megjeleníteni hozzáférési pontként, mert azok a tételfej másodlagos avagy metaadatai. Mivel a besorolási rekordon belül a tételfej hozzáférési pontként felhasználva másodlagos adat (hiszen az elsődleges adat szerepét játszó forrás szövegének adata), ezért ezt az adatot azonosító, jellemző további adat már a tételfej másodlagos vagy metaadata, s mint ilyen, harmadlagos vagy terciér adat. Ugyanakkor gépi rendszerben – ha olyan az adatbázis-kezelő rendszer – a besorolási rekord akár bármelyik adatelemére is keresni lehet, azaz mindegyike besorolási adat lehet. Például minden olyan besorolási rekordot önállóan, de akár minden olyan forrásrekordot, amely olyan besorolási adathoz kapcsolódik, amelyben a kronologikus kiegészítő adatban 1823 mint kezdő évszám előfordul. Ez a számítástechnika jóvoltából adódó keresési lehetőség (noha a mai könyvtári rendszerek adatbázis-kezelő rendszerei általában erre még sincsenek igazán felkészítve) semmit sem változtat azon, hogy a hozzáférési pontként használt adatot besorolási adatnak nevezik.

Leszögezem, hogy a felsorolt ellenérvekben nem általában „a magyar nyelv védelméről” van szó, hanem egy javasolt szakkifejezés történeti és szemantikai elemzéséről. Elsősorban szakmailag érveltem amellett, hogy ez a névváltoztatás téves értelmezés eredménye.

A szaknyelv nyilvánvalóan más, mint a beszélt magyar nyelv, nem az a probléma, hogy egy kifejezés természetes nyelvű-e vagy sem. A besorolási adat is szaknyelvi kifejezés.

Az elemzéssel a javasolt „autorizált” kifejezés félrevezető voltára kívánok rámutatni szakszerű érvek alapján! Arra, hogy teljesen más okból választottak az angol-amerikai szakterületen a „heading” helyett „authority data” és „authority record” nevet, mint amit a magyar névváltoztatás javasolói állítanak. Azért választották, mert a hagyományos angol ISBD-kifejezés (a „heading”) nem volt alkalmas az új adat és rekord nevének azonosítására, és nem önmagában azért, mert a MARC-rekordban sokkal több adat jelent meg, mint az ISBD-tételben, és mert összetettebbé vált a „szétszórt adatok összetételése”. A magyar „besorolási adat” és „besorolási rekord” név ezzel szemben nem

alkalmatlan arra, hogy a megnövekedett adattartalmú tételt azonosítsa – mert nem pusztán tételfelet jelent – és a használatát illetően valóban továbbra is besorolásról van szó. A tervezet „autorizált” jelző szolgálja átvevését az angolból szakszerűtlen, és kritikájának jelenlegi hiánya fényt vet a könyvtári szakma jelenlegi helyzetére.

Az „autorizáció” előfordul egy másik szaknyelvben magyarul. Hitelesítést, feljogosítást, felhatalmazást, engedélyezést jelent. Szakkifejezésként ma az autorizációt csak az automatán végzett kártyaművelet esetében használják, és ez megfelel a „hitelesítési” jelentésének. Azt értik rajta, hogy az elfogadó (az automata) hitelesként ismeri fel a bankkártyát és engedélyezi a további műveleteket.³⁰ Márpedig a MARC21 tételfejei és a hozzájuk kapcsolódó metaadatok, akár csak az ISBD „heading”-je és „heading element”-jei nem felha-

talmazás, engedélyezés, hanem szabványosítás nyomán keletkező adatok. Egyszerűen azért, mert itt – ahogy a szabványos tárgyszavak esetén is – szabványosításról, és nem engedélyezettségről van szó.

Ha mégis bevezetik a „besorolási” helyett ezt a „autorizált” névváltozatot, egy idő múlva a szakma új nemzedékei számára érthetlenné válik a korábbi szakirodalomban használt, „besorolási” jelzővel ellátott összes szakkifejezés.

Mindezt teljesen felesleges megváltoztatni a besorolási adat, besorolási rekord megnevezéseket. Ha egyáltalán, akkor a német gyakorlathoz hasonlóan *legfeljebb átkeresztelhető szabványos névadatra, szabványos névrekordra*. Így a három nyelv névhasználata a következőképpen festene:

authority data	Normdaten	szabványos névadat
authoriy record	Normsatz	szabványos névrekord
authority file	Normdatei	szabványos névállomány
authorized	normiert	szabványos

De ebben az esetben is a változtatás azzal járna, hogy egy idő múlva a szakma új nemzedékei számára érthetlenné válik a korábbi szakirodalomban használt, „besorolási” jelzővel ellátott összes szakkifejezés. A besorolási jelző a maga tömörségével és szépségével nyelvi telitalálat volt, nem beszélve arról, hogy hozzáértő szakemberek közreműködésével született, és évtizedekig nem okozott problémát, holott már a megszületésekor is annak figyelembe vételével született, hogy a MARC (és később annak magyar megfelelője) létezett.

Epilógus

Nem remélhetem, hogy ezzel az elemzéssel meg tudom akadályozni, hogy megszűntessék a „besorolási” jelző használatát, és bevezessék helyette az „autorizált” jelzőt – mintegy félreértve azt, hogy ami jelentős a fejlődésben, az ma az angol-amerikai nyelvterületen játszódik le. A félreértés azt jelenti, mintha ezt a felismerést azzal is ki kell fejezni, hogy nem vesszük majd figyelembe ennek az elemzésnek az érveit. Ennek a tanulmánynak legfeljebb az lehet a célja, hogy bemutassa azt a szép fejlődést, ami a besorolási/„authority” adatok természetének felismerésében a számítástechnika területén a relációs adatbázis-tervezésben és a

könyvtári világban is lejátszódott. És ezt párhuzamba állítsa azzal, hogy mekkora félreértés ennek a tervezett névváltoztatásnak a megvalósítása.

Tíz évvel ezelőtt elkészítettem a MARC21 teljes magyar fordítását. Átadtam lektorálásra az Országos Széchényi Könyvtár egyik vezető munkatársának. Közben folyamatosan elküldtem neki a fordítás aktualizálását, mivel a MARC21 az RDA-hoz való felkészülés érdekében folyamatosan új adatelemekkel és egyéb elemekkel bővül, és ezeket folyamatosan átvezetem a fordított szövegben. Nem hogy lektorálás ügyében nem történt semmi, de még azt se tudtam elérni, hogy a fordítás legalább felkerüljön a könyvtár vagy a Könyvtári Intézet honlapjára, hogy legalább a szakma tudomást szerezzen erről a munkáról. A múlt évben visszahallottam, hogy ugyanez a vezető munkatárs azt közölte másokkal, hogy a fordítás elavult. Nyilván, mert benne a „besorolási adat” kifejezés szerepel. Se az nem számít, hogy adott esetben ezt egyetlen csere művelettel át lehet alakítani az „autorizált” formára, se az, hogy mindez a fordított szöveg többi részét egyáltalán nem érinti.

Amikor a múlt évben vita kezdődött a Katalisten a besorolási adat kérdéséről, az érveimre – melyek

lényegében megegyeztek azokkal, melyeket ebben az értekezésben felsoroltam – nem érkezett viszontválasz.

Hivatkozások

- ¹ A nevek e két fő típusát részletesen tárgyalja Ungváry Rudolf [27].
- ² A fejlődés összefoglalását tárgyalja Orbán Éva és Ungváry Rudolf történeti monográfiája [22 1, pp. 24–51].
- ³ A legújabb kiadást lásd [12].
- ⁴ Az AACR megfogalmazásában „deals with the determination and establishment of headings (access points) under which the descriptive information is to be presented to catalogue users, and with the making of references to those headings” [„azzal a céllal, hogy meghatározzák a tételfej (hozzáférési pont) tartalmát és szerkezetét, amely alatt reprezentálják a katalógus használója számára a leíró információkat, és hogy előírják a tételfejhez kapcsolódó utalások szerkesztését”] [1]
- ⁵ Lásd az MSZ 3440 szabványcsaládot, és annak első tagját a fogalom-meghatározásokkal [18]. A szabvány címe is ezt fejezi ki: „A bibliográfiai leírás besorolási adatai”. A magyar szabvány szokás szerint megadja az angol nevet is: „Headig elements of the bibliographic descriptions”.)
- ⁶ A kérdésről részletesen lásd Ungváry [27]
- ⁷ A fejlődés leghitelesebb történetét a MARC megalkotója, Henriette Avram írta meg [2].
- ⁸ A MARC első magyar adaptációját és a MARC21 aktuális változatát lásd [11, 17]. A történeti összefüggéseket Sipos Márta foglalta össze [21].
- ⁹ Az RDA az AACR2 revíziós munkálataiból nőtt ki. A történeti fejlődést áttekinti Berke [3], és Dudás [8]. Dudás egyben az RDA kritikáját is ismerteti Dudás [8]. A MARC21 adaptációjára vonatkozóan lásd a MARC21 és az RDA összehasonlító funkcionális elemzését [17]
- ¹⁰ A fejlődést részletesen ismerteti Ungváry [24], [25], [26]
- ¹¹ Lásd a [13, 14, 15, 19] tezaurusz-szabványokat.
- ¹² A számos publikáció közül az áttekintő jellege miatt lásd Dancs Szabolcs [4].
- ¹³ Lásd Ungváry [24, 25].
- ¹⁴ Lásd Fehér M. István [9].
- ¹⁵ Az MSZ 3440-es szabvány készítésében Berke Barnabásné, Fügedi Jolán, Sipos Márta (az MNB szerkesztője), Szilvássy Judit, Vajda Erik, Varga Ildi-

kó, tovább a Akadémiai és az Országgyűlési Könyvtár egy-egy munkatársa vett részt.

- ¹⁶ Lásd a német katalogizálási szabályzatot [20].
- ¹⁷ Lásd a MARC21 német fordítását és a német nemzeti könyvtár átfogó, egyesített tárgyszójegyzékét [5].
- ¹⁸ „...nem létezik valami olyan, mint „szó szerinti” jelentés...” Fehér M. István: Létezik-e szó szerinti jelentés? – In: Világosság, 2006. 8. sz. pp. 185-196. <http://real.mtak.hu/3582/1/1064441.pdf>
- ¹⁹ A magyar HUNMARC besorolási rekordok adatcse-re-formátumának első változata 1998-ban, a második 2000-ben készült el. A magyar besorolási formátum lényegesen kevesebb elemében tér el a MARC21 formátumától, mint a HUNMARC bibliográfiai formátuma (lényegében csak a cím egyes adatelemei esetében, és az utónév kezelésében) [11].
- ²⁰ A „besorolási adat” magyar kifejezés tehát 1998-ban is elfogadott volt, nem Vajda Erik találta ki egyedül, csak abban az évben regisztrálta egy elemzésében a név magyar használatának tényét a „besorolási rekord” esetére is. Többek között azt, hogy „... nincs már szükség a kitüntetett névalak kiemelt kezelésére”, mivel azt maga a besorolási rekord gépi kezelése feleslegesség teszi [28], ahogy azt nemrég Tóvári Judit megfogalmazta: „Ma már egyenrangúak a névvariánsok” [16]. A HUNMARC esetében ugyanis azt már eleve használták azok, akik a változatait kidolgozták (és ezek a szakemberek, mint Sipos Márta, Szűcs Jenőné nem azok közé tartoztak, akik az MSZ 3440 magyar szabványt 1976-ban létrehozták, hanem azok közé, akik a tényleges könyvtárinformatikai gyakorlatban ezt a rekordtípust tevőlegesen a Magyar Nemzeti Bibliográfiához előállították. Nekik semmiféle problémájuk nem volt a kifejezéssel – pedig ekkor már nemcsak a tételfejét kellett meghatározni folyamatosan, hanem magát a rekordot is.
- ²¹ Az ellenérveket kifejtette Dudás Anikó [6, 7, 7] és a Katalisten Tóvári Judit [16].
- ²² Ezeken az adatokon „a sokféleséget, funkciót, leíró elemét, ember és gép számára értelmezendő, strukturális és szemantikai kapcsolati elemekkel ellátott vezérlők irányító, rendszerező, hitelesítési, visszajelzők referenciális és metaadatot kell értenünk”. Továbbá „autorizáláson (authority control) a besorolási adatok egységesítésének komplex tevékenységét értem: az egységesített forma megszerkesztését, összevetését a konvenciókkal, a rendszerben már meglévő adatokkal, az alkalmazandó szabvánnyal, az előfordulási formákkal; a személy egyértelmű azonosításához szükséges adatok rögzítését; a névvariánsok számbavételét; a megfelelő kapcsolatok megadását, és egyéb adatok automatikus vagy manuális rögzítését”. Dudás [8].
- ²³ „Összetett feladattá vált a digitális információs térben szétszórtan fellelhető, sokféle adattárban meglévő

azonos entitásra vonatkozó információk összetételése, a nem azonosakra vonatkozók megkülönböztetése, a különféle névtárak és névterek integrált, szemantikus, többféle céllal történő kezelése és megfeleltetése a felhasználói ismeretekkel, a kulturális sokszínűséggel, az interaktív keresések folyamán megnyilvánuló kognitív folyamatokkal, az információ-reprezentációs technikákkal, és az ezeket övező világképpel, kulturális jelenségekkel". Dudás [8].

²⁴ „Tapasztalataim szerint, a "besorolási", "egységesített" jelzős szerkezetű terminusok nem alkalmasak arra, hogy -- amiként Szabolcs is írta -- tágabb kontextusban is helyt álljanak. Nem beszélve olyan gyökeres ellentmondásokról, amikor pl. empirikus vizsgálatokkal megállapítjuk, hogy az egységesített besorolási adatok nem egységesek. Tágabb kontextusban nem is kívánunk azok lenni. A "besorolás" nagyon is emlékeztet a cédulák besorolására, a nézőpont és rendszerfüggőségre, ami lehet valahol alapfeladat, de kérdés, mennyire az a mai és leendő internetes közegben. Tágabb kontextusban más áramvonalak rajzolódhatnak ki." Dudás Anikó bejegyzése, Katalist[16].

²⁵ Dudás Anikó bejegyzése, Katalist[16].

²⁶ Tóvári Judit bejegyzése, Katalist[16].

²⁷ Tóvári Judit bejegyzése, Katalist[16].

²⁸ Hogy ezt pontosítsam: A MARC21 besorolási adatcsere-formátum adatai a hagyományos tételfej adatai kivül a besorolási adat típusát/feladatát (például, hogy összetett tárgyszó, altárgyszó, hogy földrajzi név, kronologikus tárgyszó), a magyarázatát (például a meghatározását, a használatát, a forrását, a változását leíró megjegyzéseit), a gépi értelmezését, támogatását (például a rekord fejének adatai, vagy a keletkezési dátuma), strukturális és szemantikai kapcsolatokat (magyarán a rekordok közötti, de a rekordon belül az adatalemek közötti kapcsolatokat, például a pontosabb „előbb–utána” relációt, illetve például a 880-as mező \$6 írásrendszer-kapcsoló almezője), vezérlő, vagy a hiteles forrást megadó (pl. 660-as megjegyzés mező) adatokat képviselnek. De Dudás Anikó állításával ellentétben a MARC21 előtt „heading”-hez (tehát a tételfejhez) már akkor tartoztak tételfejek közötti lásd, lásd még kapcsolatok, azaz szemantikai kapcsolatok.

²⁹ Azt a tényt, hogy „ma már egyenrangúak a névváriánsok” már 1998-ban Vajda Erik is megállapította [16]. „Akkor” még senki se kifogásolta, hogy ezért helytelen a besorolási rekord kifejezése, és nem javasolta, hogy a besorolási rekord helyett az „autorizált rekord” kifejezést kellene használni! Ha „akkor” mindenkinek egyértelmű volt ez tény, akkor „ma”, 21 évvel később (tehát több mint két évtized múlva) Tóvári Judit állítása miért érvényesebb, mint „akkor”?

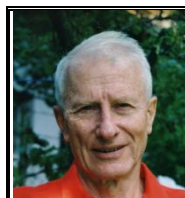
³⁰ Lásd Gál Erzsébet [10].

Irodalom

- [1] Anglo-American Cataloguing Rules (AACR). Part II. 1. ed., 1967., The AACR Fund Committee.
- [2] Avram, Henriette: MARC, its history and implications. Washington: Library of Congress, 1975. Életrajz: http://en.wikipedia.org/wiki/Henriette_Avram
- [3] Berke Barnabásné: Egy új magyar szabályzat, és kitékintés a nemzetközi szabályzatalkotási munkálatokra. =: Könyvtári Figyelő, 54. évf. 2005. 4. sz. <http://www.ki.oszk.hu/kf/kfarchiv/2005/4/berke.html>
- [4] Dancs Szabolcs: RDA-kitékintés. = Könyvtári Figyelő, 2017. április 9. 2017. 1. sz.
- [5] Deutsche Nationalbibliothek. Feldbeschreibung der Gemeinsamen Normdatei im Format MARC 21. Version 1.8 Stand: 9. Juli 2018. – Deutsche Nationalbibliothek (Leipzig, Frankfurt am Main) 2018. <<https://d-nb.info/1162294213/34>> – Deutsche Nationalbibliothek. Gemeinsame Normdatei. (2016) https://www.dnb.de/DE/Standardisierung/GND/gnd_node.html
- [6] Dudás Anikó. Az autorizálás a információszerzés és –hozzáférés feladatkörében – definiálás és nemzetközi tapasztalatok. = Könyvtári Figyelő, 52. évf. 4. sz. (2006). <http://www.ki.oszk.hu/kf/kfarchiv/2006/4/dudas.html#top>
- [7] Dudás Anikó: Nevek, antik nevek – autorizálás: egy magyarországi felmérés eredményei. = Tudományos és Műszaki Tájékoztató, 52. évf. (2005) 9. sz.
- [8] Dudás Forrásleírás és hozzáférés. Az új angol-amerikai katalógizálási szabályzat (RDA) és kritikája. = Könyvtári Figyelő, 2013. január 3. 4. sz. <http://ki2.oszk.hu/kf/2013/01/forrasleiras-es-hozzaferes-az-uj-angol-amerikai-katalogizalasi-szabalyzat-rda-es-kritikaja/>
- [9] Fehér M. István: Létezik-e szószerinti jelentés? = Világosság, 2006. 8. sz. pp. 185-196. <http://real.mtak.hu/3582/1/1064441.pdf>
- [10] Gál Erzsébet: Hitelkérelmek, banki ismeretek. 4.3.3. Autorizáció (felhatalmazás) folyamata. (2013) https://www.tankonyvtar.hu/en/tartalom/tamop412A/0007_d3_hitelkerelem_jav_scorm/4_3_3_autorizacio_felhatalmazas_folyamata_kngQLg6m4m26OXpo.html
- [11] HUNMARC, a besorolási rekordok adatcsereformátuma. Összeáll. Sipos Márta, Szabó Julianna, Ungváry Rudolf. Budapest, 2010. Tervezet. HUNMARC, a besorolási rekordok adatcsereformátuma. Összeáll. Sipos Márta. Budapest, 1998. március. Tervezet. KSZ/4.1 HUNMARC. A biblio-

- gráfiai rekordok adatcsere formátuma. [Összeáll. Sipos Márta]. Budapest, 2002. március.
http://www.ki.oszk.hu/107/e107_files/public/hunmarc.pdf
- [12] ISBD. International Standard Bibliographic Description Consolidated Edition. Full text.
https://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/isbd/isbd-cons_20110321.pdf
- [13] ISO 2788–1986 ; Documentation – Guidelines for the establishment and development of monolingual thesauri
- [14] ISO 5964–1985 ; Documentation – Guidelines for the establishment and development of multilingual thesauri
- [15] ISO 25964–2011 ; Information and documentation – Thesauri and interoperability with other vocabularies
- [16] Katalist. [Vita az „autorizált” jelző alkalmazásáról] [Dancs Szabolcs és Tóvári Judit hozzászólása]. 2018. augusztus 24., péntek
http://katalist-to-feed.blogspot.com/2018/08/re-katalist-uj-rendszerhez-uj-zsar-gont_30.html><<https://listserv.niif.hu/pipermail/katalist/2018-August/038933.html>>
 <<https://listserv.niif.hu/pipermail/katalist/2018-August/038886.html>
- [17] MARC21 Format for authority data. [Washington], Library of Congress. Network Development and MARC Standards Office; Cataloging Distribution Service. 1999 Ed., Update No. 1 (October 2001) through Update No. 9 (October 2008). Washinton, Library of Congress, Network Development and MARC Standards Office.
<http://www.loc.gov/marc/authority/ecadhome.html>
 Functional Analysis of the MARC 21 Bibliographic and Holdings Formats. Updated and Revised by the Network Development and MARC Standards Office Library of Congress. April 6, 2006
- [18] MSZ 3440/1–83 ; A bibliográfiai leírás besorolási adatai. Fogalommeghatározások.
- [19] MSZ 3418–87 ; Magyar nyelvű információkereső tezaurusok. Szerkezete, részei és formái.
- [20] Arbeitsstelle für Standardisierung (Hrsg.): Regeln für die alphabetische Katalogisierung von Nicht-buchmaterialien. RAK-NBM, aktualisierte Ausgabe, 2008 (on line PDF-állomány; 6,0 MB).
<https://d-nb.info/987183443/34>
- [21] Sipos Márta: USMARC – UseMARCON – HUNMARC. A bibliográfiai rekordok adatcsere formátuma és a konverzió. = Könyvtári Figyelő, 43. évf. 1997. 1. sz. – p. 73–80.
<http://www.ki.oszk.hu/kf/kfarchiv/1997/1/sipos.html>
- [22] UNGVÁRY Rudolf; ORBÁN Éva: Osztályozás és információkeresés. Kommentált szöveggyűjtemény. 1. kötet. Az osztályozás és elmélete. Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 2001. 543 p. ISBN 963 200 425 6.
- [23] UNGVÁRY Rudolf: A Nemzeti Könyvtár számítógépesítésének története 1969-től az ezredfordulóig. = Könyvtári Figyelő, 49. évf., 2003. 1. sz.
<http://www.epa.oszk.hu/00100/00143/00044/ungvary.html#6>
- [24] UNGVÁRY Rudolf: MARC21/HUNMARC. A besorolási adatok adatcsere-formátuma. Főbb jellemzők, fejlődés és problémák. = Könyvtári Figyelő, 20. (56.) köt. 1. sz. 2010. p. 4–70.
<http://ki.oszk.hu/kf/2010/10/marc21hunmarc-a-besorolasi-adatok-metaadat-formatuma-fobb-jellemzok-fejlodes-es-problemak/>
http://epa.niif.hu/00100/00143/00074/pdf/EPA00143_Konyvtari_Figyelo_2010_1_009-070.pdf
- [25] UNGVÁRY Rudolf: A besorolási adatcsere-formátum bővülése. A legutóbbi két évtized fejlődésének. = TMT, 58. köt. 9. sz. 2011. p. 371–386.
- [26] UNGVÁRY Rudolf: A MARC formátum és a nemdeszkriptorok. = TMT, 57. köt. 3. sz. 2010. p. 4–19.
http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=5301&issue_id=513
- [27] UNGVÁRY Rudolf: A besorolási adatcsere-formátum bővülése az utóbbi két évtizedben. = TMT, 58. köt. 8. sz. 2011.
<http://tmt.omikk.bme.hu/tmt/article/view/868/887>
- [28] UNGVÁRY Rudolf: A névterek értelme. Filozófiai-szerkezeti jellemzők. = TMT, 56. köt., 1. sz., 2018.
<http://tmt.omikk.bme.hu/tmt/article/view/1720/10356>
- [29] VAJDA Erik: A besorolási adatok egységesítése. = TMT, 36. köt. 5. sz. 1998.
http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=2702&issue_id=237

Beérkezett: 2019. V. 19-én.

Ungváry Rudolf
 informatikus mérnök.
 E-mail: ungvaryr@gmail.com

Parazita folyóiratok, a tudományos világ ragadozói

A nyílt hozzáférés megjelenésével nem csupán a szabadon elérhető hiteles publikációk száma növekedett, hanem megjelentek a tudományos világ ragadozói, az úgynevezett parazita folyóiratok. Tanulmányomban e folyóiratok kialakulásának okait, működési elvét, illetve az ellenük történő hatékony védekezést kívánom bemutatni.

Tárgyszavak: szakirodalmi dokumentum; szakfolyóirat; tudomány meghamisítása; bibliometria; nyílt hozzáférés

Fogalom

A parazita folyóiratok [1] (angolul: predatory journals) a tudományos világ élősködői, amelyeket csakis a profit érdekel. Ennek maximalizálása érdekében áltudományos tevékenységet folytatnak, és nívós kiadványként tüntetik fel magukat, ugyanakkor nem válogatják meg a publikálandó cikkek minőségét, a szerkesztőbizottság tagjait interneten toborozzák, a szerzőket kéretlen levelekkel bombázzák, hogy náluk publikáljanak. Ismert kiadványokhoz hasonló nevet, illetve megjelenést választanak, ezzel is tévútra vezetve a kevésbé körültekintő kutatókat. Tevékenységük nagy veszélyt jelent a tudományos világra, mivel jelenlétükkel felmerültek a hitelesség kérdését érintő aggályok.

Kiváltó okok

Az elektronikus publikációk megjelenése előtt nem volt jellemző a ragadozó folyóiratok jelenléte a tudományos világban. Korábban, a hagyományos kiadványok idejében még csupán néhány alacsony presztízzsel bíró lap volt jelen, amelyek minőségben elmaradtak az adott szakterület vezető kiadványai mögött, és ezeket a kutatók igyekeztek elkerülni. Ugyanakkor az elektronikus kiadványok térhódításával a minőségi probléma kérdése új szintre lépett abból fakadóan, hogy könnyebbé vált a megjelenés a tudományos térben, amely lehetőséget a ragadozó kiadók tökéletesen kiaknáztak, viszont ők egyre növekvő veszélyt jelentenek a valós értékeket közvetítő kiadókra. Térhódításuk nem csupán a fentebb említett, újfajta megjelenési formának tulajdonítható, hanem annak is, hogy napjainkban a tudományos fokozatok megszerzéséhez, a kutatói életpályán történő előrelépéshez, kutatási pályázatok elnyeréséhez a megjelent publikációk minősége és száma a kulcs, így a kutatók

egyfajta publikálási kényszerhelyzetbe kerültek. Egy-egy kutató „minőségét” a tudományometriai adatai határozzák meg, azaz, hogy mennyit, és milyen minőségű folyóiratban publikál, illetve e cikkekre hány hivatkozást kap. A mérésre leggyakrabban a h-indexet, vagy másik nevén Hirsch-indexet használják, amelynek definíciója a következő: „A h-index az egyén olyan publikációinak h-száma, amelyek legalább h-számú idézetet kaptak a szakirodalomban.” [2] A fogalomból kiderül, hogy a magas h-indexszel rendelkező kutatók sok, illetve sokat idézett cikket tettek közzé. A 6–7-es értéket viszonylag könnyű elérni, viszont az ennél magasabb index elérése már nem egyszerű. Nagy előnye e mérőszámnak, hogy segítségével két olyan kutató teljesítményét is össze lehet vetni, akik eltérő számú publikációval rendelkeznek. Hátránya viszont, hogy releváns eredmény csak egyazon tudományterületen publikálók összevetéséből fog születni, eltérő tudományterületek képviselőit nem érdemes vele összehasonlítani, mert az téves eredményekre vezethet. Például: az orvostudomány területén a kiemelkedő kutatók h-indexe kétszerese a fizika területén szintén kimagaslóan teljesítőkének.

Bujdosó Ernő [3] kiemeli a darabszám fontosságát is, miszerint a tudományos teljesítmény meghatározható a megjelent publikációk darabszáma alapján is. Természetesen nem mindegy, hogy hol publikálnak egy-egy új cikket, hiszen a folyóiratok minősége között is különbséget kell tenni, ebben van a szerzők segítségére az impaktfaktor, amely nem más, mint a folyóirat előző két évi cikkeire a tárgyévben kapott átlagos idézetszám. Az impaktfaktort a h-indexhez hasonlóan egy képlet segítségével számolják, amelyet a Thomson Reuters a Web of Science adatbázisai alapján számít ki és a

Journal Citation Reports adatbázisban tesz közzé évente.

Jelenleg a publish or perish [4] elv érvényesül, miszerint aki nem publikál, az nem is tud előre jutni a tudományos ranglétrán. Ez volt a parazita lapok megjelenésének is a táptalaja, hiszen ott bizonyos díj ellenében bárki közzéteheti cikkeit, amelyek sok esetben semmiféle szakmai bírálóval nem találkoznak és így publikálják őket. E profitorientált kiadókon keresztül elérhető, hogy megfelelő számú nemzetközi cikke legyen egy kutatónak, PhD hallgatónak, mely a személyes előrehaladásukhoz szükséges, ugyanakkor valódi eredményt mégsem értek el kutatásukkal. Ha egy folyóiratról kiderül, hogy parazita, akkor az ott megjelent kiadványokat természetesen nem fogadják el a tudományos világban.

Parazita lapok jellemzői

Mint korábban említettem, a parazita folyóiratok igyekeznek hitelesnek feltüntetni magukat, így szükség van egy megfelelő arculatra, valamint hitelesnek tűnő szerkesztőbizottságra. Ugyanakkor kellő odafigyeléssel és körültekintéssel jó eséllyel elkerülhető, hogy később kellemetlenségek érijék a szerzőket. Többek között *Subhash Chandra Parija* és *Vikram Kate* összegyűjtötték [5] azokat az áruklódó jeleket, amelyek a ragadozó folyóiratokra jellemzők:

- A cikkeket gyanúsán hamar elfogadják. Erre azért van lehetőségük, mert azok gyakorlatilag semmilyen szakértői ellenőrzésen nem esnek át. Ez azért lehet veszélyes, mert így számtalan áltudományos, akár értelmetlen publikáció [6] is szabadon elérhetővé válik, ami alááshatja a tudományba vetett hitet, vagy legalábbis egyre nehezebb lesz megkülönböztetni a valódi tudományos eredményeket az áltudományos kijelentésektől.
- A publikáció pontos összege sok esetben nem tisztázott a kiadás előtt. Előfordul az is, hogy a kiadási költséget nem tüntetik fel, csak utólag, a cikk megjelenését követően számlázzák ki azt.
- Kéretlen levelekkel zaklatják a kutatókat, hogy náluk publikáljon, vagy csatlakozzon a szerkesztőbizottságukhoz. [7] Ezek a levelek nem egyszeri alkalommal érkeznek, hanem folyamatosan igyekeznek a kutatót meggyőzni. Az üzenetek sok esetben helyesírási hibákban gazdagok, ami szintén áruklódó jel lehet. Szintén óvatosságra ad okot, amikor túlzó ígérekkel próbálják a szerzőt rábírní arra, hogy náluk jelentesse meg a cikkét.

- Gyakran több, vagy akár az összes tudományterületet lefedik a ragadozó folyóiratok, nem csak a tudomány egy szegmensét célozzák meg, ami szintén intő jel kell, hogy legyen. Ebből adódóan a folyóiratcímek sokszor túl általánosak.
- Sok esetben előfordulhat, hogy nem valós személyek a szerkesztőbizottság tagjai. A kiadók kreálnak egy személyt, akit elneveznek, képet társítanak hozzá, valamint tudományos előéletet, akár a közösségi médiában is elérhetővé teszik, a hitelesség érdekében. Érdemes tehát alaposan utánanézni egy-egy bizottsági tagnak, hogy valóban létezik-e, dolgozott-e a megjelölt intézményekben.
- Közismert folyóiratok nevének, illetve arculatának az utánzása. Előfordulhat, hogy csupán egy-két szó az eltérés a valódi és az áltudományos kiadvány neve között. A biztonság érdekében érdemes alaposan utánanézni a fő információknak, valamint a weboldalukon is találkozhatunk áruklódó jelekkel, amelyek lebuktathatják a csalókat. Ilyen lehet egy hasonmásweboldal, amely nagy mértékben hasonlít az eredetire, vagy teljesen új, de alacsony minőségű weboldal, továbbá intő jel kell legyen a helyesírási hibák megjelenése ezeken az oldalakon. Sok esetben az áltudományos kiadók nem teszik közzé elérhetőségeiket, illetve a szerkesztőbizottsági tagjaikat, valamint nem érhető el korábbi lapszámok sem, ezek mind fokozott figyelemre adnak okot.
- Az ISSN szám helytelen használata szintén intő jel. Ennek könnyen utána lehet nézni a kiadó korábbi kiadványaiban.
- Egyre fontosabb, hogy ki milyen minőségű folyóiratban publikál, tehát mekkora az impaktfaktora az adott kiadványnak. Egy parazita lap nem rendelkezik kimagasló értékekkel, így gyakran előfordul, hogy meghamisítja azt, amely egyértelműen a szerzők megtévesztését szolgálja. A hivatalos impaktfaktor adatok a Web of Science oldalán bejelentkezés után érhetőek el.
- Ha egy újonnan megjelenő folyóirat szeretné kiadni a cikkünket, az is óvatosságra ad okot, főleg, ha az 1. évfolyam 1. számába történő publikálásra kap felkérést a szerző, ekkor kötelező alaposan utánajárni a kiadványnak, illetve a szerkesztőbizottságának.

2010-ben *Jeffrey Beall* [8] a Coloradói Egyetem docense és könyvtárosa megkísérelte összegyűjteni a parazita folyóiratokat egy listába, amelyek növekvő számuk miatt egyre nagyobb veszélyt jelentettek a valóban tudományos kiadványokra. Saját bevallása szerint először 2008-ban kerültek a látókörébe a parazita folyóiratok, amelyek kéretlen

levelekkel próbálták rábíni arra, hogy náluk tegye közzé a publikációit. E megkeresések nagy része Ázsiából érkezett, sok esetben nyelvtani hibákkal voltak tarkítva, ami figyelmeztető jel volt a könyvtáros számára. A listáját először 2011-ben hozta nyilvánosságra egy blogbejegyzésében, amely ekkor még mindössze 18 kiadót tartalmazott. Ezt követően mások is segíteni kezdték a munkáját, ennek is köszönhető, hogy 2016-ra már 923 kiadó került fel a feketelistára. Beall egy 2016-os cikkében [9] úgy vélekedett: a kutatóknak és a tisztességes folyóiratoknak nem szabad hivatkozniuk parazita lapokban megjelent cikkekre, valamint a könyvtári adatbázisokból sem lenne szabad őket elérni. Természetesen a kiadók nem örültek, ha felkerültek a listára, így a könyvtáros folyamatos támadások célpontjává vált, amelynek hatására 2017 januárjában leállította az oldal működését, és azóta sem folytatta tevékenységét. Jelenleg csak az archív változata érhető el.

Védekezés

Amikor még a fentebb említett Beall-lista naprakészen működött, akkor annak áttanulmányozásával és megfelelő kritikai érzékkel nagy valószínűséggel kiszűrhetők voltak a parazita lapok, viszont a frissítések hiányában az elavulttá vált, így más módszereket érdemes használni. Egyike e megoldásoknak a DOAJ (Directory of Open Access Journals), amely tartalmazza a megbízható nyílt hozzáférésű folyóiratokat. Továbbá járjunk utána, hogy milyen adatbázisok (pl. Scopus, PubMed) indexelik az adott folyóiratot. Annak is érdemes utánajárni, hogy a kiadvány tagja-e valamilyen szakmai szervezetnek. Utóbbi két ellenőrzési metódusnál soha ne a kiadó oldaláról tájékozódjunk, hiszen ott nem minden esetben a valóságnak megfelelő információk vannak feltüntetve, hiszen a parazita lapok működési elve a megtévesztésen alapszik.

MTMT

A Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) azzal a céllal lett létrehozva, hogy hazánknak is legyen egy több célra felhasználható nemzeti bibliográfiai adatbázisa, melynek működését törvény szabályozza. A felület mind a kutatók, mind pedig a könyvtárosok számára egyaránt hasznos. Előbbiek esetében lehetőséget nyújt tudományos bibliográfiák egyszerű összeállítására, segítséget nyújt a pályázatokhoz szükséges publikációs lista gyors elkészítésére, maga a felület pedig könnyen karbantartható, frissíthető. Az MTMT oldalán a Folyó-

iratok menüpont alatt található kereső használatával a felhasználónak lehetősége van rákeresni egy-egy folyóiratra cím vagy ISSN alapján. Ehhez a funkcióhoz még előzetes regisztráció sem szükséges. Itt több fontos adatot is megtudhatunk a kiadványokról: teljes címét, jellegét, lektorált-e, Open Access kiadványnak minősül-e, folytat-e parazita tevékenységet, a kiadó nevét, a megjelenés évét, hazai vagy külföldi-e, mekkora az impaktfaktora. Ugyanakkor az oldal áttanulmányozása után rá kellett jönnöm, hogy az adatok igen csak hiányosak. Az impaktfaktort alig néhány kiadvány esetében tüntették fel, valamint az sem mindig van meghatározva, hogy nyílt hozzáférésű-e a kiadvány. Ugyanakkor lehetőség van jelentést tenni, amennyiben predátornak vélünk egy kiadványt, ebben az esetben egy űrlap kitöltését követően tájékoztathatjuk róla az MTMT-t.

Üzleti modellek

A ragadozó folyóiratok megjelenésének okait korábban már taglaltam, viszont a tisztánlátás érdekében a létező üzleti modellek ismerete elengedhetetlen, mert ezek összefüggésben lehetnek a ragadozó lapokkal.

A nyílt hozzáférés legfontosabb célja az információkhoz való ingyenes hozzáférés biztosítása a felhasználók számára, viszont be kell látni, hogy a publikációs folyamatnak olyan költségei vannak, amelyeket valakinek fedeznie kell. A kérdés az, hogy ki hajlandó ezeket az anyagi terheket finanszírozni. Amikor elkészül egy tudományos mű, akkor a szerző a nagyobb láthatóság érdekében alapvetően igyekszik minél szélesebb körben terjeszteni azt. Erre a legjobb opció az, ha a hagyományos folyóiratokon kívül igénybe veszi az elektronikus megjelenés lehetőségeit is. A szerzőnek érdemes OA-folyóiratban publikálni a műveit, amelyek széles körben lesznek ingyenesen elérhetőek mások számára, majd amennyiben további láthatóságnövekedést szeretne elérni, abban az esetben közzé teheti munkáját valamelyik intézményi dokumentumtárban is. Ez a szerző számára általában ingyenes lehetőség, ugyanakkor látni kell, hogy a dokumentumszerverek üzemeltetése is kiadásokkal jár, amelyet ebben az esetben a fenntartó intézménynek kell megfizetnie. A munka magas szinten történő elvégzéséhez a kellő technikai eszközökön túl szakképzett személyzet alkalmazására is szükség van. A nyílt hozzáférésű folyóiratokban történő publikálásért felszámított díjakat azonban nem mindenki tudja saját zsebből kifizetni, ennek megfelelően többféle üzleti modell

dolgoztak ki, amelyek segítik a szerzőket abban, hogy a publikációikat minél kedvezőbb feltételek mellett tehessék elérhetővé. A továbbiakban az üzleti modelleket [10] ismertetem röviden:

- A szerzői díj modell esetében már a publikációs folyamat elején szükséges a befizetés. Ebben az esetben a szerzőt gyakran támogatja az intézménye, a kutatási és publikációs célokra elkülönített pénzüsszegekből. Fontos: e modell különbséget tesz a már elismert, illetve a még ismeretlen szerzők között előbbieik javára azzal, hogy számukra kedvezőbb feltételeket biztosít.
- A finanszírozás történhet támogató szervezetten keresztül is, ezekhez a támogatásokhoz az esetek túlnyomó többségében pályázati úton lehet hozzájutni. A nemzetköziek közül a Deutsche Forschungsgemeinschaft (DFG) [11] biztosít a kutatók számára anyagi forrást a tudományos eredményeik közzétételéhez. A meghirdetett pályázatok köre sokszor eltérő, így egyes innovatívabb tudományterületek több támogatásban részesülhetnek más diszciplínák rovására.
- Az intézményi tagság is egy lehetséges finanszírozási forma. Ebben az esetben az intézmény fizet az OA-kiadónak, aki ezért cserébe egy előre meghatározott ideig ingyen, vagy alacsony áron jelenti meg az adott intézmény dolgozóinak előre meghatározott számú munkáját. E modell esetében kérdéseket vet fel, hogy kiknek, milyen feltételek mellett nyújtanak lehetőséget a munkáik közzétételére az egyenlő feltételek megtartása érdekében.

Az üzleti modellek sajátosságait figyelembe véve megállapítható, hogy nem mindenkinek egyenlők az esélyei a tudományos világban, állandó a publikációs kényszer, ebből fakadóan akár önszántukból is fordulhatnak ragadozó folyóiratokhoz, amelyek bizonyos összeg fejében közzéteszik a munkáikat. Az üzleti modellek bemutatás után említést kell tenni a publikációk közzétételének lehetséges útjairól [12], amelyek az alábbiak: arany, zöld, platina/gyémánt út.

Az arany út esetében arról beszélünk, hogy amikor az elkészített munkák OA-folyóiratokban kerülnek publikálásra. Ahhoz, hogy egy cikk megjelenhessen, szükség van egy szakmai bírálatra (peer review). E folyamat során, a tudományterületen jártas szakemberek eldöntik, hogy az adott cikk alkalmas-e publikálásra, akárcsak a hagyományosan megjelenő folyóiratok esetében. Miután a cikk végleges változatát elfogadják, azután megjelenhet és mindenki számára szabadon hozzáférhetővé válik függetlenül attól, hogy ki birtokolja a szer-

zői jogokat, amelyről a kiadó és a szerző előzetesen megállapodtak. A megjelentetési folyamat természetesen költségeket von maga után, amelyet a korábban tárgyalt üzleti modellek valamelyikének megfelelően rendezni kell. A modell súlyos hátránya, hogy aki nem rendelkezik megfelelő forrással, (pályázatok, önerő, támogatás), az szinte lehetetlen helyzetbe kerül a publikálást illetően. E publikálási út másik veszélye az, hogy esetleg a kiadók több, alacsonyabb színvonalú publikációt is megjelentetnek, így a publikálási díjat a megjelentetett cikkek után kapják, ez pedig azt jelentené, hogy átsodródhatnának a másik oldalra, amikor már nem a tudományos érték, hanem a profitorientáltság kerülne a munkájuk középpontjába, tehát közelebb kerülnének a parazita lapokhoz. Ha viszont megmarad a minőségi kritérium a megjelentetett cikkek felé, illetve a szerkesztőbizottságot is megfelelően válogatják össze, akkor nem fenyeget ez a veszély.

A zöld út esetében szövegarchiválásról beszélhetünk: ebben az esetben az elkészült munka egy intézményi repozitóriumba kerül, amely szintén bárki számára elérhető. Az ily módon közzétett produktumok viszont nem minősülnek publikációnak, ha korábban nem adták ki folyóiratban, mert nem rendelkeznek bibliográfiai adatokkal. Nagy előnye, hogy ez ingyenesen megtehető. A zöld úthoz tartoznak az olyan esetek is, amikor a szerző a saját, vagy az intézete honlapján közli munkásságát, de ezek hosszú távú elérhetőségét, valamint kereshetőségét nem szavatolja semmi sem.

A platina út nagy mértékben eltér a fentebb ismertetett lehetőségektől. A korábban már említett Jeffrey Beall így határozza meg a lényegét: „Olyan folyóiratok, amelyek az olvasó és a szerző számára egyaránt ingyenesek.” A meghatározásból kirajzolódik, hogy a platina folyóiratok nem számítanak fel publikálási díjat, viszont ingyenesen teszik közzé a cikkeket. Ennek a megvalósítása úgy működhet, hogy ezek a kiadók nonprofit jellegűek, vagy egyetemekhez, kutatóintézetekhez kötődnek. Ezen út hátránya az lehet, hogy a cikkek megjelentetése nem jelent bevételt, ebből adódóan kevesebb összeget tudnak például a szöveggondozásra fordítani, ami a végeredmény minőségének rovására mehet.

Összegzés

A parazita lapokat a felgyorsult tudományos világ hozományának tekinthetjük, melyek észrevették a

piaci rést, mivel a folyamatos publikálási kényszer, a publish or perish elv érvényesülése, a pályázatok szigorú kiírásai mind-mind olyan kritériumok, amelyeknek nem mindenki tud megfelelni, vagy nem kellő gyorsasággal. A parazita lapoknak két célcsoportja van. Az első csoport az, aki szándékosan publikál ilyen jellegű folyóiratban, a fentebb említett okok miatt, a másik csoport tagjai viszont gyanútlanok, akiket megpróbálnak különféle módszerekkel megkönyvékezni, illetve megtéveszteni a kiadók. Az ilyen parazita tevékenység nagy veszélyt jelent a tudományos világ hitelességére nézve, mivel már mostanra is számtalan alacsony minőségű, tudományos jelleget nélkülöző tartalom vált elérhetővé. Ennek napjainkban, a nyílt hozzáférés korában kiemelt fontossága van, mivel megszűntek a tér- és időbeli korlátok, ezáltal a valótlan információk bárkihez eljuthatnak. A hitelesség visszaállításához szükség van a megbízható kiadók összefogására, valamint arra, hogy ne fogadják el a tudományos előrehaladáshoz a parazita folyóiratokban megjelentetett publikációkat. Ezek ellenőrzése természetesen nem egyszerű, hiszen gombamód elszaporodtak az utóbbi években, illetve akár Jeffrey Beall példájából kiindulva is látható, hogy nem egyszerű hosszú távon felvenni velük a küzdelmet, viszont örömteli, hogy hazánkban az MTMT is aktívan részt vesz az ilyen kiadványok szűrésében, így is kevesebb mozgásteret engedve számukra.

A kutatást az „Integrált kutatói utánpótlás-képzési program az informatika és számítástudomány diszciplináris területein” (EFOP-3.6.3-VEKOP-16-2017-00002) című projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

Irodalom

- [1] Holl András: Parazita folyóiratok, URL: https://www.mtmt.hu/system/files/parazita_folyoiratok.pdf (Letöltve: 2019. 01. 25.)
- [2] Bencze Gyula: H-index: Egy új javaslat az egyéni tudományos teljesítmény értékelésére, Magyar Tudomány, 2006/1, 90p.
- [3] Bujdosó Ernő: Bibliometria és tudománymetria, Könyvtártudományi és Módszertani Központ – Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1986, 183 p. ISBN: 963 20126 3 1
- [4] Dani Erzsébet: How "Publish or Perish" can become "Publish and Perish" in the Age of Objective Assessment of Scientific Quality: Plenary Keynote
- In: Nagib Callaos, Jeremy Horne, Belkis Sánchez, Michael Savoie, Andrés Tremante (szerk.) The 9th International Conference on Society and Information Technologies: Proceedings. Konferencia helye, ideje: Orlando (FL), Amerikai Egyesült Államok, 2018.03.13-2018.03.16. Winter Garden (FL): International Institute of Informatics and Systemics (IIIS), 2018. 43-44p. (ISBN: [9781941763742](https://doi.org/10.1007/978-1-4939-9737-4))
- Jeffrey, Beall: Predatory journals: ban predators from the scientific record, Nature, 534 (2016), 326p.
- [5] Subhash Chandra Parija, Vikram Kate: Writing and Publishing a Scientific Research Paper, <https://books.google.hu/books?id=tLQuDwAAQBAJ&pg=PA117&dq=Mimicking%20the%20name%20of%20web%20site%20style%20of%20more%20established%20journals&hl=hu&pg=PR5#v=onepage&q=Mimicking%20the%20name%20of%20web%20site%20style%20of%20more%20established%20journals&f=false> (2019. 02. 03.)
- [6] Natasha Gilbert: Editor will quit over hoax paper, 2009, URL: <https://www.nature.com/news/2009/090615/full/news.2009.571.html> (2019. 02. 03.)
- [7] Butler, Declan (March 27, 2013): Investigating journals: The dark side of publishing. In Nature 495 (7442): 433–435. doi:10.1038/495433a. URL: <https://www.nature.com/news/investigating-journals-the-dark-side-of-publishing-1.12666>
- [8] Interjú Jeffrey Beallel, Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, URL: <http://ki2.oszk.hu/3k/2016/09/a-tudomany-eloskodoi-denveri-beszelgetes-jeffrey-beall-lel/> (2019. 02. 03.)
- [9] Jeffrey, Beall: Predatory journals: ban predators from the scientific record, Nature, 534 (2016), 326p.
- [10] Open Access: Finanszírozási modellek, URL: <https://openscience.hu/hu/finanszirozasi-modellek> (2019. 01. 10.)
- [11] Mission Statement (é.n.) URL: http://www.dfg.de/en/dfg_profile/mission/index.html (2019. 01. 10.)
- [12] Makara B. Gábor: Nyílt hozzáférés: a tudományos közlés jövője? URL: https://www.mtmt.hu/system/files/makaragabor_van_dorgyules_2013.pdf (2019. 02. 03.)

Beérkezett: 2019. II. 3-án.

Juhász Attila

Debreceni Egyetem, Informatikai
Tudományok Doktori Iskola
E-mail: juhaszattila93@gmail.com

Németh Katalin

A turkológia szolgálatában. A Hazai György Könyvtár

A 2016-ban elhunyt turkológus, orientalista, Hazai György professzor gazdag szellemi és kulturális örökséget hagyott az utódokra, az utókorra. Ennek az örökségnek egyik megnyilvánulása az a könyvtár, melyet lányai gondoskodása a magyar és nemzetközi kutatók és érdeklődők számára elérhetővé tett. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Könyvtár- és Információtudományi Intézet, valamint a Török Filológiai Tanszék hallgatóinak segítségével rendezett és feltárt állomány Hazai professzor egykori otthonában kapott méltó elhelyezést. A tanulmány bemutatja a gyűjtemény feldolgozásának lépéseit, a projekt során felmerült kérdéseket és tanulságokat.

Tárgyszavak: magánkönyvtár; turkológia; gyűjteményszervezés; nemzetközi együttműködés

Bevezetés

Hazai György, turkológus, orientalista, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja 2016-ban hunyt el. A nemzetközileg is jól ismert professzor szakmai és baráti kapcsolatai világszerte megmutatkoznak, és a hátrahagyott gyűjtemény kapcsán is megjelennek. 2016. október 25-én Bakuban az Azerbajdzsáni Tudományos Akadémia (Azerbaijan National Academy of Sciences, ANAS)¹ és a mellette működő Központi Tudományos és Információs Könyvtár (Central Library of Science)² megemlékezést és konferenciát szervezett az első azerbajdzsáni turkológiai kongresszus kilencvenedik évfordulójának ünnepén, mely alkalommal Hazai professzorról is megemlékeztek. A konferencia anyaga 2017-ben nyomtatott és elektronikus formátumban³ is megjelent, melyből több példányt is kapott a Hazai Könyvtár. Hazai György könyvgyűjtő szenvedélye nemcsak saját könyvtárát, hanem más intézmények gyűjteményét is gazdagította. Nem véletlen, hogy a hagyatékban talált duplumok egy része Bakuba került, hiszen Hazai professzor már korábban ajándékozott egy jelentős gyűjteményrészt a bakui akadémiai könyvtárnak, melyet az intézmény munkatársai fel is dolgoztak és digitalizáltak.

Hazai György lánya, Hazai Kinga azzal a kéréssel kereste meg Kiszl Pétert, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának Könyvtár- és Információtudományi Intézetének (ELTE BTK KITI) igazgatóját 2016 decemberében,

hogy segítséget kérjen édesapja egyedülállóan gazdag gyűjteményének rendezéséhez és feltárásához.⁴ A munka 2017 januárjában kezdődött informatikus könyvtáros és turkológus hallgatók közreműködésével. A 280 doboznyi dokumentum átválogatása után a fellelt duplumokat az edinburgh-i *St. Andrews Egyetem*⁵ és az Azerbajdzsáni Akadémia Központi Könyvtára kapta meg. Ugyanazon év márciusától a katalógizálás is elindulhatott a *Monguz Kft.*⁶ által fejlesztett *Qulto* integrált könyvtári rendszer segítségével.⁷ A Hazai György Könyvtár végül 2017. május 25-én nyílt meg Budapesten a Közraktár utcában.⁸

Hazai György pályája

Hazai György (1. ábra) 1932-ben született Budapesten. 1950-től az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának muzeológia–orientaliztika szakos hallgatója, mely időszakra a 2018-ban megjelent memoárjában így ír: „A Török Tanszéken éveken át egyszemélyes évfolyamot alkotva voltam tanítványa a nemzetközi turkológia nagyjainak, Németh Gyulának és Fekete Lajosnak.”⁹ Az ELTE-n egyetemi doktori, a Magyar Tudományos Akadémián pedig akadémiai doktori címet szerzett. Utóbbinak 1982-től levelező, majd 1995-től rendes tagja lett. Számos alkalommal utazott külföldre, többször hosszabb időt töltve ott. 1955–1956-ban a *szófia* egyetemen¹⁰ taníthatott turkológiát, 1963–1982 között pedig a berlini *Humboldt Egyetem*¹¹ előadója volt, miközben a *Német Tudományos Akadémia*¹² munkájában is tevéke-

nyen részt vett. Hazatérve 1984-től 1990-ig az *Akadémiai Kiadó* főigazgatójává nevezték ki. A kilencvenes évek elején újabb külföldi feladat várta: 1992-ben az új *Ciprusi Egyetem Turkológiai Intézetének*¹³ létrehozása, melyről visszaemlékezésében így vallott: „A görög–török ellentétek szigetén, a görög oldalon kellett megalapítanom a turkológiát.”¹⁴ A magyar kulturális és tudományos élet aktív támogatójaként 2002-ben az *Andrássy Gyula Budapesti Német Nyelvű Egyetem*¹⁵ alapító rektora lehetett.¹⁶

1. ábra Hazai György a Közraktár utcai lakásban dolgozószobájában
(a képet Hazai Cecília bocsátotta rendelkezésre)

Elsősorban a török népek és nyelvek történetét kutatta, valamint foglalkozott oszmán–török nyelvi és történeti források kiadásával is. Ez a kettős érdeklődés tükröződik a hátrahagyott gyűjteményben is. „Megújította az oszmán–török nyelvemlékek elemzési módszerét: bevezette a numerikus vizsgálati módszert és kialakította a nyelvtörténeti periodizáció kritériumrendszerét. Nevéhez fűződik a turkológia bibliográfiai kézikönyvének, illetve kurrens bibliográfiájának megteremtése.”¹⁷ Számos publikáció fűződik nevéhez, nemcsak szerzőként,

hanem szerkesztőként is dolgozott több kiadványon, könyvsorozaton és folyóiraton.¹⁸ Tagja volt több tudományos testületnek, és az évek során számos hazai és nemzetközi díjat és kitüntetést kapott, mint például a Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztje, a Német Szövetségi Köztársaság Nagy Érdemkeresztje és a Török Köztársaság Érdemrendje. Rendkívüli életműve és külföldön végzett tudományos munkássága révén méltán vívta ki az egyik nemzetközileg leginkább elismert magyar turkológus címét.¹⁹

A tudománynak szentelt élet tükröződik magán-könyvtárának összetételében is. A figyelemreméltó orientalisztikai gyűjtemény a jövőben is hasznos kiindulópont lehet a keletkutatók számára, ezért a professzor lányai, Hazai Cecília és Hazai Kinga 2016-ban elhatározták, hogy a hagyatékából láto-gatható és kutatható szakkönyvtárat hoznak létre.

A gyűjtemény rendezése, gyűjteményrészek

Hazai György a budapesti Közraktár utcai lakásában töltötte utolsó éveit, itt volt magánkönyvtára is, ezért minden szempontból az volt a legraktikusabb választás, ha a gyűjtemény továbbra is itt maradhat. Azonban a második emeleti lakást fel kellett újítani és átalakítani a könyvtári funkció betöltéséhez.²⁰ A lakásban lévő könyvespolcokat is modernizálni kellett, és újakat készíttetni, ahogy ez a későbbiekben kiderült.

A Hazai György Könyvtár a *Hazai György Orientalisztikai Alapítvány* támogatásával valósulhatott meg, melynek kuratóriumi elnöke *Fodor Pál*, a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) Bölcsészettudományi Kutatóközpontjának főigazgatója, a kuratórium tagjai továbbá *Barbara Kellner-Heineke*, a Freie Universität Berlin professzora és *Hóvári János*, korábbi törökországi nagykövet. Az alapítvány mellett számos más szervezet²¹ és magánszemély segíti a kezdeményezést, hogy a szakkönyvtár a turkológiával foglalkozó nemcsak hazai, hanem külföldi szakemberek számára is magas szintű szolgáltatásokat nyújthasson. A könyvtári munkafolyamatok szakszerű elvégzéséhez megfelelő felkészültséggel rendelkező szakemberekre volt szükség, ezért az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Könyvtár- és Információtudományi Intézete és Orientalisztikai Intézete kapcsolódott be a projektbe. A projektben való részvétel nagy presztízt jelentett az egyetem számára, mindemellett kiváló gyakorlati lehetőséget nyújtott az informatikus könyvtáros szakon tanuló és a turkológiát hallgató

diákok részére. A két szakról érkező hallgatók biztosították, hogy mind a könyvtárszakmai ismeretek, mind a nyelvi kompetencia megfelelő lesz a gyűjtemény rendezéséhez és a feldolgozáshoz. A résztvevőket *Németh Katalin*, a KITI egyetemi adjunktusa²² koordinálta. A Könyvtár- és Információtudományi Intézet mindig is kiemelt jelentőségűnek tartotta, hogy a hallgatók az egyetemi elméleti és gyakorlati képzés mellett a számos szakmai gyakorlat alatt megismerkedhessenek a különböző könyvtártípusokban előforduló munkafolyamatokkal, sajátosságokkal. A több mint ezer szakmai gyakorlat, melyet elsősorban az intézet szakmai együttműködő partnereinél végeznek a gyakornokok, kiváló lehetőséget teremtenek nemcsak arra, hogy a hallgatók elmélyíthessék tudásukat, hanem egyúttal a könyvtárakat is segítik a munkaerő-utánpótlás kiválasztásában.²³

2016. december 1-jén Hazai Kinga tartott tájékoztatót a gyűjteménnyel kapcsolatos tervekről informatikus könyvtáros és turkológus hallgatók előtt,²⁴ majd a munka 2017. január 7-én²⁵, Hazai György halálának első évfordulóján kezdődött meg a professzor egykori Közraktár utcai felújított lakásában. A hallgatók ekkor kezdték kipakolni a 280 doboznyi gyűjteményt, ahogy a 2. ábrán is látható. Ekkor

dönteni kellett, hogy hova és milyen rendszerben kerülnek a dokumentumok, másrészt állomány-apsztást is végre kellett hajtani. A kötetekről még nem állt rendelkezésre semmilyen lista vagy katalógus, előzetesen csak a kéziratok leválogatása történt meg, így az említett dobozokban jellemzően kizárólag könyvek és folyóiratok voltak.

A rendelkezésre álló három szobában ekkor még csak kettőben voltak polcok, de már ekkor látni lehetett, hogy szükség lesz további könyvespolcokra. Végül, noha Hazai György professzor következetes gyűjtőmunkája révén a gyűjtemény kötetei nagyrészt egyértelműen az orientálistika területét járják körül, mégis az átláthatóság miatt szükséges volt kisebb részegységek meghatározására. Épp a helyhiány elkerülésének érdekében első feladat a duplumok leválogatása volt, így ekkor közel 700 kötetet küldhetett a könyvtár két Hazai György professzor szívéhez közel álló intézménynek: az egyik az edinburgh-i St. Andrews Egyetem, a másik pedig az Azerbajdzsáni Akadémia Központi Könyvtára. Azonban nemcsak a két könyvtár örülhetett az állománygyarapodásnak, hanem a projektben résztvevő hallgatók is kaphattak az őket érdeklő kötetekből. A duplumok megtalálását megkönnyítette, hogy már eleve különböző témakörök szerint csoporto-

2. ábra A hagyaték kicsomagolása, átválogatása
(Fotó: Németh Katalin, 2017. január 8.)

sítottuk a dokumentumokat, mivel a legfőbb tudományterületeket sejtteni lehetett. A duplumokkal kapcsolatban a projekt elején megegyeztünk abban, hogy a könyvtár nem gyűjt másodpéldányokat. Azonban kivételt jelentett, ha egy könyv több kiadásban van meg, vagy ha a könyv ugyanazon kiadásából több dedikált példány kerül elő, akkor mindegyik marad. A dedikáció tényét a katalógusban folyamatosan jelöljük, így már közel ezer dedikált kötet található a gyűjteményben.

Az első két hétvégén 3 turkológus és 11 könyvtáros hallgató, valamint 4 további önkéntes segítette a gyűjtemény előzetes áttekintését. Hogy milyen mértékű nemzetközi összefogás, érdeklődés kíséri a projektet, mi sem bizonyítja jobban, hogy már a második hétvégén számos magasrangú vendég tette tiszteletét, sőt akár be is kapcsolódott a munkába. 2017. január 28-án *Alattin Temür*, a Török Köztársaság Nagykövetségének első beosztottja, őexcellenciája *Vilajet Guliyev*, az Azerbajdzsán Köztársaság nagykövete,²⁶ őexcellenciája *Selda Cimen*, nagykövet asszony, Észak Ciprus állandó

képviselőjének képviselője, valamint *Özcan Küçükcavus H. Pinar* asszony, a TIKÁ Budapesti Program koordinációs Iroda Program koordinátora volt az alakuló könyvtár vendége.

Az állomány legnagyobb részét a szakirodalmi kötetek adták, melyek Hazai György egykori dolgozószobáját (3. ábra) teljes egészében betöltötték. A dokumentumokat szakrend szerint rendeztük, így az Egyetemes Tizedes Osztályozás főcsoportjai szerinti kategóriákba soroltuk, miközben a tartalmi feltárás tárgyszavazással történt. A főcsoportokon belül a kötetek betűrendben kerültek a polcokra. A feldolgozás során, ha kiderült egy-egy kötetről, hogy az első rendezésnél nem kapott megfelelő besorolást, módosítottuk, és a témája szerint helyeztük el. Ennek oka legtöbbször az idegennyelv vagy a pontos témáról kevésbé tájékoztató cím lehetett. Hazai György íróasztala mellett a dolgozószoba számos eseménynek adott helyet a könyvtár hivatalos bemutatása óta, melyekről a későbbiekben még lesz szó.

3. ábra **Hazai György egykori dolgozószobája**
(fotó: Varga Petra, 2018. november 28.)

A dolgozószobából nyíló második, ún. dunai szobában (4. ábra) két kisebb gyűjtemény, az időszaki kiadványok és a kézikönyvek találhatóak. Két dolgot feltétlenül érdemes megemlíteni a dunai szobával kapcsolatban: itt kapott helyet 2017. április 27-én *Sajora Chasancanovától*, egykori taskenti doktóránduszától a 80. születésnapjára²⁷ kapott kaftánja. Ugyancsak ebben a helyiségben a kaftán alatt van egy különálló könyvespolc, melyen a *Klaus Schwarz Verlag*²⁸ kiadványai sorakoznak. A berlini évek alatt ismerkedett meg Hazai György *Klaus Schwarz*, fiatal turkológussal, akivel jó barátság alakult ki, és aki több kötetét is megjelentette sorozatában. Klaus Schwarz korai halála után, közös jóbarátjuk, *Gerd Winkelhane* folytatta a közös kiadványok megjelentetését, és 2018 szeptemberében bekövetkezett haláláig szoros kapcsolatot ápolva a Hazai családdal támogatta a könyvtár megvalósulását. Neki köszönhetően továbbra is megkapja a könyvtár a kiadó köteteit. A barátság és tisztelet jele, hogy külön polcon találhatóak a Klaus Schwarz Verlag kötetei.

A harmadik helyiségnek csak az egyik sarkába kerültek polcok, így ez a helyiség lett a szépirodalmi olvasóterem. Itt található egy üvegajtós szekrény is, amelyben a különleges és az 1850 előtt megjelent kötetek, illetve Hazai György kitételei és egyéb, az emléke előtt tisztelgő tárgyak láthatók.

Nemzetközi katalógus

A Hazai György Könyvtárban a dobozok tartalmának áttekintése során megtörtént az állomány apasztásának nagy része. Nemcsak a duplumokat válogattuk ki, hanem előkerült néhány olyan dokumentum is, melyek nem illettek a gyűjtőkörbe. Utóbbi kevésbé volt jellemző, inkább később a feldolgozás során derült ki egy-egy kötetről, hogy még sem tartoznak a gyűjtőkörbe. A projekt kezdetén a feldolgozás formájáról és eszközéről is dönteni kellett, a becsült 10 000 kötethez végül a Monguz Információtechnológiai Kft. Qulto integrált könyvtári rendszerét választottuk.

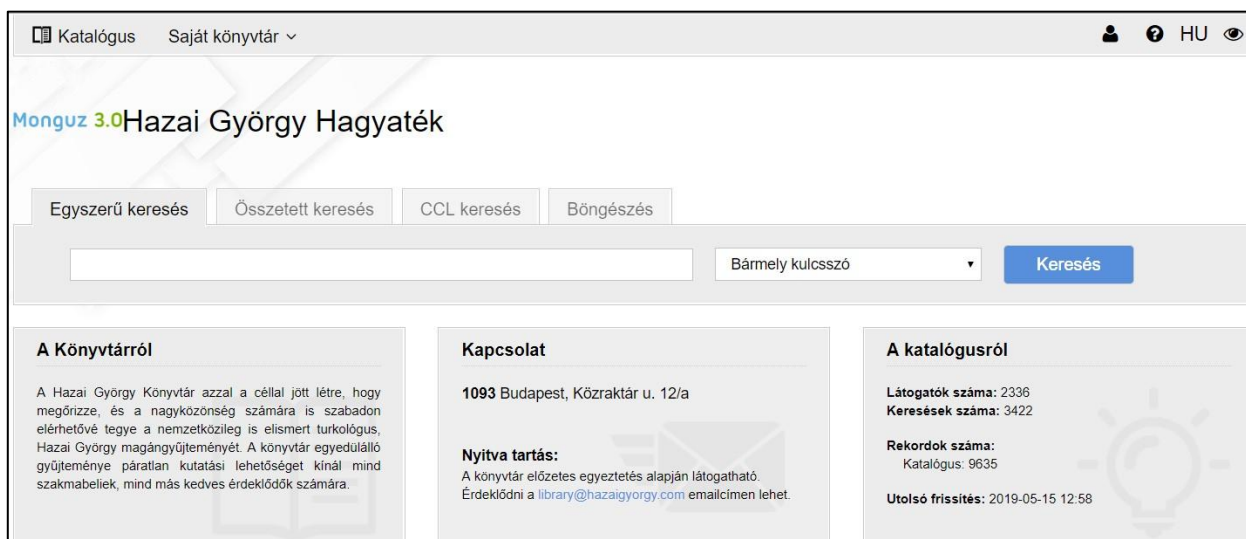
4. ábra A Duna felőli szoba a folyóiratokkal
(fotó: Varga Petra, 2018. november 28.)

2017. március 8-án a Monguz Kft. két képviselője, *Pancza János*, a nemzetközi csoport vezetője és *Gizem Gültekin*, a törökországi terület vezetője vett részt azon a megbeszélésen, melyen az integrált könyvtári rendszerről, elsősorban a nyelvi lehetőségekről egyeztetünk *Varga Dániel*, a Hazai

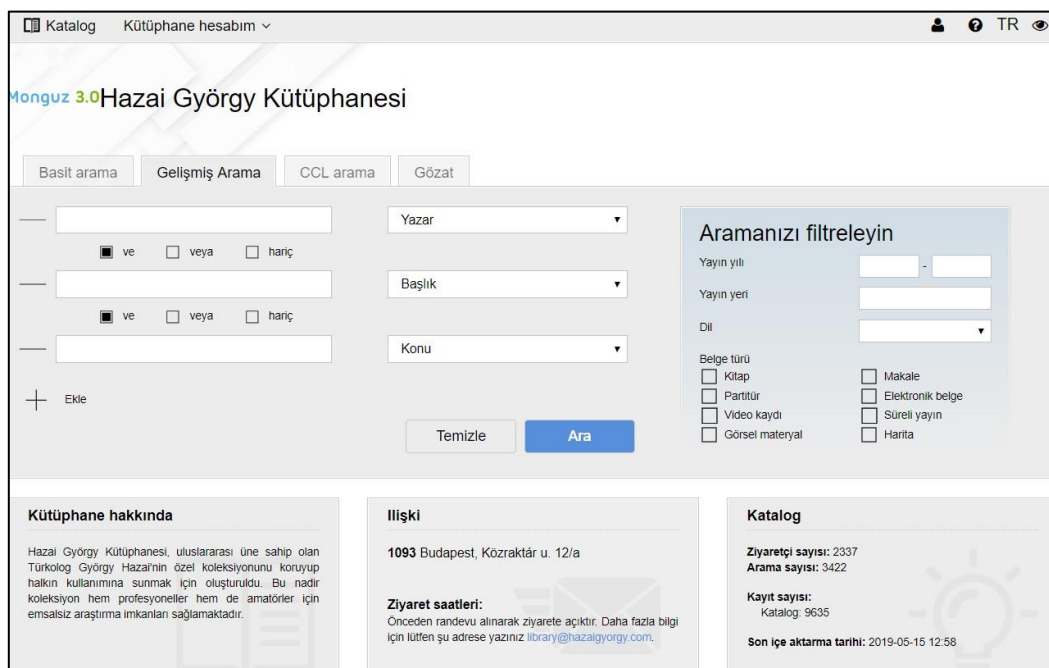
György Könyvtár rendszergazdájának részvételével (5. ábra). Kezdetből fogva kiemelt jelentőségű volt, hogy a könyvtár nemzetközi legyen, ezért a honlap természetesen angol nyelven is elérhető, a katalógusnál²⁹, viszont szempont volt a török nyelv is (6., 7. ábra).

5. ábra **Megbeszélés a Monguz Kft. képvisőivel**
(Németh Katalin, KITI; Gizem Gültekin és Pancza János, Monguz; Varga Dániel, HGyK rendszergazda, fotó: Hazai Kinga, 2017. március 8.)

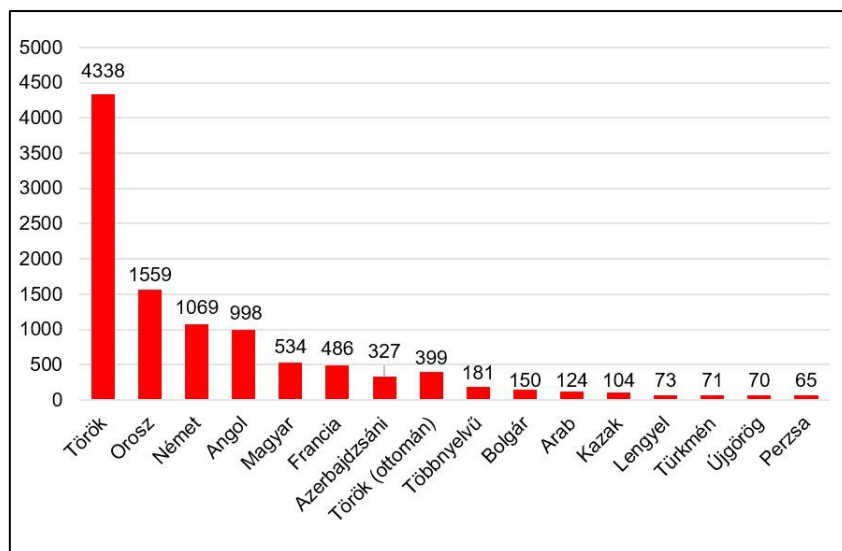
6. ábra **A Hazai Könyvtár online katalógusának magyar nyelvű nyitólapja**

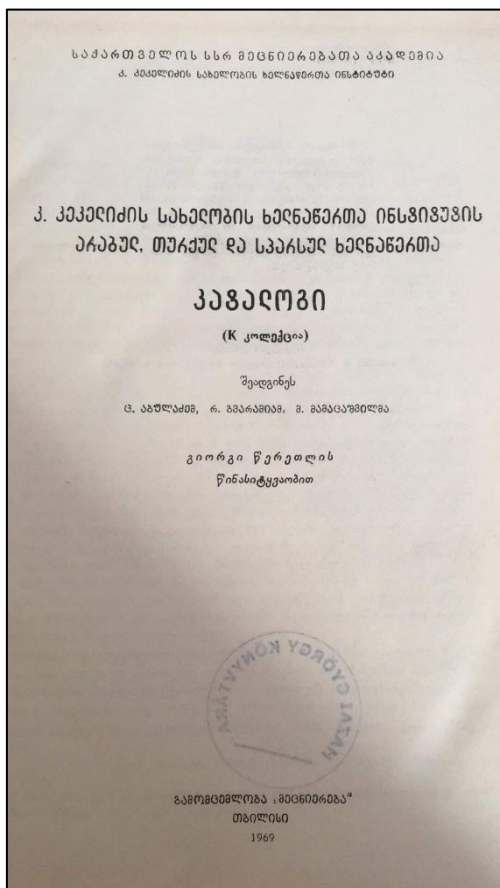
7. ábra Összetett keresés a Hazai Könyvtár katalógusának török nyelvű felületén

Az állomány feldolgozásakor nélkülözhetetlen volt a turkológus hallgatók nyelvtudása, ugyanis a számos idegennyelv gyakran állította kihívás elé a katalogizáló kollégákat. A Hazai Könyvtár állománya nyelviileg rendkívül heterogén, ami a feldolgozás mellett a visszakereshetőséget is nehezíti. A 8. ábrán a teljesség igénye nélkül látható, hogy a könyvtárban, mint turkológiai szakgyűjteményben a török nyelvű dokumentumok aránya a legnagyobb, de emellett 60 más nyelv is megtalálható,

melyek közül néhányat mindössze egy-egy kötet képvisel. Mindvégig fontosnak tartottuk, hogy minél többféle módon legyenek rögzítve az egyes adatok, így a könyvtár katalógusában 2019 márciusában elérhető 9600 rekord például cirill betűkkel is kereshető. A 9. ábra egy grúz nyelvű kötet címlapja, melynek főcímét az eredeti grúz karakterekkel is megjelenítettük, ahogy azt a 10. ábra is mutatja, valamint a kötet orosz címe is elérhető.

8. ábra A Hazai Könyvtár dokumentumainak nyelvi megoszlása³⁰

9. ábra Arab, török és perzsa kéziratok katalógusa³¹

Monguz 3.0 Hazai György Hagyaték

< Vissza a találati oldalhoz > 1./1 >

Teljes Részletes MARC MARCXML Cédula RIS Letöltés

Cím: K'at'alogi k. kekelidzis sakhelobis khelnats'erta institutis arabul, turkul da sp'arsul khelnats'erta : k'olektsia Catalogue of the Arabic, Turkish and Persian manuscripts in the Kekelidze Institute of the Manuscripts, Georgian Academy of Sciences

Szerzőségi közlés: sheadgines Ts. Abuladzem, R. Gvaramiam , M. Mamatsashvilma

Egyéb cím: კატალოგი კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტის არაბულ, თურქულ და სპარსულ ხელნაწერთა : K კოლექცია
Каталог арабских, тюркских и персидских рукописей института рукописей им. К. С. Кекелидзе : коллекция K

Személynév: Abuladze, Tsisana A

További személynév: Gvaramija, R. V
Mamacasvili, M. G

Kiadás helye: Tbilisi

Kiadó neve: Mecniereba

Megj. éve: 1968

Terjedelem, fizikai jellemzők: VIII, 199, [5] p ; 27 cm

10. ábra A grúz kéziratkatalógus rekordja a Hazai Könyvtár online katalógusában

A könyvtári katalógusok másik nyelvi kérdése alapvetően a tárgyszavakkal kapcsolatban jelentkezik, a felhasználói célcsoportok differenciálásával. A nemzetközi nyitás egyik alapfeltétele a gyűjtemény és az információk hozzáférhetővé tétele minél több nyelven. Ezt a célt szolgálja, hogy a honlap kezdettől fogva angolul is elérhető, a könyvtári katalógus viszont párhuzamosan három nyelven, magyarul, angolul és törökül is használható. Az integrált könyvtári rendszer, a Qulto online katalógusának felülete magyar, angol, német, román és török nyelvű, a keresés alapértelmezett nyelve az angol. Az egyes authority fájlok angol nyelvűek.³² Az eredményes keresés egyik feltétele, hogy a személynév mindig ugyanabban az egység, szabványos alakban kerüljön a katalógusba,³³ de mindez igaz a földrajzi nevekre, valamint a tárgyszavakra is.

A feldolgozást szerettük volna felgyorsítani a rekordok importálásával más katalógusokból, azonban a kezdeti tapasztalatok azt mutatták, hogy az online elérhető katalógusok, így például török katalógusok³⁴, melyekben a Hazai Könyvtár állományának egy része megtalálható, számos esetben igényeltek utómunkálatokat, javításokat, és gyakran tárgyszavakat sem rendeltek a dokumentumokhoz.

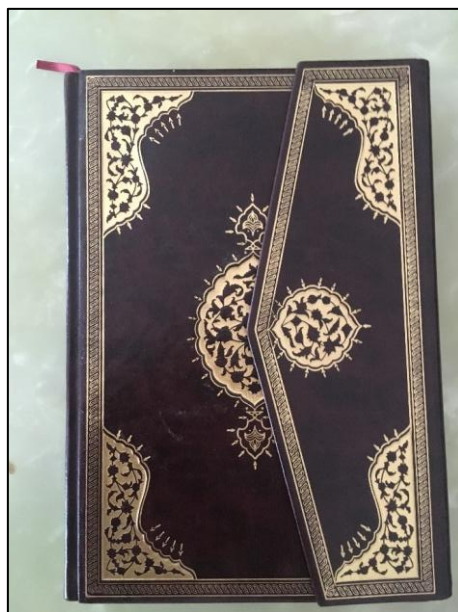
Számos kötet nemcsak a tartalma, de a kötése, illusztrációja miatt is különleges. A 11. ábrán látható a 15-16. század fordulóján élt török tengernagy és térképész, Piri Reis (1465/70-1554) hajózási könyvének a 2014-es faksimile kiadása. A *Tengerek könyve* (Kitab-ı Bahriye) több mint 200 térképet tartalmaz, miközben részletesen foglalkozik a navigációval, a széljárásokkal, tengeráramlásokkal (12. ábra).

A szakkönyvtár lehetséges felhasználói elsősorban a turkológiával és az orientalisztikával foglalkozó szakemberek és egyetemi hallgatók. Utóbbiaknak kedvez a könyvtár elhelyezkedése is, mivel Budapesten, a Közraktár utcában, több egyetemhez közel található (pl. ELTE, Corvinus, PPKE, KRE). A Hazai György Könyvtár alapfeladatai között szerepel épp ezért: korlátozottan nyilvános és bejelentkezés alapján használható, gyűjteményét fejleszt, feltárja és rendelkezésre bocsátja, segíti az oktatásban részt vevők információs ellátását és a tudományos kutatást. A gyűjtőkori szabályzat e feltételek mentén a következőket tartalmazza:

„Fő gyűjtőkör

- a.) általános turkológia;
- b.) oszmanisztikai és általános nyelvészet;

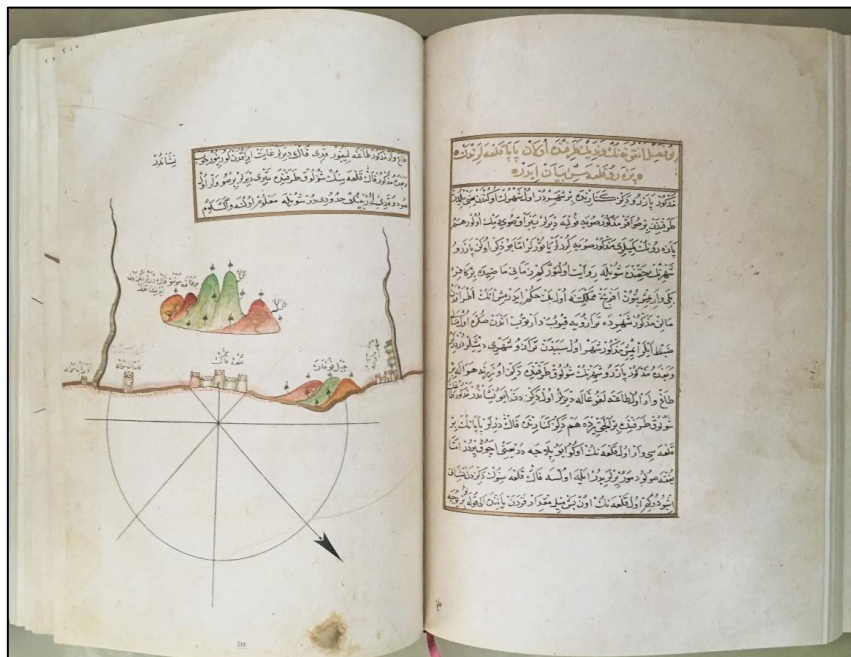
- c.) oszmán kori és általános történelem;
 - d.) turkológiai bibliográfiák;
 - e.) irodalomtörténet;
 - f.) történelem és irodalomtörténeti forráskiadások;
- Mellék gyűjtőkör:
- a.) művészettörténet;
 - b.) etnográfia;
 - c.) vallás;
 - d.) politikatudomány;
 - e) török és közép-ázsiai vonatkozású szépirodalom.”³⁷

11. ábra Piri Reis Tengerek könyvének borítója³⁵

A szabályzatban az is olvasható, hogy a könyvtár nem törekszik további gyarapításra. A folyamatosan érkező friss folyóirat-számokat és az ajándékként kapott dokumentumokat azonban, amennyiben a gyűjtőkörnek megfelelnek, feldolgozza és megőrzi. A dokumentumok típusa szerint könyveket, időszaki kiadványokat (pl. hírlap, folyóirat, évkönyv, konferenciakötet), egyéb szöveges (pl. kutatási jelentések, disszertációk, szakdolgozatok) és elektronikus dokumentumokat gyűjt. Az információhordozó típusa szerint nyomtatott, elektronikus és számítógépes hordozók is elérhetők.

Jelentős a könyvtár folyóirat-gyűjteménye, számos folyóirat teljes évfolyamai megtalálhatók, mint a *Varlık* török hetilap hetven évre visszamenően és a *Türk Dili* című török nyelvészeti folyóirat kötetei. A Hazai György iránti tisztelet jeleként néhány kiadó továbbra is megküldi folyóirata legfrissebb számait (pl. *Türk Dili*, *Bilig*, *Journal of the American Oriental Society*), így ezek is elérhetők a könyvtárban. A

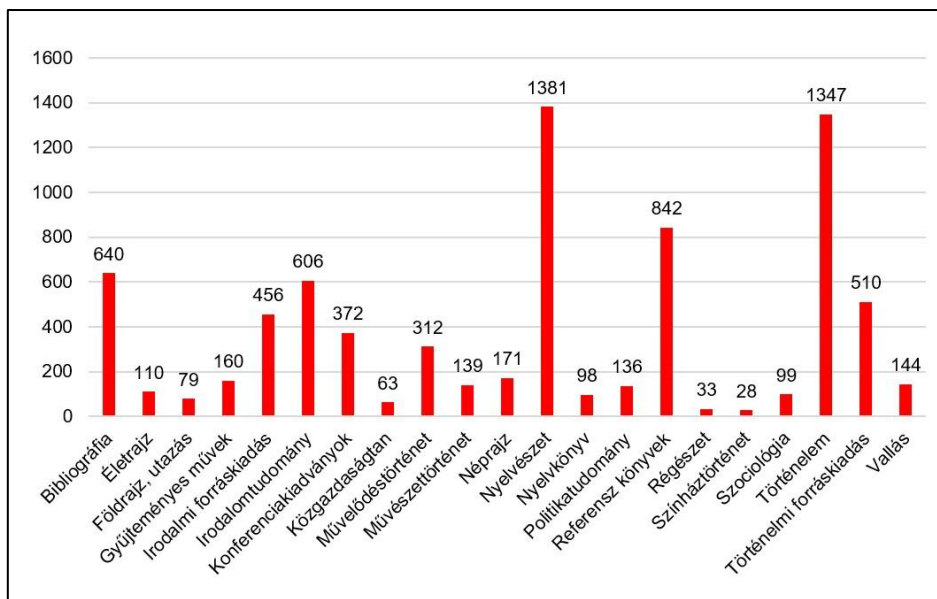

12. ábra Piri Reisz Tengerek könyvének egy oldala³⁶

hiányzó kiadványok pótlására is volt példa, köszönhetően az adományozóknak, akiket szintén a professzor iránti megbecsülés motivál. Így például a Belleten című folyóirat elmaradt számait Hóvári János – az intézmény finanszírozását segítő alapítvány tagja – ajánlotta fel a könyvtár számára.

A feldolgozott közel 10 000 kötet 80%-a szakirodalom, melynek tudományterületi megoszlását mutat-

ja be a 13. ábra, amelyen látható, hogy legnagyobb arányban nyelvészeti és történelmi témájú dokumentumok vannak a gyűjteményben, ami megfelel Hazai György legfőbb érdeklődési területeinek. Számos irodalomtudományi monográfia, történelmi és irodalomtörténeti forráskiadás, bibliográfia és konferenciakiadvány szerepel a kötetek között.

13. ábra A szakirodalom tudományterületek szerinti megoszlása

Számos kisebb témakör esetében felmerült a kérdés, van-e értelme külön kezelni, így például a színháztörténet (28 kötet) vagy a régészet (33 kötet), ahogy a két nagy csoport, a nyelvészet (1381 kötet) és a történelem (1347 kötet) szintén kérdés lehet, kell-e kisebb csoportokra bontani. A feldolgozás során törekedtünk a minél gazdagabb tárgyszókészlet használatára, de hosszabb távon még szükséges tovább árnyalni az egyes kötetek leírását, így például minél gazdagabb tárgyi mel-léklettel rendszert kialakítani.

A tudományos irodalom mellett szintén jelentős mennyiségben van jelen a török és közép-ázsiai szépirodalom is, mely külön teremben lett elhelyezve (15. ábra). A szalonban 2018-tól egy Zeta szkennert segíti a munkát.

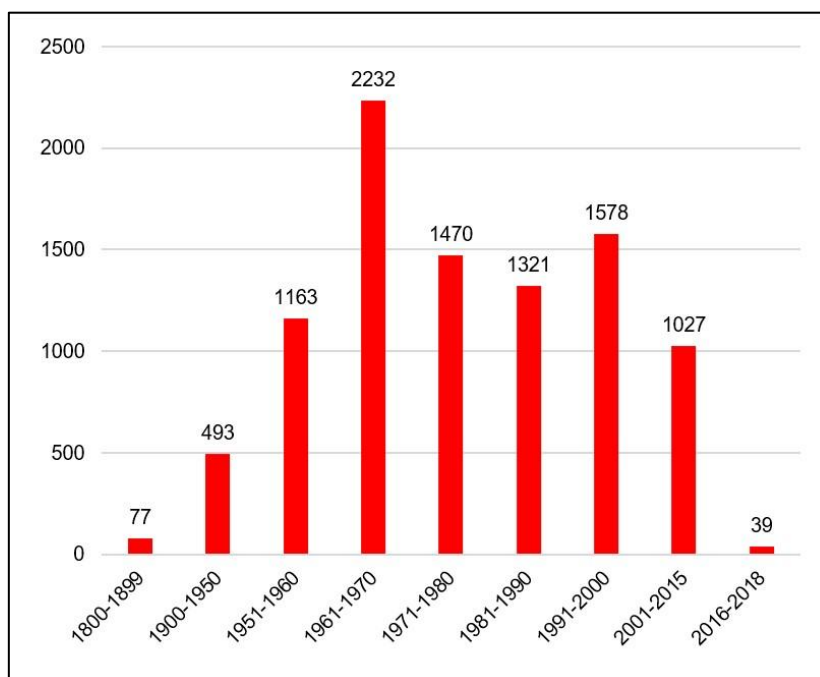
A feldolgozott könyvek között 1837-es a legkorábbi, azonban a 14. ábrán jól látható, hogy a 19. századból és a 20. század első feléből mindössze az állomány 6%-a származik. Az ötvenes évektől azonban folyamatos a gyarapodás, a hatvanas évek, azaz a berlini időszak jelenti a legnagyobb kiugrást. 114 kötet kiadási év nélkül jelent meg. 2016 és 2018 között, Hazai György professzor halála után 39 kötettel bővült az állomány, a tanulmány írásakor is van még olyan újonnan érkezett, feldolgozatlan doboz a Klaus Schwarz Verlagtól, mely teljes sorozatot rejt.

A rendezés és feldolgozás során a két legnagyobb nehézség, amivel a projekt résztvevői szembesültek, a helyhiány és a soknyelvűség. A kettő gyakran együttesen okozott meglepetést, hiszen a projekt kezdetén kialakított tematikus csoportok, ha nem is változtak az elmúlt két év során, azonban olykor finomhangolásra szorultak. Jelenleg az újonnan bekerülő kötetek feldolgozása és a régi rekordok kiegészítése, szükség esetén javítása zajlik.

Kulturális és közösségi központ

A könyvtáraknak a 21. században egyszerre kell a dokumentum- és információszolgáltató szerep mellett tudásmegőrző, kultúrákövetítő és közösségépítő szerepet is felvállalni. A multifunkciós könyvtárkép³⁸ számos eleme tetten érhető a Hazai Könyvtár gyakorlatában.

A szakmai közösség létrehozásához és mind a hazai, mind a nemzetközi kulturális kapcsolatok kialakításához jó úton jár a gyűjtemény, hiszen már eddig is számos rendezvény számára biztosított helyszínt. 2017. május 25-én a könyvtárnak otthont adó épület előtti emléktábla-avatás során a Hazai György barátai és a tudományterület szakemberei közösen emlékeztek meg a turkológus professzorról, és járták be a könyvtárat.³⁹ A délutáni rendezvényt az Andrassy Egyetemen szervezett szakmai konferencia előzte meg.

14. ábra A Hazai Könyvtár dokumentumainak megjelenési ideje

2017. szeptember 21-én ismét egy kulturális rendezvénynek adott otthont a könyvtár, amikor *Şakir Fakılı*, Törökország akkori budapesti nagykövete, a Hazai György Könyvtárnak adományozta a *Magányos minarett* című festményét.⁴⁰ Ebből is látszik, hogy az intézmény számára különösen fontos a kulturális örökség megőrzése és a török-magyar kulturális kapcsolatok építése, mivel ez szívügye volt Hazai György professzornak is.

Számos könyvbemutató követte az említett rendezvényeket:

- 2017. november 7. Hamza Gábor: Török-magyar jogászkapcsolatok.⁴¹
- 2018. május 16. Hazai György: Ellenszélben – szélárnyékban.⁴²
- 2018. december 7. Guliyev, Vilayet: Azerbajdzsán a párizsi békekonferencián, 1919-1920.⁴³

A legtöbb rendezvényre elsősorban Hazai György egykori dolgozószobájában kerül sor, de a szép-

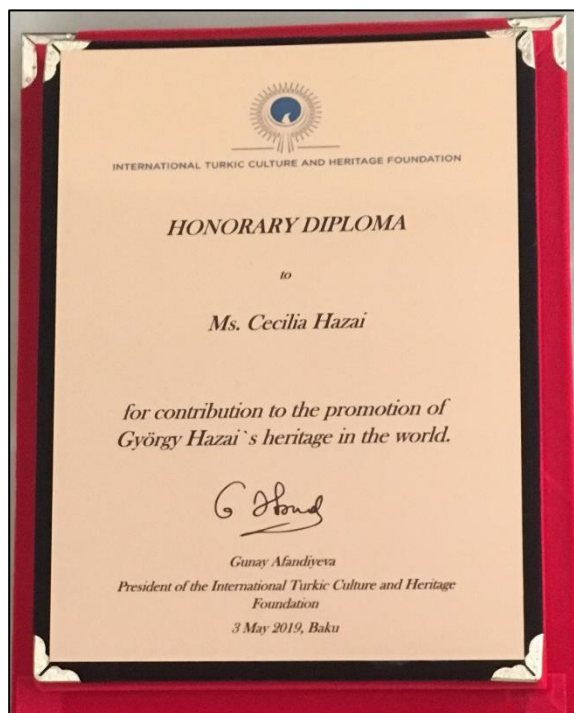
irodalmi köteteknek helyet adó szalont is rendszeresen használják a vendégek. Így például a közösségi jelleget erősíti, hogy 2018 januárja óta a könyvtár szépirodalmi olvasóterme (15. ábra) a *Türkinfo Alapítvány*⁴⁴ által szervezett nyelvtanfolyamoknak ad otthont, de a távlati tervek között szerepel az is, hogy egyetemek kihelyezett órákat tarthassanak a helyszínen.

A könyvtár előzetes bejelentkezés után látogatható és kutatható, s amennyiben szükséges a lakásban van egy hálószoba, ahol a kutatók megszállhatnak. Szolgáltatásai között szerepelnek magas színvonalú reprográfiai eszközök (nyomtató, fénymásoló, szkennel), a hosszú távú tervek szerint pedig az állomány egy részét digitalizálni fogják. 2019-től a projekt egyik állandó tagja, a KITI 2018-ban végzett hallgatója, Varga Petra dolgozik főállású könyvtárosként a Hazai György Könyvtárban.

15. ábra A szalon a szépirodalmi kötetekkel
(fotó: Varga Petra, 2018. november 22.)

Május 3-án megkapta első nemzetközi elismerését a gyűjtemény, amikor Hazai Cecília átvehette Bakuban az *International Turkic Heritage and Culture Foundation* szakmai konferenciáján az édesapja örökségének gondozásáért adományozott kitüntetést (16. ábra). Hazai Cecília szerint az elismerés édesapjának, a gyűjtemény alapítójának, Hazai Györgynek, testvérének, az alapítvány létrehozójának és gondozójának, Hazai Kingának és az ELTE BTK informatikus könyvtáros és turkológus hallgatóinak együttesen szól.⁴⁵

16. ábra Nemzetközi elismerés a Hazai-örökség számára

Összegzés

A Hazai György Könyvtár létrehozására irányuló projekt első fejezete lezárult, azonban a résztvevők számára számos tanulsággal szolgált, valamint olyan kapcsolatok alakultak, melyek biztosítják, hogy hosszabb távon is ki-ki visszatérjen egy rendezvényre, vagy épp segíteni néhány újabb feladatban. A projekt lehetőséget biztosított a nyelvi sokszínűség és a tematika miatt a szakmák közötti együttműködésre, hiszen turkológusok és könyvtárosok dolgoztak együtt hónapokon keresztül. A kölcsönös együttműködés mindvégig megvalósult, a két szakma képviselői tanították és segítették egymást. Az informatikus könyvtáros hallgatók számára tökéletes szakmai gyakorlat volt, az elméletben megismert gyűjteménymenedzsment-

kérdéseket és a formai és tartalmi feltárás kihívásait hétről-hétre megtapasztalhatták. Az ELTE Könyvtár- és Információtudományi Intézete nagy hangsúlyt fektet a hallgatók gyakorlatközpontú képzésére, melyet a számos együttműködő partnerintézmény⁴⁶ is támogat. A Hazai Könyvtár projektje megmutatta, hogyan lehet hagyatéki gyűjteményt a nemzetközi tudomány szolgálatába állítani, miközben a részt vevő hallgatóknak nemcsak szakmai ismeretei, hanem a turkológusok, kiadókcal és számos illusztris vendéggel való találkozás során kapcsolati tőkéjük is bővíthetett.

Hivatkozások

- 1 Azerbaijan National Academy of Sciences. <http://science.gov.az/>
- 2 Central Scientific Library of ANAS. <http://mek.az/>
- 3 Macaristan türkologiyasi, Georq Hazai və Azərbaycan: Akademik Georq Hazainin xatiresinə. Bakı, „Elm və təhsil”, 2017. 112 p.
- 4 NÉMETH Katalin: Többnyelvű keresési lehetőségek az online könyvtári katalógusokban. In: Kiszl Péter – Csík Tibor szerk. Valóságos könyvtár – könyvtári valóság. Könyvtár- és információtudományi tanulmányok 2018. Budapest, ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet, 2018. 199-206. p. <http://dx.doi.org/10.21862/vkkv2018.199>
- 5 University of St. Andrews, Edinburgh. <https://www.ed.ac.uk/>
- 6 Monguz Kft. <https://qulto.eu/>
- 7 Hazai György Könyvtár. <http://www.hazai Gyorgy.com/konyvtar/>
- 8 TAKÁCS Erzsébet: Könyvtár a turkológia szolgálatában. www.kultura.hu/konyvtar-turkologia és Intézetünk közreműködésével megnyitott Hazai György könyvtára. ELTE LIS: <http://elte-lis.blogspot.com/2017/05/intezetunk-kozremukodesevel-megnyitott.html>
- 9 HAZAI György: Ellenszélben szélárnyékban: memóár. Budapest, Vámbéry Polgári Társulás, 2018.9. p.
- 10 Turkic and Altaic Studies. Sofia University “St. Kliment Ohridski” https://www.uni-sofia.bg/index.php/eng/the_university/faculties/faculty_of_classical_and_modern_philology/departments/turkic_and_altaic_studies
- 11 Das Institut für Asien- und Afrikawissenschaften (IAAW). Humboldt-Universität zu Berlin. <https://www.iaaw.hu-berlin.de/de>
- 12 Leibniz-Sozietät der Wissenschaften zu Berlin e.V. <https://leibnizsozietat.de/>

- ¹³ Department of Turkish Studies and Middle Eastern Studies, University of Cyprus. <https://ucy.ac.cy/tms/index.php/en/> A honlapon a professor emeritusok között olvasható Hazai György neve, rövid életrajza és publikációs listája. <https://ucy.ac.cy/tms/en/staff/professors-emeritus>
- ¹⁴ HAZAI György: Ellenszélben szélárnyékban: memoár. Budapest, Vámbéry Polgári Társulás, 2018. 10. p.
- ¹⁵ Andrassy Gyula Budapesti Német Nyelvű Egyetem. <https://www.andrassyuni.eu/hu/>
- ¹⁶ Emléktáblát avattak Hazai György tiszteletére: 85 éves lenne a nemzetközi híró akadémikus. http://www.ferencvaros.hu/index0.php?name=hir_17_0526_HazaiGy_emlektabla
- ¹⁷ A Magyar Tudományos Akadémia tagjai 1825-2002: I. kötet: A-H. Budapest, MTA Társadalomkutató Központ – Tudománytár, 2003. 492. p.
- ¹⁸ HAZAI György publikációs listája. <https://m2.mtmt.hu/gui2/?type=authors&mode=browse&sel=10000810>
- ¹⁹ Emléktáblát avattak Hazai György tiszteletére: 85 éves lenne a nemzetközi híró akadémikus. http://www.ferencvaros.hu/index0.php?name=hir_17_0526_HazaiGy_emlektabla
- ²⁰ HAZAI Kinga szóbeli közlése alapján [2018. március 26.]
- ²¹ Például a Turkish Cooperation and Coordination Agency (TIKA). <https://www.tika.gov.tr/en>
- ²² A KITI hallgatói már korábban is részt vettek könyvtári állomány rendezésében, 2004-től a vasvári Domonkos Rendtörténeti Gyűjtemény kialakításában, feldolgozásában segítettek. Erről részletesen: NÉMETH Katalin: A vasvári Domonkos Rendtörténeti Gyűjtemény. = Könyvtári Figyelő, 57. évf. 4. sz. 2011. 774-778. p. http://epa.oszk.hu/00100/00143/00081/pdf/EPA00143_Konyvtari_Figyelo_2011_4_774-778.pdf és NÉMETH Adél: Polcra kerültek a kötetek = Vas népe, 49. évf. 181. sz. 2004. aug. 4. 7. p; VOJNOVICS Viktória: Korszerű raktárba kerül a gyűjtemény : több száz éves köteteket helyeznek biztonságba = Vas Népe, 54. évf. 177. sz. 2009. júl. 30. 3. p.; MERKLIN Tímea: Gyűjteményrendezés a tetőtérben : domonkos szerzetesek hagyatékaiból is gyűjtöttek könyveket = Vas népe, 55. évf. 177. sz. 2010. júl. 31. 3. p.
- ²³ KISZL Péter: Könyvtártudomány elméletben és gyakorlatban - intézményi együttműködés az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 61. évf. 7-8. sz. 2014. 251-266. p. és KISZL Péter: Tudományos örökség és gyorsuló fejlődés - könyvtárosképzés az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. = Könyvtári Figyelő, 61. évf. 4. sz. 2015. 443-462. p.
- ²⁴ Hazai György könyvtára – projektindító tájékoztató. ELTE LIS: <http://elte-lis.blogspot.com/2016/12/hazai-gyorgy-konyvtara-projektindito.html>
- ²⁵ A Hazai Könyvtár rendezéséről rendszeres képes beszámolók láthatók a könyvtár honlapján: <http://www.hazaiagyorgy.com/konyvtar/>
- ²⁶ Macaristan türkologiyasi, Georq Hazai və Azərbaycan: Akademik Georq Hazainin xatirəsinə. Bakı, „Elm və təhsil“, 2017. 86-88. p.
- ²⁷ HAZAI György: Ellenszélben szélárnyékban: memoár. Budapest, Vámbéry Polgári Társulás, 2018. 323-324. p.
- ²⁸ Klaus Schwarz Verlag. <https://www.klaus-schwarz-verlag.com/>
- ²⁹ Hazai György Könyvtár OPAC. <https://opac.hazaiagyorgy.com/search/-/search/clearform>
- ³⁰ A könyvtár állományában a következő nyelveken található dokumentum: acehs, albán, altaji, angol, arab, azerbajdzsáni, baskír, bolgár, bosnyák, csagatáj, cseh, csuvas, dán, finn, francia, görög, grúz, héber, hindi, holland, horvát, japán, kabil, karacsáj-balkár, Karakalpak, katalán, kazah, kínai, kirgíz, kumük, kurd, latin, lengyel, litván, macedón, magyar, moldovai, mongol, német, nogaj, olasz, orosz, örmény, perzsa, portugál, roman, spanyol, szanszkrit, szerb, szlovák, tadzsik, tatár, tibeti, török, török (ottoman), türkmén, ujjgur, ukrán, urdu, üzbec.
- ³¹ ABULADZE, Tsisana A. – GVARAMIJA, R. V. – MAMAČASVILI, M. G.: K'at'alogi k. kekelidzis sakhelobis khelnats'erta institutis arabul, turkul da sp'arsul khelnats'erta : k k'olektsia. Catalogue of the Arabic, Turkish and Persian manuscripts in the Kekekidze Institute of the Manuscripts, Georgian Academy of Sciences. Tbilisi, Metsniereba, 1969. 199 p.
- ³² A nyelvi kérdésekről részletesen: NÉMETH Katalin: Többnyelvű keresési lehetőségek az online könyvtári katalógusokban. In: Kiszl Péter – Csík Tibor szerk. Valóságos könyvtár – könyvtári valóság. Könyvtár- és információtudományi tanulmányok 2018. Budapest, ELTE BTK Könyvtár- és Információ-tudományi Intézet, 2018. 199-206. p. <http://dx.doi.org/10.21862/vkkv2018.199>
- ³³ KÖNTÖS Nelli: Szerzők nyomában : a könyvtári szabványok szerepe az intézményi publikációs adatbázisok névkezelési stratégiájában. = Könyvtári Figyelő, 58. évf. 2. sz. 2012. 255-279. p.
- ³⁴ TO-KAT, a török közös katalógus. <http://www.toplukatalog.gov.tr/>
- ³⁵ PIRI REIS: Kitab-i Bahriye. Ankara, T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2014. 426 p.
- ³⁶ Uo. 218-219. p.

- ³⁷ A Hazai György Könyvtár gyűjtőköri szabályzata, 2017.
- ³⁸ KISZL Péter: Könyvtárak a közösségért – New Yorkban. = Tudományos és műszaki tájékoztatás, 61. évf. 9. sz. 2014. 316. p.
<http://tmt.omikk.bme.hu/tmt/article/view/433/10493>
- ³⁹ TAKÁCS Erzsébet: Könyvtár a turkológia szolgálatában.
www.kultura.hu/konyvtar-turkologia és Intézetünk közreműködésével megnyitott Hazai György könyvtára. ELTE LIS:
<http://elte-lis.blogspot.com/2017/05/intezetunk-kozremukodesevel-megnyitott.html>
- ⁴⁰ TAKÁCS Erzsébet: Török festmény a Hazai-könyvtárban.
<http://www.kultura.hu/torok-festmeny-hazai>
- ⁴¹ RÉVY Orsolya - TAKÁCS Erzsébet: A török-magyar jogász-kapcsolatokról.
<http://www.kultura.hu/torokmagyar>
- ⁴² Hazai György memoárkötetének bemutatója:
- ⁴³ Azerbajdzsán a párizsi békekonferencián. Könyvbemutató.
<http://www.hazaiGYorgy.com/azerbajdzsan/>
- ⁴⁴ Nyelvtanfolyam a könyvtárban.
<https://turkinfo.hu/torok-nyelvtanulas/>
- ⁴⁵ HAZAI Cecília emailüzenete. 2019. május 3.
- ⁴⁶ Az ELTE BTK KITI együttműködő partnereinek folyamatosan bővülő listája az intézet honlapján olvasható. <http://lis.elte.hu/>

Beérkezett: 2019. V. 20-án.

Németh Katalin

egyetemi adjunktus,
az ELTE BTK Könyvtár- és
Információtudományi Intézet
oktatás- és kreditfelelőse.
E-mail: nemeth.katalin@btk.elte.hu

Rendkívüli közlemény! Nyitvatartási és szolgáltatási változások

Beküldte – 2019. május 14. – 11:40
Könyvtártudományi Szakkönyvtár

Tisztelt Olvasóink!

A **Könyvtártudományi Szakkönyvtár** olvasóter-
mének nyitvatartása és egyes szolgáltatásai rend-
kívüli üzemmódra térnek át. Ahogy az **OSZK hon-
lapján** olvasható, a nemzeti könyvtár informatikai

és infrastrukturális fejlesztésével összefüggő rend-
kívüli feladatok miatt (hálózatépítés, bútorzatcsere,
a digitalizáló központ kiépítése, azbesztmentesít-
és) 2019. június 18-tól részlegesen zárva tart,
csak a különgyűjtemények olvasótermei fogadnak
olvasókat.

Ehhez igazodva június 18-tól a KSZK olvasóterme
is zárva lesz. A folyóirat-raktárból történő kiszolgá-
lás már e héttől szünetel, de a könyvraktárból to-
vábbra is szolgáltatunk. Minden más szolgáltatá-
sunk folyamatosan működik.

**Június 15-ig várjuk olvasóink személyes látó-
gatását,** a további fejleményekről pedig folyama-
tos tájékoztatást adunk honlapunkon.

Forrás: [https://ki.oszk.hu/hir/konyvtartudomanyi-
szakkonyvtar/rendkivuli-kozlemeny-nyitvatartasi-es-
szolgaltatasi-valtozasok](https://ki.oszk.hu/hir/konyvtartudomanyi-szakkonyvtar/rendkivuli-kozlemeny-nyitvatartasi-es-szolgaltatasi-valtozasok)

Válogatta: Fonyó Istvánné

Mégis egy laktanyába költöztetik a nemzeti könyvtárat

ZSUPPÁN ANDRÁS
2019.05.14. 17:32
MÓDOSÍTVA: 2019.05.14. 18:01

FRISSÍTÉS: cikkünk megjelenése után az OSZK az alábbi közleményt küldte: „A téves tájékoztatásokkal ellentétben 2019. május 14-én, a Magyar Nemzeti Névtér bemutatásáról, illetve az Országos Széchényi Könyvtár informatikai fejlesztéseiről szóló szakmai és sajtónyilvános esemény köszöntő szavaiban *Dr. Tüske László*, az OSZK főigazgatója nem jelentette be a nemzeti könyvtár költözését.” Az intézmény állítása szerint a költözés a Kilián- (Mária Terézia-) laktanyába csupán az egyik szóban forgó lehetőség, amiről nincs kormányzati döntés.

A helyesbítés annál is meglepőbb, mert cikkünk megjelentetése előtt megkerestük az OSZK sajtószolgálatát, és külön rákérdeztünk, hogy az MTI híradása minden elemében pontos-e, amire azt a választ kaptuk, hogy igen.

Hónapok óta keringett a sajtóban az az információ, hogy az Országos Széchényi Könyvtárat kiköltöztetik a Budavári Palota F épületéből az Üllői út és a Ferenc körút sarkán álló egykori Kilián-laktanyába. Ezt a sokáig hihetetlennek tűnő hírt most egy teljesen más témájú sajtótájékoztatón erősítették meg, amit a „korszakos fejlesztésnek” nevezett Magyar Nemzeti Névtér nevű digitalizációs projektről tartottak.

A *Rétvári Bence* államtitkár részvételével megtartott eseményen Tüske László, a könyvtár főigazgatója az MTI szerint kijelentette:

2014-ben kezdték el tervezni az OSZK kettős költözését, amely egyrészt a digitális átállást, másrészt a könyvtár új épületének megtalálását tűzte ki célul. Az OSZK a Budavári Palota F épületéből a Kilián-laktanyában kialakított új könyvtárba költözik

át, valamint folyamatban van egy archivális raktár tervezése is Piliscsabán.

Mindez azért is meglepő, mert alig két héttel ez előtt a szokásosnál hosszabb nyári zárva tartást még az OSZK vári épületének belső felújítási munkálataival indokolták, és amikor rákérdeztünk, miért beszélt az Átlátszónak Tüske László főigazgató „területátadásra vonatkozó egyeztetésekről”, vagyis kinek és milyen területeket adna át a könyvtár, ezt a kérdésünket az intézmény válasz nélkül hagyta.

(MTI)

Rétvári Bence az Emberi Erőforrások Minisztériumának parlamenti államtitkára (b) és Tüske László az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója a közgyűjtemények adatbázisainak személyneveit földrajzi neveit testületi neveit digitálisan összekötő rendszer a Magyar Nemzeti Névtér bemutatóján Budapesten az Országos Széchényi Könyvtárban 2019. május 14-én.

Fotó: Balogh Zoltán / MTI

Az Átlátszó szerint a főigazgató már tavaly ősszel beharangozta a munkatársaknak, hogy a nemzeti könyvtárnak mennie kell:

Sokkal hatásosabbnak érezzük azt, ha a könyvtár elmehet innen, összepakol és átadja a területet a borászati, sörészeti, csokoládégyártó cégeknek és az őket mozgató közönség szervezőknek, mert egyébként nem lesz nyugalomunk.

A Kilián-laktanya épülete jelenlegi állapotában teljesen alkalmatlan egy korszerű nemzeti könyvtár számára, mivel a 19. század első felében épült kaszárnyának, és sem nagy méretű raktárak, sem olvasótermek nincsenek benne. Az épület alulról vizesedik, a műszaki állapota az évtizedek óta elmaradt karbantartás miatt kifejezetten rossz. Szinte biztos, hogy a hiányzó funkciók még akkor is csak egy teljes átépítéssel helyezhetők el a kaszárnyában, ha a könyvállomány jelentős része végül nem ide, hanem a Pázmány Péter Katolikus Egyetem piliscsabai campusán felépülő új raktár-bázisra kerül.

A Budavári Palota F épületét az épületegyüttes teljes rekonstrukcióját célzó Hauszmann Terv miatt tervezik kiüríteni, de azt egyelőre nem hozták nyilvánosságra, hogy milyen jövőt szánnak az épület-szárnynak.

Forrás:

https://index.hu/kultur/2019/05/14/megis_egy_laktanyab_a_koltoztetik_a_nemzeti_konyvtarat/

Válogatta: Fonyó Istvánné

Végre itthon is fizethetünk a YouTube-ért

Egy csokornyí más ország között hazánk is bekerült abba a körbe, ahol működik az előfizetésért reklámmentességet és egy csomó extrát kínáló csomag.

Nem siették el, de lassan Európa keleti felébe is megérkezett a fizetős YouTube. Az immár Premiumként hívott szolgáltatás nem csupán a reklámok megnézésének nyugtától szabadítja meg a felhasználót, de többek között zenehallgatást, offline használatot és egyedi gyártású anyagokat is elérhetővé tesz.

Családias árazás

A magyar netezőknek néhány órája immár többféle lehetőség közül választhatnak, és az árazás egyelőre barátinak mondható. Az USA-ban egy cent híján 12 dollárért kínált YouTube Premium itthon 1790 forintba kerül, míg a csak zenére koncentráló YouTube Music Premium 1490-ben (odaát ugyanez 10 dollár). A helyzet sokkal jobb lesz, ha nem egy embernek, hanem egy egész családnak akarjuk biztosítani a szolgáltatást. A családi verzióban ugyanis egy háztartás maximum 6 tagja veheti igénybe a csomag elemeit, amiért Premium esetén havi 2690, Music Premiumnál pedig 2290 forintot számláznak.

	YouTube Premium	YouTube Music Premium
YouTube Music		
Google Play Zene		
Hirdetésmentes zenék	✓	✓
Zenehallgatás a háttérben	✓	✓
Letöltés az alkalmazásban	✓	✓
YouTube		
Hirdetésmentes videók	✓	
Lejátszás a háttérben	✓	
Letöltés az alkalmazásban	✓	
Az összes YouTube Originals-tartalom	✓	

Hogy konkrétan mit is kapunk a pénzünkért, azt nem egyszerű áttekinteni, mert a Google-ökoszisztéma csápjai meglehetősen sokféle tekernek, néha zavart és redundancia érzését keltve. A fenti táblázat azért segít kicsit, és kiderül belőle, hogy a drágább változatban a hirdetésmentes videózás kiterjed a cég nem túl rég indított Originals szolgáltatására is, amely saját gyártású filmekkel, sorozatokkal és egyéb anyagokkal igyekszik magához láncolni a felhasználókat. Az Originalst egyébként eredetileg kizárólag előfizetőknek szánták, de tavaly ősszel irányváltás történt, és az idéntől megjelenő anyagokat már ingyen is meg lehet nézni, igaz, ebben az esetben reklámokkal dúsított szórakozásra kell készülni. A fizetős ügyfelek le is tölthetik a videókat, hogy azokat offline is megnézhessék.

A Premium csomag része a Music Premium szolgáltatás is, ami a szintén ingyenesen is elérhető zenei alkalmazás hirdetésmentes, kényelmi funk-

ciókkal kibővített változata. Itt is lehetőség lesz az anyagok mobilra mentésére, illetve nagy könnyebbség lehet, hogy ellentétben a sima változattal, a lejátszás nem szakad meg, ha átlépünk más alkalmazásba, vagy a telefon képernyője kikapcsol. A Music intelligens ajánlási rendszert és olyan felvételeket is tartalmaz, amely más hasonló szolgáltatásokban nem található meg. Ilyenek például a koncertfelvételek és egyéb, különleges felolgozások.

Mindegy, csak jöjjön a pénz

A Google-nél meglehetősen kacskaringós utat járnak be a fizetős szolgáltatásokkal kapcsolatban. A problémát az egyensúly megteremtése jelenti, hogy a reklámmegjelenítés elmaradása miatt kieső bevételt megfelelően pótolja a felhasználóktól beszedett előfizetési díj. Márpedig reklámokból egyre többet és több változatban igyekszik elhelyezni a vállalat.

Az útkeresésre jellemző, hogy az Egyesült Államokban alig pár éve indított Red szolgáltatást tavaly teljesen újra kellett csomagolni. Ekkor estek túl a névváltáson is, és lett Premium az előfizetéses konstrukció neve. Hasonlóan kanyargósra sikerült a zenei vonal: 2011-ben indult el az androidos alkalmazásbolt részeként a Google Music (később Google Play Music), 2014-ben a YouTube Music Key, majd a következő évben a YouTube Red, amelynek részét képezték a zene-számok is. A Google Play Music/Zene most is működik, és a YouTube Music megjelenése ellenére azt nyilatkozta a cég, hogy az a szolgáltatás változatlan formában működik tovább.

Forrás: <https://bitport.hu/vegre-itthon-is-fizethetunk-a-youtube-ert>

Válogatta: Fonyó Istvánné

Ritka az olyan magyar, aki nem vásárol neten

Egy friss kutatás szerint már érdemben nem nagyon lehet növelni az online vásárlók hazai táborát.

Két éve sem voltak itthon kevesen azok, akik nem féltek vásárlásra használni az internetet. A 2019-es adatok azonban újabb tömegek csatlakozását mutatják, ami egyben azt is jelenti, hogy a potenciális vásárlói tábor növekedésében már nemigen reménykedhetnek a magyarországi ügyfelekre pályázó e-kereskedők.

Eddig-eddig-eddig vagyunk

Az eNet által végzett reprezentatív kutatás frissen publikált adatai alapján hazánkban jelenleg 5,4 millió online vásárló van, ami a teljes felnőtt internetező lakosság 91 százalékának felel meg. A kutatócég éves rendszerességgel vizsgálja az e-kereskedelmben tapasztalható trendeket, így azt is tudjuk, hogy két évvel ezelőtt még „csak” 4,6 millió honfitársunk használta vásárlásra a világhálót. A 2017-es tábor egyébként az akkori netképes felnőtt lakosság 84 százalékát tette ki, azaz egy már meglehetősen érett stádiumú területen sikerült szemmel látható növekedést elérni.

Innentől kezdve viszont már nagy ugrásokra nem lehet számítani, helyette azon érdemes dolgozni a hazai piac szereplőinek, hogy egyre gyakrabban, esetleg egyre nagyobb értékű tranzakciókra csábítsák a hazai közönséget. Egy ilyen terület lehet

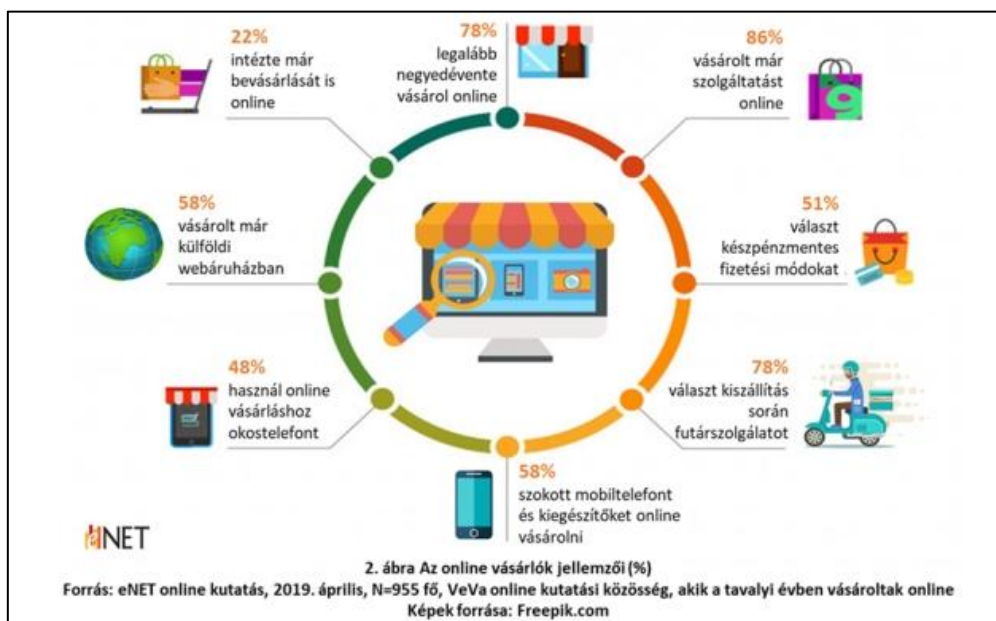
az online bevásárlási szolgáltatások elterjedése. Az egyre több áruházlánc által bevezetett megoldást 1,2 millió magyar vette már igénybe eddig, de itt még bőven van tér a fejlődésre például néhány új szereplő megjelenésével.

A vásárlás gyakoriságát tekintve már most is igen aktívak az e-vásárlók, 78 százalékuk legalább negyedévente szokott online vásárolni. A többség (60 százalék) hat vagy többféle termék kategóriát vesz online, melyek közül a három legkedveltebb kategória a mobiltelefon és kiegészítők (58 százalék); a ruházat és kiegészítők (57 százalék); illetve a játék, ajándék (53 százalék). Szolgáltatások közül – mely(ke)t az e-vásárlók 86 százaléka vásárolt már online –, egyértelműen kiemelkedik a szállásfoglalás (60 százalék).

Érettebbek lettünk

A válaszokból egyértelműen kirajzolódik az a folyamat, amint a hazai vásárlóréteg egyre tudatosabban, bátrabban mozog az internetes áruházak világában. Ez meglátszik az eszközhasználatban is: például a megkérdezettek közel fele már okostelefonján is vásárol. Ugyan papíron még a leggyakrabban használt eszköz továbbra is a laptop (52%) és az asztali számítógép (51%), az okostelefon gyakorlatilag beérte a másik két, tradicionálisabb platformot. Az online vásárláshoz okostelefont használók aránya 2017 májusa óta 30 százalékról 48 százalékra nőtt. Szintén szépen bővült a készpénzmentes fizetési módokat preferálók, illetve a külföldi webáruházból vagy külföldi aukciós oldalon vásárlók aránya.

A korábbi években a fizetési mód kérdése még a rendszeres online vásárlókat is megosztotta: nagyjából egyenlő arányt képviseltek a készpénzmentes, a készpénzes és a mindkét fizetési módot preferálók. Mára azonban megváltozott a helyzet. A készpénzmentes fizetési módokat preferálók egyértelműen többségbe kerültek a készpénzzel fizetőkkel szemben (51, illetve 19 százalék), míg a mindkét típusú fizetési módra nyitottak aránya nagyjából változatlan maradt, 30 százalék.

A korábbi években a fizetési mód kérdése még a rendszeres online vásárlókat is megosztotta: nagyjából egyenlő arányt képviseltek a készpénzmentes, a készpénzes és a mindkét fizetési módot preferálók. Mára azonban megváltozott a helyzet. A készpénzmentes fizetési módokat preferálók egyértelműen többségbe kerültek a készpénzzel fizetőkkel szemben (51, illetve 19 százalék), míg a mindkét típusú fizetési módra nyitottak aránya nagyjából változatlan maradt, 30 százalék.

Bár kiszállítás kapcsán a futárszolgálat dominanciája továbbra is megingathatatlan – 78 százalék választja ezt az átvételi módot –, a futárnál történő kártyás fizetés elérhetőségének terjedésével a

készpénzes utánvét (56 százalék) mellett/helyett a futárnál történő bankkártyás fizetés is egyre népszerűbb (38 százalék), elősegítve ezzel a készpénzmentes fizetési módok terjedését.

A külföldi webáruházban vásárlók aránya is rohamosan nő: a válaszadók 58 százaléka, azaz 3,1 millióan vásároltak már online külföldről. 2017 májusa óta közel 900 ezerrel bővült a külföldi webshopokban (is) vásárlók tábora.

Forrás: <https://bitport.hu/ritka-az-olyan-magyar-aki-nem-vasarol-neten>

Válogatta: Fonyó Istvánné

Milliárdos tételben törlődnek Facebook fiókok

A hálózat egy éve kezdett összefoglalókat publikálni a közösség szabványait megsértő esetek kezelésével kapcsolatban. A friss adatok szerint több helyen sikerült előrelépni, de riasztóan sok a hamis fiók.

A Facebook az utóbbi időben a kisebb-nagyobb adatkezelési botrányok és az erőszakos, gyűlöletkeltő, vagy egyéb törvénybe ütköző tevékenységek elleni gyenge hatásfokú fellépés által leterített aknamezőn igyekszik átevíckélni. A jobb PR megteremtésében a folyamatos fogadkozások, vagy a törvényhozási meghallgatások sokat nem segítenek, de a közelmúltban bevezetett Community Standards Enforcement Report rendszeres publikálásával kicsit konkrétan látszik, mi ellen és milyen eredményességgel küzd a pénzügyileg amúgy rendkívül sikeres vállalat.

A nagyság átka

Bár az alapító *Mark Zuckerberg* mindig is a szabad véleménynyilvánítás mellett tört lándzsát, ez természetesen nem jelenti azt, hogy a posztoknak nem kellene megfelelnie egy sor szabálynak. Tilos többek között a pornográfia (sőt a meztelenkedés is), a gyűlöletbeszéd, a zaklatás vagy éppen az erőszakos tartalmak közlése. Az ilyen jellegű bejegyzések eltávolítása folyamatos feladat a cég számára, amelynek hatékonyságát különösen sokan megkérdőjelezték azt követően, hogy az Új-

Zélandon elkövetett mészárlást a terrorista jó ideig élőben közvetítette a közösségi oldalon.

A felhasználási feltételek különböző megsértését és azok kezelését összegző friss jelentésből kiderül, hogy a gépi algoritmusok bevetése és fejlesztése lassan, de biztosan javítja a fellépés hatásfokát. A tárgyalt kilenc nem kívánt megnyilvánulási forma kétharmadában például már 96,8 százalékos a proaktivitási arány. Utóbbi azt jelenti, hogy a cég rendszere még az előtt kiszűri ezeket a tartalmakat, mielőtt azt bárki a felhasználók közül jelentené. Ezekben a szoftverek által könnyebben detektálható esetekben egyébként csak marginális volt a javulás, hiszen az előző év utolsó negyedében 96,2 százalékon állt a mutató.

Sokkal jobb a helyzet viszont a bonyolultabb, a gép számára nehezebben értelmezhető esetekben, mint amilyen például a gyűlöletbeszéd. Jelenleg nagyjából 4 millió ilyen tartalmat távolít el a cég negyedévente, amelyek közel kétharmadában (65%) már az algoritmus figyelmeztetését követően lépnek. Összehasonlításképpen: ez az arány egy éve még csak 24 százalék volt, de az előző negyedévben sem érte még el a 60-at.

Egyre jobban alakul az illegális áruk gépi felismerése is. Kábítószeres fronton például az idei első három hónapban nagyjából 900 ezer ügyben kellett eljárni, amelyek 5/6-át szoftveres riasztás előzte meg. 670 ezer esetben kellett lépni tűzfegyverek kereskedelme miatt. Utóbbinál 70 százalékos hatékonysággal dolgozott a mesterséges intelligencia.

Harc sok millió hidra ellen

Miközben sikerül mind gyorsabban beazonosítani a tiltott, nem kívánt tartalmak egyre nagyobb részét, úgy nő a nyomás a hamis fiókok elleni küzdelemben. Utóbbi logikus, bár nem kellemes folyamánya az előbbinek, hiszen a letiltott posztolók, csoportok esetében kézenfekvő megoldás lehet az újratekés.

Ehhez kapcsolódóan a cég éves F8-as konferencián a Facebook technológiai vezetője nyilatkozott, miszerint immár milliárdos nagyságrendben kell eltávolítaniuk spamelő fiókokat, több mint 700 millió esetben pedig azért kellett lépni, mert bebizonyosodott, hogy nem valós felhasználó áll a megnyitott account mögött. Ezekben a területeken szintén óriási segítséget jelent a gépi szűrés.

A friss jelentés szerint el is kell a segítség, mivel az egy évvel ezelőtti bő 500 millió után az idei első

negyedévben közel 2,2 milliárd (!) fiókot kellett törölni a fenti okok miatt. Azaz a Facebook három hónap alatt majdnem annyi fiókot gyomlált ki, mint amennyien jelenleg havi szinten aktívan használják a közösségi hálózatot.

Forrás: <https://bitport.hu/milliardos-tetelben-torlodnek-facebook-fiokok>

Válogatta: Fonyó Istvánné

Makovecz-vázlaterv alapján épült új makói könyvtár

Elkészült a makói József Attila Városi Könyvtár új épülete, amely vázlatait *Makovecz Imre* készítette. Az átadóünnepséget kedden tartották Áder János köztársasági elnök jelenlétében a Maros-parti városban.

Farkas Éva Erzsébet (Fidesz-KDNP) polgármester avatóbeszédében úgy fogalmazott, hogy az új épület nem pusztán könyvek tárhelye, hanem kultúráközvetítő intézmény.

A háromszintes, 1840 négyzetméteres épület kialakítását a kormány 2,66 milliárd forintos támogatása tette lehetővé. A beruházás része volt a környék – a belváros teljes arculatát megváltoztató – rehabilitációja is – közölte a politikus.

A polgármester elmondta, hogy Makó és Makovecz Imre neve összekapcsolódott az elmúlt évtizedekben. A művész tervei alapján a könyvtár előtt 12 épület készülhetett el a városban. A kormány összesen 13,2 milliárd forintos támogatásá-

nak köszönhetően négy épület felújítása, bővítése, kivitelezése indulhatott el. Megtörtént Makovecz Imre első makói épülete, a Hagymaház rekonstrukciója, a könyvtár kivitelezése, bővítik a gyógyfürdőt, a Hagymatikumot és a város szülőtte, *Páger Antal* nevét viselő mozit építenek.

Sziksza Zsuzsanna igazgató az MTI-nek elmondta, hogy a fejlesztésnek köszönhetően egy épületbe került a felnőtt- és a gyermekkönyvtár. A 90 ezer kötet elhelyezésére alkalmas épületben a könyvtári terek mellett előadóterem, kutatószoba, klubhelyiség, számítógépes oktatóterem várja a látogatókat.

A város lakosságának 12–13 százaléka a könyvtár beiratkozott olvasója, de a kulturális rendezvényekkel, kiállításokkal együtt évente mintegy 40 ezer látogatót fogad az intézmény.

MTI

Forrás: <https://gondola.hu/hirek/238376-Makovecz-vazlaterv-alapjan-epult-uj-makoi-konyvtar.html>

Válogatta: Fonyó Istvánné

Magyar csillagászok mesterséges intelligenciával vadásznak fiatal csillagokra

MARTON GÁBOR

A mesterséges intelligencia évtizedeken keresztül a sci-fi regények kedvelt kifejezése volt, de a mindennapok során ritkán lehetett vele találkozni. A helyzet viszont drámai fordulatot vett, manapság körülölel minket a mesterséges intelligencia, elég csak az önvezető autókról szóló hírekre gondolni, vagy akár a telefonok és weboldalak arcfelismerő funkciójára – a személyre szabott internetes reklámokról nem is beszélve. Ahhoz, hogy a mesterséges intelligencia, a gépi tanulás megbízhatóan tudjon működni, nagy mennyiségű adatra van szükség, amiből kirajzolhatók különböző trendek, mintázatok. Az elmúlt évtizedekben pedig a csillagászok számára is egyre több adat vált elérhetővé, annyi, hogy hétköznapi módszerekkel már kezelhetetlen, meg kell ismerkedni a „big data”, a „machine learning” és a „deep learning” kifejezésekkel.

Az arcfelismerésnél érthető módon az arcot magát fordítják le a különböző algoritmusok a matematika nyelvére: számokra, amik megadják az arc bal és jobb szélének távolságát, az állcsúcs és a fejtető távolságát, ezek arányát, a szemek távolságát a fültől stb. A csillagászatban használt minták is hasonlóak a matematika nyelvén, de a csillagok olyan mérhető jellemzőiből adódnak, mint a különböző hullámhosszakon kibocsátott fényességük, ezek aránya, vagy hogy milyen környezetben találhatóak. A fiatal csillagok például olyan környezetben vannak, ahol sok a csillagközi por és gáz, hiszen ezekből alakultak ki nem is olyan régen – persze kozmikus időskálán mérve az időt.

Természetesen ezek a módszerek már a magyar csillagászok körében is használatosak, és számos tudományos publikáció készült a döntési fák, tartóvektor-gépek, neurális hálózatok, és egyéb módszerek felhasználásával. *Marton Gábor* és munkatársai az MTA Csillagászati Intézetében a fent

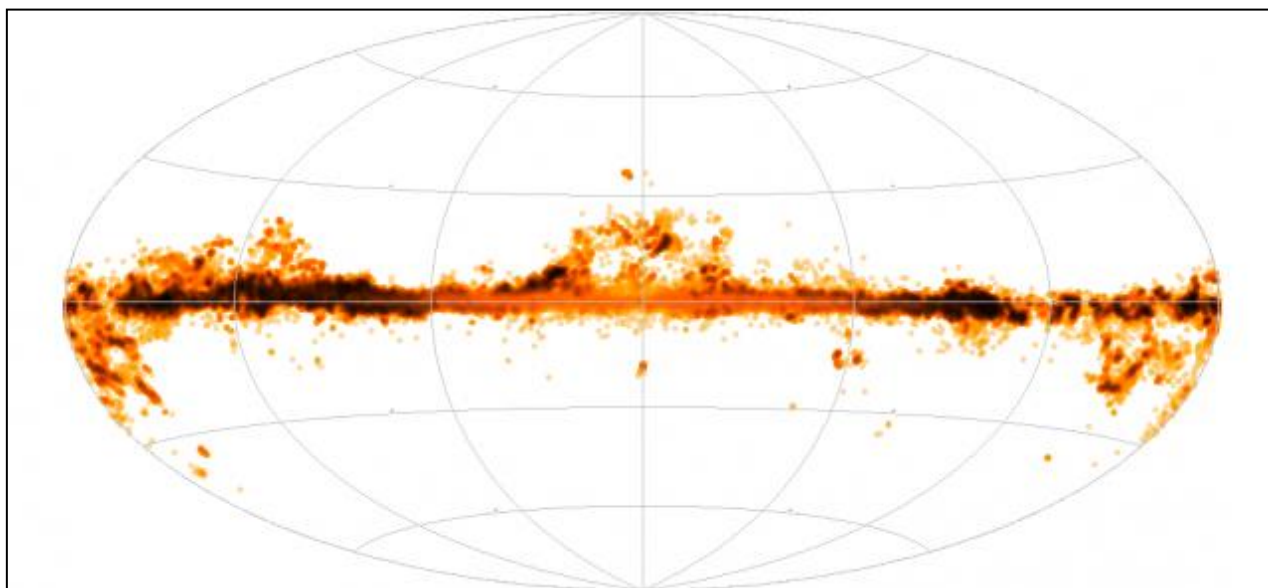
említett algoritmusok mellett még két másik módszer is próbára tettek azzal a céllal, hogy a lehető legtöbb fiatal csillagot azonosítsák. Ehhez az ESA Gaia elnevezésű űrtávcsövének mérései alapján tavaly nyilvánosságra hozott csillagkatalógust használták, ami az eddigi legnagyobb ilyen katalógus, és több mint 1,6 milliárd csillag adatait tartalmazza.

A fiatal csillagok a fényük jelentős részét az infravörös tartományban sugározzák ki, ezért volt szükség a címben szereplő, a WISE infravörös űrtávcső mérései alapján összeállított AllWISE katalógusra. Ez az infravörös többlet nagyban meg is különbözteti őket sok más típusú csillagtól, valamint főleg a már említett poros égi területeken lehet összefutni velük, ezért „csak” százmillió olyan objektumot használtak kutatásuk során, ami megfelelt az említett kritériumoknak. Eredményül pedig azt kapták, hogy közel 2 millió olyan csillag van a Gaia által látott objektumok között, amik nagy valószínűséggel fiatalok. Az eloszlásukat az alábbi ábra mutatja.

A Gaia DR2 katalógus fiatal csillagjainak eloszlása galaktikus koordináta-rendszerben. Középen, vízszintesen a Tejútrendszer fősíkját rajzolják ki a fiatal csillagok. Minél sötétebb az ábra, annál több található belőlük az adott égi területen. A kép jobb és bal szélén jól felismerhetők az Orion és a Taurus csillagkeletkezési területei is.

Persze felmerülhet a kérdés, hogy mire jó ez nekünk? A válasz pedig az, hogy egyszer régen a Nap is fiatal csillag volt, ami körül egy protoplanetáris korongban fejlődtek a bolygócsírák, és lett belőlük a Naprendszer, benne a Földdel. De még mindig nem világos teljesen, hogy hogyan alakult ki a Naprendszer, és hogy mennyire egyedi a Naprendszer fejlődésének története.

Ennek a megértéséhez jön jól, ha minél több fiatal csillagot ismerünk, pláne, ha azok a fiatal csillagok éppen változtatják is a fényességüket, az ugyanis azt jelenti, hogy valami történik a bolygóképző korongban. A Gaia űrtávcső nem csak sok csilla-

got lát, de ezeket a csillagokat időről időre újra „megnézi”, így ha történt valamelyikkel valami rendkívüli, akkor arról tudomást szerezhethetünk. Persze ezek kiszűréséhez is algoritmusok kellenek, amelyek nem biztos, hogy tökéletesen működnek. Marton Gábor és kollégái így azt is megvizsgálták, hogy a már kiadott Gaia riasztások között mennyi, eddig ismeretlen fiatal csillag található. Eredményeik alapján úgy tűnik, hogy az eddigi érdekes, fiatal csillagokhoz köthető események 30%-áról lemaradtunk, mivel nem tudtuk, hogy fiatal csillagról van szó. A létrehozott katalógus a jövőben pedig része lesz a riasztási rendszernek, így remélhetőleg kevesebb fiatal csillagokat érintő eseményről maradunk le, és több olyan érdekes objektumot találunk majd, amelyek aztán részletesebb megfigyelések után újabb darabokat adhatnak a Naprendszer keletkezését kirajzoló óriási kirakóhoz.

A tanulmányt nemrég fogadták el publikálásra a Monthly Notices of the Royal Astronomical Society című brit szaklapban, addig is elérhető ingyenesen az arXiv rendszerén keresztül az alábbi linken: <https://arxiv.org/pdf/1905.03063.pdf>

Marton Gábor munkáját és a tanulmány elkészülését a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal PD-128360 pályázata támogatta. További kutatási támogatást kapott a European Research Council (ERC) részéről, valamint az Európai Unió Horizon 2020 kutatási és innovációs programjától a 716155 számú (SACCRED) szerződés értelmében.

Forrás: <https://www.csillagaszat.hu/hirek/asztfizika-hirek/af-csillagok-szuletese/magyar-csillagaszok-mesterseges-intelligenciaval-vadasznak-fiatal-csillagokra/>

Válogatta: Fonyó Istvánné

Két nap alatt felállt a ballonos net Peruban

Az Alphabethez tartozó Project Loon csapata a hétvégi hatalmas földrengést követően bizonyította, hogy pillanatok alatt komoly segítségre képes ilyen esetekben.

Az akkor még csak Google-ként létező cég 2013 nyarán állt elő az ötlettel, hogy nagy magasságba feljuttatott hőléggel töltött ballonokkal juttatná internethez a földi infrastruktúrával nehezen lefedhető régiókat. A Project Loonnak keresztelt terv azóta számos teszten esett át, bevetették két éve Puerto Ricóban, közben pedig zajlanak az előkészületei a kereskedelmi bevezetésnek is. Utóbbinak köszönheti Peru, hogy mindössze két nap alatt felállt a mentési munkálatokat nagyban segítő ideiglenes internetkapcsolat.

Gyorsreagálású hadtest

A hétvégén Peru területén súlyos, 8-as szintű földrengés pusztított, ami sok más mellett a földfelszínen kiépített kommunikációs hálózatokban is komoly károkat okozott. Az Alphabet szárnyai alatt fejlődő Loon leányvállalat munkatársainak mindössze 48 órára volt szüksége, hogy a katasztrófa sújtotta terület felett beüzemeljék a 4G-s kapcsolatot biztosító ballonos rendszerüket.

Az ideiglenes hálózat megerősítésére további ballonok vannak érkezőben, de az első körben elvégzett munka is felbecsülhetetlen segítséget jelenthet a terepen dolgozók számára. A Loon vezetője egy friss blogbejegyzésben nem is titkolta, milyen

büszke arra, hogy munkatársai ilyen rövid idő alatt képesek voltak a segítségnyújtásra.

A telepítés sebességét nagyban befolyásolta, hogy a cég már folyamatban lévő teszteket végez az országban a kereskedelmi szolgáltatás beindítása kapcsán. A leendő partner Telefónica és a perui kormányzat kérésére ezeket az eszközöket lehetett gyorsan a földrengés helyszínére vezényelni.

Fent említett írásában *Alastair Westgarth* kihangsúlyozta, hogy a jövőben bekövetkező hasonló szituációknál is kulcskérdés lehet, mi áll már rendelkezésre a helyszínen. Azaz egy ország számára nem csak azért lehet fontos a Loon jelenléte, hogy a nehezen elérhető helyeken is minőségi internetkapcsolatot tudjanak szolgáltatni a helyi telekommunikációs vállalatok, hanem azért is, hogy a krízishelyzetekben hamarabb érkezzen a segítség.

Beérett a projekt

A Loon ballonjait nem most vetették be először válságkezelésre. Szűk két évvel ezelőtt a Maria hurrikán pusztítása gyakorlatilag leradírozta a térről Puerto Rico kommunikációs infrastruktúráját. A cégnek viszont akkor még négy hetébe telt, mire felállt az ideiglenes rendszere, ami több mint 100 ezer ember számára biztosította a kapcsolatot a külvilággal. Egyébként magában Peruban sem ez volt az első bevetés, mert 2017 elején, egy árvíz miatt már használták élesben a Loon technológiáját.

Természetesen a cég nem csupán katasztrófavédelmi feladatokat szeretne ellátni. A Peru mellett például már Kenyában is folyik az előkészítése egy kereskedelmi szolgáltatásnak. Ezek beindításával a Loon végre pénzt is tud termelni az anyavállalat számára, ami az Alphabetnél egyszerűen csak X-nek hívott kísérleti projektek jó részéről egyáltalán nem mondható el.

Forrás: <https://bitport.hu/ket-nap-alatt-felallt-a-ballonos-net-peruban>

Válogatta: Fonyó Istvánné

Gomba Szabolcsné (1935-2019)

Életének 84. évében, 2019. május 8-án elhunyt Gomba Szabolcsné Lábos Olga, a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár jogelőd intézményének korábbi főigazgatója.

Gomba Szabolcsné majd' négy évtizedet töltött az egyetem szolgálatában, mindeközben a könyvtár fejlesztésében elért országos jelentőségű érdemei, a hazai könyvtárügy előmozdítása, az oktató- és a kutatómunkában kifejtett tevékenysége, az egyetem és a könyvtár nemzetközi kapcsolatainak építésében elért sikerei máig elvülhetetlenek.

Lábos Olga Sátoraljaújhelyen született 1935. október 28-án. A piarista Kossuth-gimnáziumi érettségét követően a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem magyar-történelem szakán végzett. Okleveles könyvtárosi képesítését 1968-ban szerezte az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. Tudományos munkásságát a 17. századi protestáns irodalom tárgyában végezte. Doktori disszertációját 1971-ben védte meg.

Kezdetben az Orvostudományi Egyetem, majd a Kossuth Lajos Tudományegyetem jeles professzorai mellett végezett adminisztratív teendőket. Ebben a minőségében bízták meg a Szerves Kémiai Szakkönyvtár integrált könyvtári modelljének kidolgozásával.

1962-ben kezdett dolgozni a KLTE Egyetemi Könyvtárában, ahol 1995-ös nyugdíjba vonulásáig a könyvtári munka szinte valamennyi területén tevékenykedett. Volt a Folyóirat Osztály csoport-, majd osztályvezetője, Csúry István könyvtárigaz-

gató helyettese, majd 1981-től 14 éven át az intézmény igazgatója.

Magyarországon jó ideig egyedülálló kezdeményezésként ő valósította meg a bibliográfiai rekordok cseréjét a washingtoni Kongresszusi Könyvtár és a KLTE könyvtára között. Az integrált könyvtári rendszer bevezetésével az akkor még Debreceni Universitas társulás egyetemein az egységes könyvtári kommunikáció alapjai teremtődtek meg. Ő maga így értékelte ezt: „...legnagyobb eredményként azt könyvelhetem el, hogy végre tudtam hajtani az egyetemi könyvtári élet ún. <<rendszer-változását>>: a hagyományos, manuális rendszert sikerült egy új, integrált számítógépes könyvtári rendszerrel, az amerikai Voyagerrel felváltani, melyet néhány évvel ezelőtt a washingtoni Library of Congress is megvásárolt”.

Könyvtárfejlesztő tevékenységének egyik kiemelkedő mozzanata volt a Zeneműtár, a Periodikatár és a Kézirattár kialakítása az Egyetemi templomban. Főigazgatói tevékenykedése alatt bővültek az intézmény nemzetközi kapcsolatai, melyeknek leglátványosabb eredménye a ma is működő Ausztria Gyűjtemény. Szintén az ő nevéhez fűződik a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Hajdú-Bihar megyei Szervezetének megalapítása.

A kezdetektől részt vállalt a KLTE-n beindított könyvtárosképzésben is. Tudományos ismereteivel, nyelvtudásával járulva hozzá az új könyvtáros generációk korszerű könyvtár-informatikai felkészüléséhez.

Munkásságát számos díjjal, kitüntetéssel ismerték el, 1995-ben a Köztársasági Érdemrend tisztikeresztjét is átvehette.

Gomba Szabolcsné Lábos Olgát a Debreceni Egyetem, a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtára saját halottjának tekinti.

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár

Forrás: http://hirek.unideb.hu/hu/hir/20190521_gomba-szabolcsne-1935-2019

Válogatta: Fonyó Istvánné

A digitális bennszülöttek sem rajognak maradéktalanul a digitalizációért

A magyar Y és a Z generáció is pesszimista a digitalizáció hatását illetően – derül ki egy kutatásból.

Miközben a Magyarországon élő Y és Z generáció úgy látja, hogy a jövőben mindent áthat a digitalizáció és az online tér, komoly kétségei vannak, hogy ez jó lesz-e – állítja a Pulzus és a Senso Media friss kutatása.

A válaszadók többsége kedveli ugyan az okoseszközök és az okoskörnyezet nyújtotta kényelmet, de pesszimista a személyes adatok védelmével, valamint a személyes szabadsággal és biztonsággal kapcsolatban. Bár a két korcsoport nagyon eltérő digitális környezetbe született bele (az Y generáció az 1980 és 1994 között születetteket, a Z pedig 1995 és 2010 között születetteket takarja), a kutatás nem mutatott ki szignifikáns különbséget a két korcsoport válaszai között.

Ez azért is érdekes, mert a két generáció digitális térhez való affinitásában komoly különbségek vannak. A jelenleg a 20-as éveik végén, 30-as éveikben járók ugyan már digitális bennszülötteknek számítanak, ám értékrendjük konvencionálisnak tekinthető (konvencionálisabbnak például, mint az előző generációké). Az ezredforduló után születettek, a Z generáció más környezetbe született bele. A generáció tagjainak alapélménye az online tér-

ben élés és a mobilitás (bárhol bármikor elérhető online információk).

Már online térben (is) élünk

A válaszadók több mint fele (55 százalék) úgy gondolja, hogy az online tér már most is áthatja egész életét. Nemcsak a személyes digitális eszközein, de minden internetalapú szolgáltatáson és internetképes képernyőn keresztül jelen van az életében, beleértve az utcai berendezéseket is. 63 százalékuk pedig abban is biztos, hogy ez a tér még jobban kiterjed, a városok "tovább fognak okosodni".

A válaszadók látják ennek pozitívumait is. Például a környezetükben fellelhető tárgyakról gyorsan elérhetőek lesznek majd az információk, egyszerűbbé és kényelmesebbé válik az ügyintézés. A digitális tér funkcióival szembeni elvárások is ezzel kapcsolatosak: például hozzáférés közlekedéssel vagy a környékbeli szolgáltatásokkal kapcsolatos információkhoz, jegyvásárlás, mobilfeltöltés, alapvető italok vásárlása, segélyhívás indítása stb.

A válaszadók azonban látják az árnyoldalakat is. 45 százalékuk például úgy véli, hogy a gépek mindent tudni fognak arról, hogy az emberek mikor, hol és mit csinálnak, és ezt nem is lehet kontrollálni. Ez a felhasználók biztonságérzetére is kihat: csak minden ötödik megkérdezett gondolja, hogy a jövő okosvárosaiban biztonságosabb, élhetőbb lesz a környezet, és mindössze 6 százalékuk szerint nő majd a személyes szabadság.

A reklám is információ, de nem szeretjük

Mivel manapság az online térben gyűjtött adatokat elsősorban marketing célokra, például célzott reklámokhoz használják, a kutatás erre a témára is kitért. A válaszadók többségének (84 százalék) egyértelműen fontos, hogy képes legyen szabályozni a saját online terében megjelenő információk áramlását – mind a tőle indulót, mind a hozzá érkezőt. Közel háromnegyedüket (73 százalék) zavarják az online reklámok, mivel azt érzik, hogy

képtelenek szabályozni, hogy hol, mikor és mennyit kapjanak ezekből.

A kutatás csupán itt mutatott ki némi eltérést a két generáció között. Az Y generációba tartozók ugyanis jobban elfogadják a személyre szabott online ajánlatokat, melyek korábbi kereséseik vagy érdeklődési körük alapján találják meg őket. Ugyanakkor a teljes kör fele nem örül annak, hogy adatokat gyűjtenek róla, hogy az érdeklődési köréhez illeszkedő vagy konkrét szükségletére választ adó ajánlatokat kapjon.

Felértékelődött viszont a személyes ajánlás. Mindkét korcsoport (az összes válaszadó 69 százaléka) vásárlási döntéseit nagyban befolyásolja – azaz vásárol vagy kipróbál egy terméket –, ha azt barátja, ismerőse ajánlja.

Forrás: <https://bitport.hu/a-digitalis-bennszulottek-sem-rajongnak-maradektalanul-a-digitalizacioert>

Válogatta: Fonyó Istvánné

Valós időben fog elemezni az Amazon mesterséges intelligenciája

Az Amazon műszaki dolgokért felelős menedzsere inkább tűnik egyetemi tanárnak, mint üzletembernek, s ez nem véletlen.

Amennyiben ma üzleti kontextusban a mesterséges intelligenciáról beszélünk, akkor legtöbbször nagy adatmennyiségek elemzéséről van szó. A felhalmozott információk mennyisége folyamatosan növekszik, és hagyományos eszközökkel már nem értékelhetők ki. Az emberek különösen rosszak ezen a területen, a gépi tanulás viszont megpróbál az információkból a jelenre és a jövőre vonatkozó előrejelzéseket levezetni. Minél több az adat, annál megbízhatóbbak az eredmények.

Werner Vogels 1958-ban született Hollandiában. Először Portugáliában dolgozott, majd az Amerikai Egyesült Államokban. A férfi 2004 óta él Seattle városában, jelenleg az Amazon alelnöke és technológiai vezetője. Ezt a pozíciót 2005 óta tölti be és az irányítása alatt jött létre az Amazon Web Services, valamint ő felügyeli az új technológiák fejlesztését, így a társaság egyik legfontosabb szakemberének számít.

Az Amazon technológiai vezetője, *Werner Vogels* mesterséges intelligencia helyett sokkal szívesebben beszél gépi tanulásról. Kiemelte, hogy a mesterséges intelligenciával kapcsolatban a filmek téves képet festenek le: az nem arról szól, hogy a

robotok átveszik a világalimat, hanem olyan technológiákról, mint a természetes beszéd felismerése vagy a képek feldolgozása. Az Amazon több milliárd tranzakciós adatot tárol, amelyekből 95 százalékos pontossággal előre jelezhető, hogy történt-e csalási kísérlet. Végül egy ember ellenőrizheti az egészet. De említendő az is, hogy a beszéd valós idejű felismerése már egy ideje lehetséges, azonban az azonnali feldolgozása csak a gépi tanulás és az egyre nagyobb teljesítményű hardverek segítségével vált lehetségessé. Ez alapvetően előreviszi a gazdaság digitalizálását.

„Azok a mintafelismerésre alkalmazható technikák, amelyek segítségével digitálisan használhatóvá tehetők a különböző dokumentumok első hallásra egyszerűnek tűnnek. Amennyiben viszont az ember átgondolja a dolgokat, akkor felismeri a technikákban rejlő hatalmas potenciált. A gépi tanulás segítségével automatikusan feldolgozhatók az anyagok. Nem szabad elfelejteni, hogy napjainkban minden vállalkozás azonos IT-infrastruktúrához és mesterséges intelligencia eszközökhöz fér hozzá. Ez azt jelenti, hogy végül a rendelkezésre álló adatok jelentik az előnyt a piaci versenyben.” – emelte ki a menedzser.

„Minél inkább az egyedi adatokra összpontosítanak az egyes cégek, annál erősebben különbözhetnek a vetélytársaiktól. Mindegyik társaságnak tudnia kell, hogy milyen adatokra van szüksége

ahhoz, hogy továbbfejleszthesse a termékeit. Az adatcsomagok megvásárlása bizonyos esetekben segíthet. De fontos, hogy a cégek a kezdetektől elgondolkodjanak a saját adatstratégiájukról. Többek között arról, hogy milyen adatokat kell gyűjteniük a folyamataikról, például a megbízhatóság vagy a használat tekintetében. A kezdetektől fel kell mérniük, hogy az ügyfelek miként használnak egy terméket. Csak így lehet kitalálni, hogy a termék valójában hasznos-e” – ecsetelte a Werner Volgers.

Az Amazon technológiai vezetője úgy vélte, hogy a mesterséges intelligencia fejlesztés területén a következő lépés az lehet, hogy az algoritmusok okosabbak és több funkcióval rendelkeznek majd. Míg eddig arra volt szükség, hogy az új adatfolyamok esetében mindig az összes adatcsomagot elemezzék, addig most már léteznek úgynevezett streaming-algoritmusok, amelyek valós időben képesek kiegészíteni az elemzéseket. De ezen a területen még sok a tennivaló.

Elmondása szerint a mesterséges intelligencia még különlegesebb lesz. Ez azt jelenti, hogy a gépek a veszélyes környezetekben önállóan tevékenykednek majd, többek között a bányászatban vagy az energiaellátásban. Automatikus ellenőrzéseket és prediktív karbantartást fognak végezni vagy érzékelik majd a lopásokat. A kereskedelemben a kereslet vagy a termékek, illetve a szolgáltatások elérhetőségének az előrejelzése fog egyre fontosabbá válni. Összességében a mesterséges intelligencia egyre kevésbé lesz feltűnő, azért is, mert már szinte minden területen jelen lesz.

„Életem legnagyobb részében akadémikus voltam. Miután befejeztem a tanulmányaimat, a kutatás

területén helyezkedtem el, mert az automatizálásról és a skálázható rendszerekről akartam tanulni. Emiatt kerültem Portugáliába, majd tíz évet töltöttem a Cornell Egyetemen, ahol két startup munkájában is részt vettem. Az egyik sikeres volt, a másik nem. Ezzel párhuzamosan olyan társaságoknak adtam tanácsokat, mint a Microsoft. 2004-ben kaptam állásajánlatot az Amazontól, de majdnem elutasítottam, mert azt gondoltam: mennyire lehet nehéz egy online bolt létrehozása? Csak amikor már ott voltam, akkor fogtam fel, hogy mekkora cégről is van szó. Korábban sosem láttam ilyen dimenziójú dolgot. Mindez kiváló lehetőséget biztosított arra, hogy a megtanult elméleti dolgokat a gyakorlatban is kamatoztassam”.

Egy éven keresztül csak a hibatolerancia témájával foglalkozott. Azután az Amazon szolgáltató lett és elindította az Amazon Web Services (AWS) platformot. Máig büszke arra, ahogy azt meg tudták valósítani. Többek között kifejlesztettek egy tárolórendszert, amelyet még a karbantartások idején sem kell lekapcsolni. Akkoriban ilyesmi még nem létezett. Ráadásul egy olyan rendszert kellett megalkotniuk, amely képes megváltozni és tovább fejlődni anélkül, hogy ezt a felhasználók észrevennék. "Az, hogy hol dől majd el a technológiával kapcsolatos verseny, attól fog függeni, hogy hol vannak a tehetségek. Berlinben vannak és Izraelben is létezik számos olyan startup, amelyik a mesterséges intelligenciára összpontosít. De szintén a helyzet Amszterdamban vagy Londonban" – szögezte le a menedzser.

Forrás: <https://sg.hu/cikkek/it-tech/135503/valos-idoben-fog-elemezni-az-amazon-mesterseges-intelligenciaja>

Válogatta: Berke Barnabásné

Milyen lesz az irodai munka jövője?

A redmondi konzern azt kutatja, hogy milyen termékekre és szolgáltatásokra lesz szükség a következő években, évtizedekben.

A Microsoft Envisioning Center segíthet az óriás-cég munkatársainak abban, hogy kitalálják, milyen lehet a munka és ezáltal a társaság projektjeinek a jövője. A központ a redmondi campus 33-as számú épületében található és alapvetően nem látogatható a nyilvánosság számára. Most azonban a Microsoft kivételt tett és néhány újságíró bepillantást nyerhetett a kulisszák mögé.

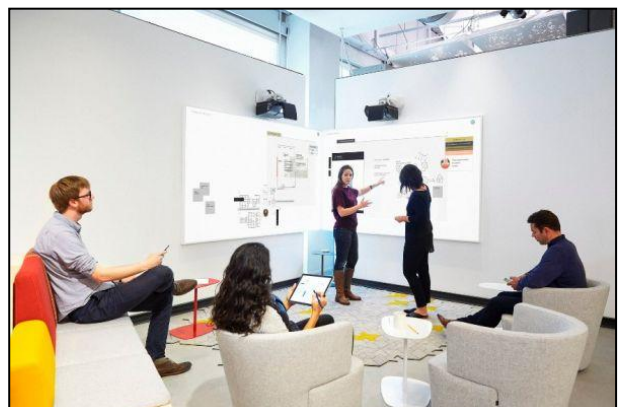
A centrumban van egy koncepció-konferenciaterem, ahol nincs szükség jegyzetöbökre, mert minden elhangzott szót rögzítenek, majd elküldenek a résztvevőknek. A terem közepén működik egy 360 fokos kamera, amely minden résztvevőt lát, mindegyiküket az arcfelismerés és a kiterjesztett valóság segítségével azonosítja, valamint digitális névtáblával látja el. A rendszer az egyes személyeket a testbeszédüknek köszönhetően akár ki is emelheti a többiek számára.

A falakon hatalmas elektronikus táblák vannak, amelyeket digitális tollakkal, gesztusokkal vagy beszéddel, de akár iPhone készülékkel vagy táblagéppel is kezelni lehet. A prezentációk a különböző résztvevők különböző alkalmazásaiból szerzett, s fogd és vidd módszerrel összefűzött fájjaiból is összeállíthatók. Az Envisioning Centerben alkalmazott termékek és technológiák között van a Microsoft Teams, a Surface Hub, a Microsoft

Graph, a Microsoft Bot Framework, a Cognitive Services, a Fluid Framework és természetesen az Azure.

Anton Andrews, a csapat vezetője kijelentette, hogy nincs a jövőt mutató üveggömbjük. Csak a saját termékcsoportaikkal egyeztetnek, s néha 4 csillagos tábornokokkal, zenészekkel, rendezőkkel, építészekkel, pszichológusokkal és más szakemberekkel is. Az ő elképzeléseikből jönnek létre a különböző víziók, majd a kísérleti prototípusok. Nem csupán hardverekről és szoftverekről van szó, hanem szervezeti struktúráról és egy munkahely kialakításáról is.

A munka világának digitalizálása ugyanis csak akkor valósulhat meg, ha a szakértők egyaránt

gondolnak a munkatársak együttműködésére; továbbá a dokumentumkoncepció módosítására, amelynek lényege, hogy az adatformátumok a ma ismert formájukban megszűnnek és a dolgozók tartózkodási helye és készüléke sem fontos már. Ezt *Rob Howard*, a Microsoft 365 alkalmazások részlegének marketingvezetője azzal indokolta, hogy a munka megváltozott. Az emberek nagyon gyakran csapatban dolgoznak, a termékek pedig egyre inkább digitálisak. Az innováció és a megvalósítás is többnyire az együttműködéseknek köszönhető.

Egy héttel ezelőtt a BUILD fejlesztői konferencián *Satya Nadella*, a Microsoft vezetője azt ecsetelte, hogy a jövőképük alapján az emberek a találkozót a vegyes (kevert) valóságban tartják majd és a munkatársak ott fognak dolgozni közösen a különböző projekteken, mintha egyazon eszköz előtt

ülénének mindannyian, miközben a valóságban a világ különböző pontjain lesznek és eltérő alkalmazások lesznek előttük megnyitva. A Fluid Framework nevű fejlesztői környezet segítségével az alkalmazásokon átnyúlóan lehet minden korábbinál gyorsabban és egyszerűbben dolgozni. A cél az, hogy a dokumentumok ma ismert határait sikerüljön átlépni, az egyes fájlokkal kapcsolatos változások gyakorlatilag valós időben láthatók lesznek mindenki számára. A munkát "intelligens ügynökök" (botok) segítik, amelyek az egyes tartalmakat más nyelvekre fordítják le már a beírás közben vagy megfelelő fotókat kereshetnek az egyes projektekhez.

Forrás: <https://sg.hu/cikkek/it-tech/136367/milyen-lesz-az-irodai-munka-jovoje>

Válogatta: Berke Barnabásné

Mesterséges intelligencia tesztlaboratóriummá válik Finnország

A skandináv állam fel akarja készíteni a polgárait a digitális átállásra, önmaga pedig Európa technológiai teszttérévé válna.

Finnországban tanárokat, gyerekeket és nyugdíjasokat képeznek ki az új technológiák kezelésére. A helyi lakosok ingyenes online tanfolyamok keretében tanulják a mesterséges intelligencia alapjait. A kis állam bemutatja azt, hogy miként lehet az egész társadalmat érintő digitális átalakulást tanulási élménnyé változtatni, s azt is, hogy senkinek sem kell félnie az olyan új technológiáktól, mint a mesterséges intelligencia.

Még 2017 tavaszán az Accenture nyilvánosságra hozott egy tanulmányt, amely alapján Finnország – az Amerikai Egyesült Államok után – a legnagyobb gazdasági növekedési potenciálra számíthat az informatikának köszönhetően. Már abban az évben – elsőként Európában – elkészült a finn mesterséges intelligencia stratégia, amely nyolc konkrét célt fogalmazott meg. Ezek között volt a célzott befektetés a vállalatok és kutatási létesítmények ökörendszerébe, a technológia fejlesztése és alkalmazása, egy nemzeti mesterséges intelligencia kompetenciaközpont létrehozása, valamint egy személyi asszisztens kifejlesztése a digitális hivatali ügyintézéshez. A stratégia szövegében szerepel például, hogy a technológia minden egyes személy életére hatással van és minden finn számára biztosítani kell a mesterséges intelligenciával kapcsolatos képzést. A lakosságot – az idősekkel

együtt – gyakorlatilag digitális társadalommá kell alakítani.

A finn recept titka, hogy nem sajnálják kicsiben elkezdni a tanulást és a tanítást. A 42 éves *Juha Paananen* szoftvertanácsadó a Helsinkiben lévő Reaktor stratégiai tanácsadócégnél. Öt évvel ezelőtt frusztrálta az, hogy a gyerekek táblagépeket kapnak és azokat csak játékokra használják, ahelyett, hogy tanulnának vagy valamit fejlesztenének a segítségükkel. Ezért a 4 éves kislányát elkezdte játékos módon programozni tanítani. Közösen megtanulták, hogy működnek a számítógépek, majd létrehozta a *Girls can't code* nevű blogot.

Kódolási tanfolyamokat szervezett a kolléganői gyermekei számára, idővel pedig a Helsinkiben lévő Reaktor-irodában létrejött egy nyitott programozási iskola, ahová egyetlen Facebook-bejegyzés után 4000-an jelentkeztek. Némi idő elteltével pedig az egész államban megalakultak a hasonló iskolák. A sikerre a finn oktatási és kulturális miniszter (náluk van ilyen) is felfigyelt és kihirdette, hogy a programozás kötelező tantárgy legyen minden finn iskolában. Minden finn diák az első osztálytól kezdve tanul programozást, de nem önálló tantárgyként.

Szintén az oktatásban hisz *Teemu Roos* professzor, aki szerint a *Terminátor* filmek a hibásak azért, hogy sokan félnek a mesterséges intelligenciától. Azt szeretné, hogy az emberek jobban megértsék a technológiát és hogy az mire használható. Szerinte nem kell mindenkinek mestersé-

ges intelligenciát programoznia és alkalmaznia, de mindenkinek meg kellene értenie, hogy miként működnek a szűrőbuborékok a közösségi hálózatokban. Csak ha mindenki számára ismertek az alapelvek, akkor vehet részt az összes felhasználó a technológiáról szóló nyilvános vitákban és politikai szabályozásban.

Összefogott *Ville Valtonen*nel, a Reaktor munkatársával és átgondolták, hogy milyen tanfolyamot indíthatnának. Az eredmény az Elements of AI nevű ingyenes internetes kurzus lett, amely összesen hat részből áll és 6 hétig tart. A résztvevők egyszerű szövegek, megtekinthető példák és logikai gyakorlatok, színes illusztrációk és grafikák segítségével tanulják meg a mesterséges intelligencia, a gépi tanulás, a robotika és a neurális hálózatok alapjait, azok alkalmazási lehetőségeit és társadalmi hatásait. A tanfolyam angol és finn nyelven egyaránt elérhető. A cél az volt, hogy a finn lakosság 1 százalékát, vagyis 55 000 embert rávegyenek a kurzus elvégzésére, ehelyett már 110 országból 140 000 felhasználó regisztrálta magát.

Ville Valtonen gondolta ki a marketingkonceptiót, amelynek a lényege az volt, hogy a vállalatokat felkérte arra, hogy a munkatársaikat az Elements of AI segítségével képezzék ki, illetve tovább. A programot felkarolta a Nokia, az Elisa, a Stora Enso és a finn kormány is, s 250 további cég csatlakozott hozzá. Az 55 000 személyes célkitűzést négy hónappal az indulás után elérték. Az első végzősöknek az oklevelet tavaly ősszel a finn elnök személyesen adta át.

Ilona Lundström vezeti a finn gazdasági minisztérium innovációs részlegét. Az álláspontja egyértelmű: Európának versenyképesnek kell maradnia. A kontinens nem válhat egy szabadtéri múzeummá, ami csak a régi épületek miatt keresnek fel a

turisták. Versenyképes helyszínnek kell lennie a vállalatok szempontjából és jó helynek az élethez. Amennyiben Európa nem foglalkozik a polgárai digitális képzésével, akkor a jövőben már nem lesz fontos. A kontinensnek jó adottságai vannak, éppúgy, ahogy Finnországnak is. Bár a Nokia már nem az, mint egykor, de az örökségeként egy a technika iránt nyitott lakosságot hagyott hátra, amely magas fokú digitális kompetenciával rendelkezik és nyitott az új technológiákra. Ehhez jönnek még a kis- és a közepes vállalkozásokra épülő gazdasági rendszer, s a rugalmas struktúrák.

„Finnország tesztlaboratórium lehet Európa számára, hogy megmutassa: mit lehet kezdeni az olyan új technológiákkal, mint a mesterséges intelligencia” – fejtette ki Lundström. A gazdasági szaktárca irányítása alatt álló Business Finland nevű ügynökség számos olyan gazdasági területet határozott meg, amelyeket célzottan támogatni akar. Ezek többek között az egészség, az energiaügy, az ipari gyártás és a tengerhajózás. A Business Finland összesen 200 millió euróval támogatja a különböző kutatási létesítmények és a társaságok olyan projektjeit, amelyek keretében mesterséges intelligenciát és platformmegoldásokat fejlesztenek ki a szakemberek.

Az egyik ilyen program a Finferries állami hajóüzemeltetési vállalat és a Rolly-Royce által megalkotott Falco nevű automata komp, amely hálózatba kötött szenzorok, nagy felbontású kamerák és az akadályokat egy kilométeres körzetben felismerő, mesterséges intelligencia által támogatott objektumfelismerés segítségével közlekedik Turkutól délre. A tesztek sikeresek voltak. A hajó kapitánya a szárazföldön ül egy vezérlőteremben, amelyben hatalmas kijelzők vannak. Előtte van a hajó virtuális 3D-képe és a jármű egy joystick segítségével

irányítható. A rendszer valós időben mutatja a parttól való távolságot, az aktuális sebességet és a környékén lévő többi hajóhoz való távolságokat.

Oskar Levander, a Rolls-Royce innovációs és koncepció részlegének vezetője azt nyilatkozta, hogy a hajó ugyan autonóm módon közlekedik, de so- sincs emberi ellenőrzés nélkül. Az ember bármikor átveheti a távirányítást. A bemutatott irányítási koncepció lehet hosszú távon a jövő: a kapitányok nem a hajók hídjain lesznek, hanem egy irodasze-

rű nagy közös irányítóteremben és este hazatér- hetnek a családjaikhoz. Amíg azonban ez megva- lósul, sokkal védettebbé kell tenni az autonóm vízi járműveket a kibertámadásokkal szemben. Az első robothajók 2020-tól közlekedhetnek Finnország- ban.

Forrás: <https://sg.hu/cikkek/it-tech/136366/mesterseges-intelligencia-tesztlaboratoriumma-valik-finnorszag>

Válogatta: Berke Barnabásné

Laptopok – valós alternatíva lett a Snapdragon

Elérhető az első olyan készülék, amely méltó ellenfele az Intel processzoraival felszerelt hordozható számítógépeknek.

A Lenovo bemutatta a világ első 5G-laptopját, amely Limitless néven kerül forgalomba és amely egy több éven át tartó fejlesztési folyamat eredménye. A termék a Qualcomm Snapdragon 8cx 5G-platformra és a Qualcomm Snapdragon X55 típusú 5G-modemre épül. *Johnson Jia*, a Lenovo alelnöke kijelentette, hogy az új modell számos dolgot kínál, így valódi 5G-kapcsolatot, gyorsabb fájlviteleket, a 4K-, a 8K- és a kiterjesztett, illetve a virtuális

valóság-streameket; valamint gyorsabb és jobb minőségű videochat-beszélgetéseket. Az új laptop várhatóan 2020 elején kerül a piacra.

A Windows Central nevű oldal már tesztelte az új készüléket, amelynek az ellenfele az Intel Core i5-8250U volt. Az előbbin a Windows 10 1903-as, míg az utóbbin a Windows 10 1809-es kiadása futott. Mind a két termékben 8 gigabájt RAM és egy 256 gigabájtos NVMe meghajtó volt. A Lenovo modellje magabiztosan szerepelt és egyetlen esetet leszámítva legyőzte az Intel Core i5-8250U-t. A Snapdragon 8cx a grafikus teszteken sem vallott szégyent, sőt és az üzemideje közel kétszerese volt az Intel Core i5-8250U processzoros vetélytársa üzemidejének: az alkalmazások futtatásakor maximum 17 óra 1 percet, a videók lejátszásakor 19 óra 55 percet, míg terheletlen állapotban 23 óra 27 percet tett ki.

Forrás: <https://sg.hu/cikkek/it-tech/136544/laptopok-valos-alternativa-lett-a-snapdragon>

Válogatta: Berke Barnabásné

IT-óriások – szabályozás helyett feldarabolás kell

Ezzel az ötlettel állt elő egy ismert blogger és aktivista.

Cory Doctorow kanadai sci-fi-író, újságíró és a Boing-Boing blog társüzemeltetője, a Creative Commons licenc alatt jelenteti meg a könyveit. A férfi az Electronic Frontier Foundation egyik legismertebb tagja és a re:publica 2019 rendezvényen a nagy technológiai korszakok szabályozása helyett azt javasolta, hogy inkább fel kellene darabolni a Facebookot.

Doctorow kifejtette, hogy nem az a probléma, hogy az olyan technológiai társaságok, mint a Facebook ellenőrzik a felhasználókat, hanem az, hogy monopolhelyzetben vannak. A Facebookon az emberek a barátaik üzeneteire reagálnak és eközben komoly szerepet kapnak az érzelmek, például a düh, a gyűlölet vagy a szerelem. Ugyanakkor a folyamat során reklámokkal szembesülnek, amire szintén dühösen reagálnak, hogy még több dühítő hirdetést kelljen nézniük. Alternatívákra van szükség, hogy ne csak a közösségi portál határozza meg a vitakultúra szabályait, hanem az embereknek számos olyan különböző platform álljon a rendelkezésükre, amelyeken kommunikálhatnak.

Amennyiben az olyan oldalakat, mint a Facebook csak szigorúbban szabályoznák, akkor azzal csak a társaságnak tennének jót. Nem véletlenül kérte *Mark Zuckerberg* nemrég a szigorúbb szabályozást, mert pontosan tudja, hogy ők ennek a költségvonzatait megengedhetik maguknak, míg a kis

startupok nem, továbbá ügyes lobbitevékenységgel befolyásolni lehet, hogy meddig terjedjen ki a szabályozás. Ezért a mostani helyzet egyetlen megoldása Doctorow helyett a Facebook feldarabolása lenne, s minden egyéb online monopóliumot is szét kell darabolni.

Az újságíró hozzátette, hogy a közösségi platform nem azért olyan erős, mert új és jó termékeket fejleszt ki, hanem azért, mert sok kis vállalkozást vásárol fel és bekebelezi az innovációt. Ezt pedig a piaci versenyre vonatkozó szabályok alkalmazásával kellene megakadályozni. A témához kapcsolódott Doctorow azon véleménye is, hogy alapvetően egyre kevesebb kis cég van a piacon, mert azokat a nagy szereplők felvásárolják. Ez megfigyelhető nem csupán az IT-ágazatban, hanem olyan területeken, mint a filmgyártás vagy a zeneipar területén is.

A mostani helyzetet súlyosbítja, hogy egyre több olyan fejlesztés zajlik Ausztráliában, Nagy-Britanniában és az Amerikai Egyesült Államokban, amelyek veszélyesek a szabad internetre nézve. Tavaly nagyon felgyorsultak ezek a fejlesztések. Ő mindenesetre hiszi, hogy olyan jövő előtt állunk, amelyben az embereket nem a nagyvállalatok fogják ellenőrizni és a technológiát demokratikus módon alkalmazza majd az emberiség.

Az újságíró és blogger márciusban az európai uniós szerzői jogi reformmal kapcsolatban azt javasolta, hogy nem túlszabályozással, hanem élet-szerű megoldásokkal kellene rendet tenni a szerzői jog területén. Most mindezt annyival egészítette ki, hogy bár a reformmal kapcsolatban nem volt szó tartalomszűrők alkalmazásáról, de mindenki pontosan tudja, hogy akkora mennyiségű online tartalomról van szó, amelyet egyetlen ember sem tud ellenőrizni. Tehát szükség lesz a szűrők használatára.

Forrás: <https://sg.hu/cikkek/it-tech/136326/it-oriasok-szabalyozas-helyett-feldarabolas-kell>

Válogatta: Berke Barnabásné

Elindította Magyarország első élő, állandó 5G bázisállomását a Vodafone

A Zala ZONE Járműipari Tesztpálya ünnepélyes megnyitóján alkalmából a Vodafone a tesztpályán indította el saját frekvenciáján Magyarország első élő, állandó, hálózatába kapcsolt 5G bázisállomását. Az esemény résztvevői kipróbálhattak egy olyan távvezérléssel működő autót, amelynek irányítása a pálya melletti távoli vezetérlésből 5G kapcsolaton keresztül valósult meg.

Magyarország Kormánya 2016 májusában döntött a zalaegerszegi járműipari tesztpálya megvalósításáról annak érdekében, hogy hozzájáruljon a hazai kutatás-fejlesztési kapacitások erősítéséhez. A tesztpálya egyedisége abban rejlik, hogy nemcsak a hagyományos járműdinamikai tesztek elvégzésére nyújt lehetőséget, hanem az önvezető járművek, továbbá az elektromos járművek validációs vizsgálatait is lehetővé teszi, így a jövő járművei és kommunikációs technológiái számára teljes körű, többszintű tesztkörnyezetet biztosít, a prototípus tesztekől a szériatermék fejlesztésig.

A Zala ZONE Járműipari Tesztpálya megnyitóján a Vodafone jóvoltából a résztvevők az elsők között próbálhatták ki az önvezető autózás felé vezető út egyik legfontosabb állomásának számító távvezérlésű gépjármű-irányítást. A BMW i3 típusú elektromos autó és a távoli vezetérlés közötti kapcsolat a Vodafone élő hálózatán, 5G technológiával valósult meg, lehetővé téve a gépjármű valós idejű, távoli vezérlését.

Az autóban található kamera HD minőségben, valós időben közvetítette a pálya melletti távoli vezetérléshez azt a képet, amely a járműből volt látható, valamint ezzel párhuzamosan a jármű felé a parancsok is élő 5G kapcsolaton keresztül, szinte késleltetés nélkül jutottak el. Ezáltal a sofőr számára a vezetérlési élmény közel megegyezett azzal, amelyet a tényleges vezetérlésben tapasztalt volna.

„Az egyre jobban terjedő digitalizáció a szemünk láttára gyorsítja fel az ipari fejlődést, hatalmas lehetőségeket adva a gazdasági növekedésre. Fontos azonban, hogy a technológiai fejlődés innovációi, mint amilyen az 5G hálózat is, a lehető legtöbb embert elérjék és mindenki részesüljön az előnyeiből. A jelenleg is zajló negyedik ipari forradalom motorja a telekommunikációs szektor, amelynek egyik legjelentősebb képviselőjeként a Vodafone elkötelezett amellett, hogy szolgáltatásai és technológiai megoldásai révén biztonságosabb, fenntarthatóbb jövő teremtsen mindenki számára” – mondta el *Amanda Nelson*, a Vodafone Magyarország elnök-vezérigazgatója.

A Vodafone által elindított, saját hálózatába kapcsolt élő 5G állomás még non-standalone szabványon működik, tehát már meglévő 4G állomásra épül. Az állandó 5G állomás a Vodafone saját, kereskedelmi szolgáltatás nyújtására alkalmas frekvenciáján működik, véglegesnek tekinthető hardveres és szoftveres eszközökkel. Magyarország első állandó, élő hálózatba kapcsolt 5G állomása azért jöhetett létre közel egy évvel a várakozásokat megelőzve, mert jelenleg az aktív mobilszolgáltatók közül egyedüliként a Vodafone rendelkezik saját, kereskedelmi szolgáltatás nyújtására alkalmas 5G-s frekvenciakészlettel.

„Az újgenerációs mobilhálózat olyan lehetőségek előtt nyitja majd meg a kapukat, amelyek forradalmasítják az életünket. A Zalaegerszegen bemutatott távvezérlésű technológia, valamint egy megbízható és kellően magas teljesítményű ötödik generációs mobilhálózat lehetővé teszi elméletileg bármely gépjármű, akár kamionok vagy daruk irá-

nyítását is. A jövőben várhatóan számos feladatot lehet majd ellátni távvezérlés segítségével, akár távműtétekre gondolunk, akár járművek, építőipari bázisok távolról történő építésére és karbantartására, de jelentős fejlődést hoz a távoli vezérlés lehetősége az ipari gépek és a drónok világában is” – mondta el *Dr. Budai J. Gergő*, a Vodafone Magyarország Vállalati kapcsolatokért felelős vezérigazgató-helyettese, az igazgatóság alelnöke.

„Az 5G hálózatok elméleti maximális letöltési sebessége meghaladja majd az 1 gigabit/szekundumot is. A zalaegerszegi állomás kiépítéséhez aktív antenna technológiát használtunk, amely kombinálja a beamformingot és a MIMO technoló-

giát, növelve a sebességet és a kapacitást egyaránt” – ismertette *Ahmed Elsayed*, a Vodafone Magyarország Műszaki vezérigazgató-helyettese. „Ezeknek az innovációknak köszönhetően egyrészt a vevő oldalán erősebb lesz a jel és így nő az adatátviteli sebesség, másrészt pedig megsokszorozódik a mobilkapcsolat kapacitása anélkül, hogy szükség lenne nagyobb rádiós sáv szélességre.”

Forrás: <https://sg.hu/cikkek/it-tech/136450/elinditotta-magyarorszag-első-elo-allando-5g-bazisallomasat-a-vodafone>

Válogatta: Berke Barnabásné

A modern operációs rendszer – ami nem Windows?

A Microsoft egyik vezetője felvázolta a jövő operációs rendszerének legfontosabb jellemzőit.

Nick Parker, a Microsoft eszköztékesítésért felelős alelnöke a blogbejegyzésében azt taglalta, hogy milyen egy korszerű operációs rendszer. Érdekesség, hogy a leírásban egyszer sem szerepel a Windows szó. A menedzser többek között azt írta, hogy egy modern operációs rendszer két fő részből áll: fontos alapfunkciókból (Enablers) és azokból a dolgokból (Delighters), amelyeknek örülnek a felhasználók, mert megkönnyítik az életüket.

Parker közölte, hogy az első csoportba tartozik a maximális biztonság, amelynek része az is, hogy

az operációs rendszert és az alkalmazásokat élesen elkülönítik egymástól, ezáltal a lehető legkevesebb támadási felületet kínálnak a kártevők számára. Fontosak a folyamatos frissítések, a rendszernek mindig naprakésznek kell lennie anélkül, hogy ezzel megzavarná a felhasználót. A harmadik és negyedik elem, hogy az eszközök mindig online legyenek és mindig tökéletes teljesítményt nyújtsanak. Ezenkívül a használt eszközöknek ismerniük kell egymást és összeköttetésben kell lenniük.

A menedzser szerint a második csoportba tartoznak többek között azok a funkciók, amelyek a felhőkörnyezet számítási erejét használják ki és a mesterséges intelligencián alapulnak. Egy modern operációs rendszernek minden beviteli módot támogatnia kell az egértől a billentyűzeten át az érintőképernyőig, a beszédvezérlésig és a szemmel való vezérlésig. Ráadásul az sem árt, ha a korszerű megoldások az új dizájnú termékek létrehozását is lehetővé teszik.

Forrás: <https://sg.hu/cikkek/it-tech/136571/a-modern-operacios-rendszer-ami-nem-windows>

Válogatta: Berke Barnabásné

A HPE tulajdonába kerül a Cray

A társaság a felvásárlás után globális piacvezető lenne a nagy teljesítményű számítógépek és a mesterséges intelligencia területén.

A Hewlett Packard Enterprise (HPE) 1,3 milliárd dollárért megvásárolja a Cray nevű szuperszámítógép-gyártó vállalatot. A HPE 35 dollárt fizet minden Cray-részvényért. A két fél menedzsmentje már jóváhagyta az üzletet, amelynek ugyanakkor még zöld utat kell kapnia az illetékes hatóságoktól. A felvásárlás az év végéig zárulhat le.

Antonio Neri, a HPE elnök-vezérigazgatója kijelentette, hogy a legsürgősebb társadalmi kihívásokkal kapcsolatos válaszok a hatalmas adatmennyiségekben vannak elrejtve. Csak ezeknek az információknak a feldolgozásával és elemzésével lehet

megtalálni a válaszokat a gyógyítás, a klímaváltozás, a világűr és számos más terület kritikus kihívásaira. A Cray globális technológiavezető a szuperszámítógépek piacán és elkötelezett az innováció iránt. A két csapat és a technológiák ötvözésével lehetőség nyílik arra, hogy megvalósíthatók legyenek a következő generációs nagy teljesítményű számítógépek és a konzern hozzájárulhasson az emberek élet- és munkakörülményeinek javításához.

A HPE arra számít, hogy a nagy teljesítményű számítógépek és az azokhoz kapcsolódó szolgáltatások piaca a tavalyi körülbelül 28 milliárd dollárról 2021-re 35 milliárd dollárra fog nőni. Ez évi 9 százalékos növekedésnek felelne meg. Az egyre összetettebb feladatok megoldása egyre komolyabb számítási teljesítményt igényel. A Cray székhelye Seattle városában van és jelenleg világszerte 1300 embert foglalkoztat. A cég a legutóbbi üzleti évében 456 millió dollár bevételt termelt, ami 16 százalékkal volt több a korábbi üzleti esztendő bevételénél.

Forrás: <https://sg.hu/cikkek/it-tech/136447/a-hpe-tulajdonaba-kerul-a-cray>

Válogatta: Berke Barnabásné

E számunk megjelenését önkéntes munkájával segítette:

Berke Barnabásné
Fonyó Istvánné
Hegyközi Ilona
Juhász Attila
Németh Katalin
Prokné Palik Mária
Ungváry Rudolf